

M. Heidegger: Základní pojmy metafyziky. Svět – konečnost – samota. GA 29/30 Druhý díl: Skutečné formování metafyzických otázek, které se budou odvíjet od hluboké nudy jako základního naladění. Otázka: Co je svět?¹

Druhá kapitola. Počátek metafyzického tázání otázkou po světě. Cesta zkoumání a její potíže

Der Beginn des metaphysischer Fragens mit der Frage nach der Welt. Der Weg der Untersuchung und seine Schwierigkeiten

Pracovní verze překladu, jako doplňující materiál ke stati A. Markoše *Kámen – zvíře - člověk*. Stat' vyšla ve sborníku *Jazyková metafora živého*, Pavel Mervart 2010.

§42 Der Weg der vergleichenden Betrachtung von drei leitenden Thesen:
der Stein ist weltlos, das Tier ist weltarm, der Mensch ist weltbildend 261

...

Die Welt ist das Ganze des nicht- und außergöttlichen Seienden. Dieses ist, im christlichen Sinne, dann zugleich das Geschaffene gegenüber dem Ungeschaffenen. Ein Stück der so verstandenen Welt ist dann auch der Mensch. Der Mensch aber gilt nicht nur als ein Stück der Welt, innerhalb ihrer vorkommend, sie mitausmachend, sondern der Mensch steht der Welt gegenüber. Dieses Gegenüberstehen ist ein *Haben* der Welt als das, worin sich

§42 Cesta srovnávacího zkoumání tří stěžejních otázek: kámen je bez světa, živočich je chudý světem, člověk svět buduje 261

...

262 Svět je souhrnem jsoucen, které nejsou bohem a stojí mimo něho. Ve smyslu křesťanském pak současně suma stvořeného oproti nestvořenému.

Částí, položkou takto pochopeného světa je pak i člověk. Člověk však není považován jen za jednu z položek světa, která se v něm vyskytuje a spolutvoří ho: člověk stojí ke světu v opozici. Tato opozice znamená vlastnění světa jako média, ve kterém se člověk pohybuje, kterým se zabývá,

¹ Pozn. A. Markoš: Překlad je výborem z druhé části díla *Die Grundbegriffe der Metaphysik. Welt – Endlichkeit – Einsamkeit*. Zweiter Teil: Das wirkliche Fragen der aus der Grundstimmung der tiefen Langweile zu entwickelnden metaphysischen Fragen. Die Frage: Was ist Welt? GA 29/30, Vittorio Klostermann Frankfurt/M. Čísla v textu odkazují ke stránkám v tomto vydání. Překlad: kolektiv, zodpovědnost za konečnou verzi A. Markoš. Čísla v hranatých závorkách odkazují na stránky originálu, podtržení moje. Četli jsme pod vedením J. Michálka na seminářích z teoretické biologie 2005/6. Kostrbatě jsme se snažili o překládání složitých souvětí, a výsledek jsme ještě kostrbatěji zapisovali. Tento polotovar jsem se poté snažil převést do formy čitelné, a výbor z tohoto zápasu zde předkládám. Všechny prohřešky proti mravu češtiny i jazyku fenomenologie jdou na mou hlavu. Jde o překlad *pracovní*.

der Mensch bewegt, womit er sich auseinandersetzt, was er beherrscht und was er zugleich bedient und dem er ausgeliefert ist. So ergibt sich: Der Mensch ist 1. ein Stück der Welt. 2. Als dieses Stück ist er zugleich Herr und Knecht der Welt.

...

Der Mensch ist nicht nur ein *Stück der Welt*, sondern ist Herr und Knecht derselben in der Weise, daß er sie »hat«.

Der Mensch hat Welt. Wie steht es um das übrige Seiende, das auch, wie der Mensch, ein Stück der Welt ist, die Tiere, Pflanzen, die materiellen Dinge, Steine zum Beispiel? Sind sie im Unterschied vom Menschen, der auch die Welt *hat*, nur Stücke der Welt? Oder hat auch das Tier Welt, und wie? In derselben Weise wie der Mensch, oder anders? Wie ist diese Andersheit zu fassen? Wie steht es beim Stein? Hier zeigen sich, wenngleich noch so roh, Unterschiede. Wir halten sie fest durch drei Thesen: 1. der Stein (das Materielle) ist *weltlos*; 2, das Tier ist *weltarm*; 3. der Mensch ist *weltbildend*.

Indem wir versuchen, das Wesen der *Weltlosigkeit*, der *Weltarmut* und der *Weltbildung* herauszuarbeiten, bewegen wir uns in verschiedenen Bezügen, gemäß denen Seiendes zur Welt bezogen sein kann.

§43 Inhaltliche und methodische Grundschwierigkeit bezüglich der Bestimmung des Wesens und der Zugänglichkeit des Lebens 265

Für die vergleichende Betrachtung stehen im Thema: materielle Dinge (Stein), Tier, Mensch. Wir müssen demnach überhaupt schon wesenhafte

který ovládá a současně mu slouží a je mu vystaven. Takže člověk je (1) položkou světa a (2) jako takový je současně jeho pánem i sluhou.

...

263 Člověk není pouhou *položkou světa*, nýbrž je jeho pánem i sluhou v tom smyslu, že svět „*má*“. Člověk má svět. Jak se to teď má s jinými jsoucny, které jsou jako člověk součástmi světa – se živočichy, rostlinami, či předměty jakým je například kámen? Zůstávají, na rozdíl od člověka, který svět navíc i *má*, pouhými položkami světa? Nebo má svět i živočich, a pokud ano tak jak – stejným způsobem jako člověk nebo jinak? Jak tuto jinakost uchopit? A co kámen? Zde se nám už ukazují, jakkoli v hrubých obrysech, rozdíly. Shrňme je ve třech tezích: 1. Kámen (materiální objekt) je *zbaven světa*; 2. Živočich je *chudý světem*; 3. Člověk svět *buduje*.

Při pokusu o odhalení podstaty toho, co nazýváme *zbaveností světa*, *chudobou světem*, a *budováním světa* se pohybujeme v různých perspektivách, ze kterých se tato jsoucna mohou vztahovat ke světu.

§43 Obsahová a metodická základní obtíž při určení podstaty a přístupnosti života

265 Pro srovnávací uvažování jsou tématem: materiální věci (kámen), živočich, člověk. K rozpracování tématu však musíme především už znát

Unterschiede dieser drei zur Verfügung haben, um uns im Thema zu bewegen. Oder zum mindesten müssen wir die Möglichkeit haben, solche Unterschiede jederzeit zu nennen. Aber schon der Unterschied von Tier und Mensch ist schwer zu bestimmen. Zwar ist es leicht, zu sagen: ein vernünftiges Lebewesen ist das eine, ein unvernünftiges das andere. Aber die Frage ist eben: Was heißt hier Vernunft und Unvernunft? Selbst wenn das geklärt ist, bleibt ungewiß, ob gerade dieser Unterschied das Wesentlichste und metaphysisch Gewichtige ist.

Bei der Frage des Verhältnisses von Tier und Mensch kann es sich auch nicht darum handeln, zu entscheiden, ob der Mensch vom Affen abstammt oder nicht. Denn diese Frage können wir nicht einmal stellen, geschweige denn beantworten, solange wir nicht klar sehen, welcher Unterschied zwischen beiden besteht und wie er gezogen werden muß. Das sagt: Wir müssen darüber Auskunft geben können, nicht wie Tiere und Menschen sich in irgendeiner Hinsicht unterscheiden, sondern was das *Wesen der Tierheit* des Tieres und das *Wesen der Menschheit* des Menschen ausmacht und durch welche Fragen wir überhaupt das Wesen von solchem Seienden treffen. Die Tierheit des Tieres können wir wiederum nur bestimmen, wenn in Klarheit steht, was die *Lebendigkeit des Lebenden* ausmacht im Unterschied zum Leblosen, das nicht einmal die Möglichkeit hat zu sterben. Ein Stein kann nicht tot sein, weil er nicht lebt.

podstatu rozdílů mezi nimi. Přinejmenším musíme mít kdykoli možnost takové rozdíly pojmenovat. Avšak není snadné určit již rozdíl mezi živočichem a člověkem. Sice je snadné říci že jedno je rozumná bytost a druhé nikoli, je ovšem otázkou, co se zde rozumí rozumem a co nerozumem. I když si to vyjasníme, zůstává nejisté, zda právě tento rozdíl je tím nejpodstatnějším a metafyzicky nejzávažnějším.

Při tázání po vzájemném postavení zvířete a člověka také nemůže jít o rozhodování, zda člověk pochází z opice nebo nikoli. Takovou otázku nemůžeme vůbec položit, nemluvě o tom zodpovědět, dokud jasně neuvidíme, jaký je mezi oběma rozdíl a kudy musí být vedena dělicí čára. To znamená, že musíme být schopni poskytnout vysvětlení, nikoli jak se v nějakém ohledu rozlišují zvířata a lidé, nýbrž co tvoří *zvířecí podstatu živočicha*² a *lidství* člověka, a jakými otázkami podstatu takových jsoucen vůbec postihujeme. Živočišnost můžeme určit opět tehdy, když je jasné, co tvoří *živost živého*,³ na rozdíl od neživého, které nikdy nemůže zemřít. Kámen nemůže být mrtvý, protože nežije.

² Pozn. AM: dvojice ‚Tier – Tierheit‘ překládám jako ‚živočich – živočišnost‘, nebo také ‚přirozenost živočicha‘. Jak je zdůrazněno v příspěvku Markoš & Faltýnek v tomto sborníku, zveme čtenáře k tomu, aby v textu tam, kde Heidegger mluví o ‚zvířeti‘ měl na mysli ‚živou bytost‘.

³ Angl. překlad má ‚living character of a living being‘.

Doch die Schwierigkeit ist nicht nur eine *inhaltliche* bezüglich dessen, was Leben überhaupt sei, sondern ebensosehr und fast noch mehr eine *methodische*: *Auf welchem Wege* kann und soll die Lebendigkeit des Lebenden in ihrem Wesen **266** zugänglich werden? In welcher Weise soll uns das Leben, die Tierheit des Tieres und die Pflanzlichkeit der Pflanze zugänglich werden? Es genügt nicht, die Gestalt des Tieres, seine Glieder und dergleichen morphologisch zu beschreiben; es genügt nicht, die physiologischen Prozesse zu erforschen und daran noch irgendeine Tierpsychologie zu knüpfen, sondern bei all dem haben wir schon vorausgesetzt, daß das Tier lebt, daß ihm in gewisser Weise bei seinem Gebaren zugleich so und so ist. Wie sollen wir dahinter kommen? Das Tier kann sich vielleicht weder selbst beobachten noch gar uns von diesen Beobachtungen erzählen. Und wenn es sich ausdrückt, wenn das i Tier, wie wir meinen, in irgendwelchen Ausdrucksbewegungen und Lauten uns von ihm selbst Kunde gibt, dann müssen diese Kundgebungen doch hindurch durch unsere Auslegung und Deutung.

So zeigen sich uns zwei Grundschwierigkeiten:

1. *Als was* ist das Wesen des Lebens überhaupt zu *bestimmen*?
2. *Wie* ist Lebendiges als solches – die Tierheit des Tieres und die Pflanzlichkeit der Pflanze – ursprünglich *zugänglich*? Oder gibt es hier überhaupt keinen ursprünglichen Zugang? Wie steht es dann um den Charakter der, wie immer gegebenen, Wesenscharakteristik des Lebendigen? Beide Fragen müssen wir bei unseren vergleichenden Betrachtungen offen lassen, d. h. wir müssen doch immer irgendwie, wenn auch noch so vorläufig und

A prece obtíž zvědět, co je to vůbec život, není pouze *obsahová*, nýbrž právě tolik a ještě více *metodická*: *Jakou cestou* se může a má živost živého stát přístupnou ve své nejhlubší podstatě? Jakým způsobem se nám má zpřístupnit způsob života živočicha či rostliny? Nestačí jen morfologicky popisovat vzhled zvířete, jeho končetiny apod., nebo zkoumat fyziologické procesy a k tomu ještě připojovat jakousi zvířecí psychologii. Při tom všem už předpokládáme, že živočich žije a že mu při jeho jednání tak a tak je. Jak však z dosavadního mohly tyto předpoklady vyplynout? Živočich se sám patrně nemůže pozorovat a už vůbec nám svá pozorování sdělovat. A když se vyjadřuje, když, jak se domníváme, nám v nějakých výrazových pohybech a zvucích něco sděluje, pak toto sdělení prece musí projít našimi výklady a vysvětleními.

Takto se nám ukazuje dvojí základní obtíž:

1. *Jako co* má být podstata života vůbec *určena*?
2. *Jak* je v první řadě živé jako takové tak samozřejmě *přístupné* to, co činí zvíře zvířetem a rostlinu rostlinou? Nebo snad je tato přístupnost klamem? Jak se to pak má s charakteristikou živého, ať už je dána jakkoli? Obě otázky musíme při našich srovnávacích úvahách nechat otevřené. To znamená, že musíme mít vždy už nějak, i když předběžně a nezávazně, k dispozici nějakou odpověď, která nás při

unverbindlich, eine Antwort dafür haben, die uns bei den vergleichenden Betrachtungen leitet. Andererseits können und müssen diese vergleichenden Betrachtungen am Ende gerade einen Beitrag liefern zur Aufhellung und möglichen Beantwortung dieser Fragen.

So bewegen wir uns hier ständig im Kreise. Das ist das Zeichen, daß wir im Bereich der Philosophie uns bewegen. Überall ein *Kreisen*. Dieses im Kreise Sichbewegen der Philosophie ist wieder etwas, was dem vulgären Verstande zuwider ist. Er will gerade nur ans Ziel kommen, so, wie man der Dinge im Handgriff habhaft wird. Im Kreis gehen – das führt zu nichts. Vor 267 allem aber macht es schwindlig, und Schwindel ist unheimlich. Man kommt sich vor, als hänge man zwischen dem Nichts. Daher ja nicht diese Kreisbewegung und so auch kein Zirkel! Das sagt doch schon eine Regel der allgemeinen Logik. Daher ist es der Ehrgeiz einer wissenschaftlichen Philosophie, ohne diesen Zirkel auszukommen. Aber – wen bei einer philosophischen Frage noch nie der Schwindel gefaßt hat, der hat noch nie philosophierend gefragt, d. h. ist noch nie im Kreis gegangen. Bei dieser Kreisbewegung ist nicht das entscheidend, was der vulgäre Verstand allein sieht, das Entlanglaufen an der Peripherie und das Zurückkommen an dieselbe Stelle auf der Peripherie, sondern das im Kreisgang mögliche und in ihm allein mögliche Blicken ins *Zentrum* als solches. Dieses als ein solches offenbart sich nur im Kreisen um es. Daher führen alle Versuche, das Zirkelhafte aus der Philosophie hinauszuarargumentieren, von der Philosophie weg; und alle Einwände, die mit dem Argument arbeiten, die Betrachtung sei zirkelhaft, beweisen schon, daß

srovnávacích úvahách povede. Na straně druhé mohou a musí tyto srovnávací úvahy nakonec přispět k objasnění a možnému zodpovězení našich otázek.

Tak zde neustále kroužíme – a to je známka, že se pohybujeme v hájemství filosofie. Všude nějaké *kroužení*. Tento pohyb filosofie v kruhu je opět čímsi, co se protiví běžnému rozumu. Ten se chce dopracovat k cíli přímo, jako když uchopujeme nějakou věc. Chodit v kruhu, to přece k ničemu nevede. Především se však z toho točí hlava, a závrať je nepříjemná. Člověk si připadá, jakoby se vznášel v nicotě. Proto pryč s kroužením, žádný kruh! Tak velí pravidlo obecné logiky, a tudíž ctižádostí vědecké je filosofie vystačit si bez tohoto kroužení. Avšak ten, kdo při nějaké filosofické otázce ještě nepocítil závrať, ten se ještě nikdy filosoficky neptal, nikdy se v kruhu nepohyboval. Při tomto kruhovém pohybu není rozhodující to, co jediné je přístupné běžnému chápání, totiž obcházení po periferii s návraty na totéž místo, nýbrž to, že v kroužení a jediné v něm je možné hledět do *centra* jako takového. Střed se ukazuje pouze v procesu kroužení kolem něho. Všechny pokusy eliminovat tuto kruhovitost vedou mimo filosofii; a všechny námitky pracující s argumentem, že se uvažování točí v kruhu, již tím odhalují, že nejde o filosofické námitky a o filosofii nevyovídají nic. Ovšemže to neznamena, že každý důkaz kruhem je už znamením filosofického myšlení (kruh a vír).

sie überhaupt nicht philosophierende Einwände, also gegenüber der Philosophie nichtssagend sind. Allerdings ist nun nicht schon jeder Zirkelbeweis Zeichen eines philosophierenden Denkens (Zirkel und Wirbel).

Wir bewegen uns also in einem Kreis, wenn wir eine *gewisse Grundauffassung vom Wesen des Lebens* und von der *Art seiner Auslegbarkeit voraussetzen* und aufgrund dieser Voraussetzung gerade den Weg bahnen, zu einer Grundauffassung des Lebens zu kommen.

Pokud tedy *předpokládáme jisté základní pojetí podstaty života a způsob jeho vyložitelnosti*, pohybujeme se v kruhu. S tímto předběžným poznáním začínáme razit cestu k základnímu pojetí života.

**Třetí kapitola: Začátek srovnávací úvahy, která vychází z prostřední teze, že Živočich je chudý světem
Der Beginn der vergleichenden Betrachtung im Ausgang von der mittleren These: das Tier ist weltarm**

273 Eine solche vergleichende Betrachtung geht zunächst scheinbar ganz naiv vor, als wären diese drei Genannten drei gleichgeordnete Dinge, auf einer Ebene. Wir beginnen die vergleichende Kennzeichnung, indem wir *in der Mitte einsetzen*, bei der Frage, was es heißt: *das Tier ist weltarm*, und so gleichsam ständig nach zwei Seiten: der Weltlosigkeit des Steines und der Weltbildung des Menschen, blicken und von diesen her auf das Tier und seine Weltarmut. Zunächst ist mit dieser Stellung im vergleichenden Verfahren nichts über die metaphysische Ordnung entschieden.

273 Srovnávací uvažování postupuje zprvu jakoby naivně, jakoby ty tři entity představovaly tři věci postavené si naroveň. Zahajujeme srovnávací charakteristiku tím, že začínáme uprostřed otázky; totiž co to znamená, že *živočich je chudý světem*. Tak jakoby hledíme stále na dvě strany, na bezesvětovost kamene a na budování světa člověkem, a odtud zpět na živočicha a na jeho chudobu světem. Zpočátku tím o metafyzickém řádu není rozhodnuto nic.

...

§45 Der Satzcharakter der These und das Verhältnis von Metaphysik und positiver Wissenschaft

a) Die These *>das Tier ist weltarm<* als Wesensaussage und Voraussetzung für die Zoologie. Die Kreisbewegung der Philosophie

§45 Propoziční charakter teze a vztah metafyziky a pozitivní vědy

a) Teze „*Živočich je chudý světem*“ jakožto nejzákladnější výpověď a předpoklad pro zoologii. Kruhový pohyb filosofie.

274 Die leitende These bezüglich des Tieres lautet: *Das Tier ist weltarm*. Was ist das – und entsprechend die beiden anderen – für ein Satz? Ein Satz über das Tier. Das Tier ist Gegenstand der Untersuchung der Zoologie. Ist aus dieser der Satz entlehnt? Denn sie ist doch eine angemessene Untersuchung, die Orientierung an den Tatsachen, die durch den Titel >Tier< umgrenzt sind. Die genannte These ist ein Satz wie: Ein Verständigungsmittel der Arbeiterinnen im Bienenvolk über die gefundenen Futterplätze ist eine Art Tanz, den sie im Stock aufführen, oder: Die Säugetiere haben sieben Halswirbel. Wir sehen leicht: Jene These sagt nicht nur etwas über Insekten oder nur über Säugetiere; sie betrifft auch z. B. die gliederlosen Tiere, die einzelligen, die Amöben, Infusorien, Seeigel **275** und dergleichen – *alle* Tiere, *jedes* Tier. Von außen gesprochen: Jene These ist allgemeiner als die genannten Sätze. Aber warum und wie allgemeiner? Weil die These etwas über die Tierheit als solche aussagen will, über das Wesen des Tieres – eine *Wesensaussage*. Sie ist eine solche nicht, weil sie für alle und nicht nur für einige Tiere gilt, sondern umgekehrt, sie gilt für alle, weil sie eine Wesensaussage ist. Allgemeingültigkeit kann immer nur Folge der Wesenhaftigkeit einer Erkenntnis sein, nicht umgekehrt.

Aber worin besteht nun, wenn nicht in ihrer Allgemeinheit, die Wesenhaftigkeit einer Aussage, die in der genannten These vorliegen soll? Woher stammt dieser Satz: das Tier ist weltarm? Wir werden wieder sagen: aus der Zoologie, denn sie handelt von den Tieren. Aber gerade weil sie davon handelt, kann dieser Satz nicht Ergebnis ihrer Untersuchung sein,

274 Naše hlavní teze ohledně živočicha zní: *Živočich je chudý světem*. Co to je za větu – a podobně i ony dvě další? Určité tvrzení o živočichovi. Ten je předmětem zoologického výzkumu. Je snad tato věta vypůjčena ze zoologie? Ta přece představuje přiměřený typ zkoumání, poskytuje orientaci ve faktech, které jsou vymezeny slovem „živočich“. Naše teze je větou podobnou této: „Prostředkem vzájemné informovanosti dělnic ve včelstvu o zdroji potravy je jistý druh tance, který provozují v úlu“. Anebo větě „Savci mají 7 krčních obratlů“. Snadno ovšem poznáme, že naše teze není pouze o hmyzu či savcích. Platí například také o zvířatech nečláňkovaných, o jednobuněčných, měňavkách, nálevnicích, ježovkách **275** a dalších. Týká se tedy *všech* živočichů, *každého* z nich. Z vnějšího pohledu je naše teze obecnější než uvedené věty. Avšak obecnější proč – a jak? Proto, že chce vypovídat něco o živočišnosti jako takové, tedy o přirozenosti živočicha. Není obecnou snad proto, že platí pro všechna zvířata a nikoli pouze pro některá, nýbrž obráceně: platí o všech zvířatech proto, že je výpovědí jdoucí do hloubky. Obecná platnost může být vždy pouze následkem bytostného určení nějakého poznání, nikoli naopak.

Avšak v čem spočívá, když ne v její všeobecnosti, hloubka nějaké výpovědi, která má být předložena ve jmenované tezi? Kde se vzala věta „Živočich je chudý světem?“ Opět odpovíme, že ze zoologie, neboť ta pojednává o zvířatech. Avšak právě proto, že o nich pojednává, nemůže věta být výsledkem nýbrž předpokladem jejího zkoumání. Neboť v tomto

sondern deren *Voraussetzung*. Denn in dieser Voraussetzung vollzieht sich am Ende eine *Vorausbestimmung* dessen, was überhaupt zum *Wesen des Tieres* gehört, d. h. eine Umgrenzung des Feldes, innerhalb dessen die positive Untersuchung der Tiere sich zu bewegen hat. Wenn aber in der These eine Voraussetzung für alle Zoologie liegt, dann ist sie nicht durch diese erst zu gewinnen. Daraus scheint zu folgen, daß wir uns bei der Erörterung dieses Satzes all der reichen und verwickelten und heute vom Fachmann schon nicht mehr zu bewältigenden Ergebnisse entschlagen. Es scheint so. Aber welches Richtmaß haben wir dann noch für die Wahrheit der These? Woher schöpfen wir sie? Ist sie willkürlich oder ist sie eine Hypothese, die doch erst durch die Einzeluntersuchung sich bewahrheiten muß?

Weder das eine noch das andere. Der Satz stammt weder aus der Zoologie, noch kann er unabhängig von der Zoologie erörtert werden. Der Satz kommt nicht aus ohne eine bestimmte Orientierung an der Zoologie und Biologie überhaupt und hat doch seine Bewährungsrichtung nicht in ihnen. Jedoch ist dieses Verhältnis jetzt nicht näher auseinanderzulegen.

276 Nur ein Hinweis auf die Eigentümlichkeit des Satzes und die Art, wie sich der vulgäre Verstand zu derartigen Sätzen stellt, soll hier gegeben werden. Wir nehmen dergleichen Sätze scheinbar aus der betreffenden Wissenschaft (Zoologie) und wollen zugleich mit diesen Sätzen der Wissenschaft erst ihr Gebiet und damit ihre Möglichkeit sichern. Wir bewegen uns also im *Kreis*. Der vulgäre Verstand kann nur das sehen und fassen, was geradewegs vor ihm liegt, und so will er sich ständig geradewegs

předpokladu je dotaženo *předurčení* toho, co vůbec patří k *přirozenosti zvířete*, tzn. vymezení pole, v jehož rámci se má pohybovat pozitivní zkoumání živočichů. Pokud však v této tezi leží výchozí předpoklad pro veškerou zoologii, pak v první radě k ní nelze dospět skrze samotnou zoologii. Z toho jakoby vyplývalo, že se při výkladu věty vzdáme všeho bohatství a složitosti získaných výdobytků, které dnes nezvládá ani odborník. Vypadá to tak. Avšak jaké měřítko nám pak zbude pro posuzování pravdivost naší teze? Jak jsme se k ní vůbec dopracovali? Jde snad o nepodložené tvrzení, nebo jde o hypotézu, kterou teprve nutno potvrdit podrobným zkoumáním jednotlivostí?

Nic z toho. Věta sice nepochází ze zoologie, avšak nezávisle na zoologii nemůže být vysvětlena. Nevystačíme si bez určité orientace v zoologii a v biologii vůbec, a přesto se věta z nich nepotvrzuje. Avšak tento vztah musíme pro tuto chvíli nechat stranou.

276 Na tomto místě uvedeme jen jeden poukaz ke zvláštnímu charakteru vět a ke způsobům, jak se k nim staví běžné chápání. Podobné věty jako bychom získávali z příslušné vědy (tj. v našem případě ze zoologie), avšak současně jimi chceme vymezit oné vědě její doménu, a tím ji zajistili jako vědu. Pohybujeme se tedy v kruhu. Běžné chápání může vidět a uchopit pouze to, co leží přímo před ním, a tak se bude stále pohybovat jen od nejbližšího k dalšímu nejbližšímu. Tomu se říká pokrok. V kruhovém

fortbewegen und von einem Nächsten zum anderen Nächsten. Man nennt das Fortschritt. Bei einer Kreisbewegung sieht der vulgäre Verstand auch nur in seiner Weise, d. h. er bewegt sich auf der Kreislinie und nimmt das Gehen auf dem Kreise als ein Geradeausgehen, bis er plötzlich auf den Ausgang stößt und dann ratlos da-steht, weil ja kein Fortschritt ist. Weil aber der Fortschritt das Kriterium des Erfassens des vulgären Verständnisses ist, ist jeder Kreisgang von vornherein ein Einwand, ein Zeichen der Unmöglichkeit. Das Verhängnisvolle ist, daß in der Philosophie selbst mit diesem Argument der Kreisbewegung gearbeitet wird. Jenes Argument ist das Zeichen für die Tendenz, die Philosophie auf das Niveau des vulgären Verstandes herabzuziehen.

Die Kreisbewegung der Philosophie hat ihr Wesentliches nicht im Entlanglaufen an einer Peripherie und im Zurückkommen auf die Ausgangsstelle, sondern in dem beim Kreisgang allein möglichen Blicken ins Zentrum. Dieses, d. h. die Mitte und der Grund, offenbart sich als Zentrum nur im und für ein Kreisen um es. Mit diesem Zirkelhaften des philosophierenden Denkens hängt seine Zweideutigkeit zusammen, die nicht zu beseitigen und noch weniger durch Dialektik auszugleichen ist. Es ist charakteristisch, daß wir in der Philosophie und ihrer Geschichte immer wieder, und zuletzt in großer und genialer Form, den Versuch finden, diese Zirkelhaftigkeit und Zweideutigkeit des philosophischen Denkens auszugleichen auf dem Wege einer Dialektik. Alle Dialektik in der Philosophie aber ist der Ausdruck einer Verlegenheit.

pohybu hledá běžné chápání opět jen po svém, tj. pohybuje se po kruhové dráze a bere chůzi po kruhu jako přímé směřování, až náhle narazí na počátek a bezradně se zastaví, protože toto přece žádným pokrokem není. Protože však pokrok je pro běžné porozumění použitým kriteriem, namítne se, že každý pohybu v kruhu je znamením nemožnosti porozumění. Osudným ovšem je, že i filosofie sama pracuje s tímto argumentem kruhového pohybu; naznačuje to snahu snížit filosofii na úroveň běžného chápání.

Pro kruhový pohyb je podstatné nikoliv obíhání po periferii a návrat do výchozího místa, nýbrž to, že kruhový pohyb vůbec umožňuje hledět do středu. Střed, tj. centrum a základ, se odhaluje jen v kroužení a jen tomu, kdo krouží. S touto kruhovitostí filosofujícího myšlení souvisí jeho význačnost, která nemá být odstraňována, a už vůbec ne urovnávána dialektikou. Je charakteristické, že ve filosofii a v jejích dějinách nacházíme vždy znovu – a v poslední době k tomu dochází ohromujícím a geniálním způsobem – pokus urovnat kruhovitost a dvojznačnost filosofujícího myšlení cestou dialektiky. Veškerá dialektika ve filosofii je však výrazem rozpaků.

277 Wir sehen, das Verhältnis von Metaphysik und positiver Wissenschaft ist zweideutig und muß es sein, wenn jene These keine zoologische, sondern eine *metaphysische* ist. Wir müssen diese eigentümliche Zweideutigkeit, dieses Beunruhigende im Zirkelhaften der These, auf uns nehmen und müssen versuchen, nun inhaltlich diese These uns näherzubringen. Aber dazu bedarf es noch einer deutlicheren Bestimmung des Verhältnisses unseres philosophierenden Fragens zu der Wissenschaft, die wir Zoologie nennen – eine Erörterung, die für das Verhältnis der Philosophie zu allen Wissenschaften gilt.

b) Das Verhältnis unseres philosophierenden Fragens zur Zoologie und Biologie

Die Zoologie – und so jede Wissenschaft – ist geschichtlich, nicht nur ha ihren Fortschritten in den Ergebnissen, sondern ebensowohl in ihren Rückschritten in der Art ihres Fragens. Die Rückschritte einer Wissenschaft sind meistens unauffällig, sind aber zentraler als die Fortschritte, sofern sie immer ein Versagen des eigentlichen Fragens in der betreffenden Wissenschaft treffen, eine Verlagerung des eigentlichen metaphysischen Gewichtes einer Wissenschaft an die Oberfläche spezieller Einzeluntersuchungen, die vielleicht nur noch gegenseitig sich in der Schwebe halten. Jede Wissenschaft ist geschichtlich, weil wechselnd und wandelnd in der Grundstellung der Wissenschaft zu ihrem Gebiet, in der Fassung des Gebietes überhaupt.

Heute – und wir sprechen immer nur und auch hier von *unserem* Dasein –

277 Vidíme, že vztah metafyziky a pozitivní vědy je dvojznačný a musí takovým zůstat, pokud naše teze nepatří do zoologie, nýbrž do *metafyziky*.

Musíme teď vzít na sebe břemeno této zvláštní dvojznačnosti, toho neklidu vyplývajícího z kruhovitosti teze, a pak se pokusit obsahově si ji vysvětlit. Avšak k tomu je zapotřebí ještě jasnějšího určení vztahu našeho filosofického tázání k vědě, kterou nazýváme zoologie, tedy vysvětlení, které platí pro vztah filosofie ke všem vědám.

b) Vztah našeho filosofujícího tázání k zoologii a biologii

Zoologie – a tak i každá věda – je dějinná, a to nikoli pouze pokud jde o pokroky, nýbrž též v návratech ke svému tázání. Tyto návraty vědy jsou zpravidla nenápadné, jsou však důležitější než pokrok, v případě, že pokrok znamená odepření vlastního tázání dotyčné vědy. Návraty naznačují, že metafyzická závažnost dané vědy zpovrchněla – tím, že přerostla do specializovaných forem výzkumu, které se sice navzájem podporují, ovšem visí ve vzduchoprázdnu. Každá věda je dějinná, protože mění a proměňuje své základní postoje k vlastnímu oboru, a především uchopení svého oboru vůbec.

Dnes se nalzáme v příznivé situaci – přitom hovoříme vždy, a tedy také

finden wir uns in einer günstigen Lage, günstig nicht nur durch die Vielgestaltigkeit und Lebendigkeit der Forschung, sondern günstig durch die Grundtendenz, dem I »Leben«, d. h. der *Seinsart von Tier und Pflanze*, die Eigenständigkeit zurückzugeben und zu sichern. Das besagt: Innerhalb des Ganzen der Wissenschaft, die wir Naturwissenschaft nennen, sucht sich heute die Biologie gegen die Tyrannei der **278** Physik und Chemie zu schützen. Das kann nicht heißen, daß in gewissen Bezirken und Richtungen physikalische und chemische Fragestellungen innerhalb der Biologie nicht berechtigt und von Nutzen seien. Der Kampf gegen Physik und Chemie in der Biologie besagt vielmehr, *daß von diesen Disziplinen aus grundsätzlich das »Leben« als solches nicht zu fassen ist*. Darin liegt aber: Es geht auch nicht so, daß zuerst die »lebendige Substanz« physikalisch-chemisch erklärt wird, und daß dann in der Verlegenheit, wenn die Rechnung nicht auf geht, und Unerklärliches zurückbleibt, noch ein anderer Faktor notgedrungen zugestanden wird, sondern daß von dem physikalisch-chemisch Unerklärbaren und überhaupt nicht Faßbaren aus, als dem Grundbestand des Lebendigen, die Umgrenzung desselben vollzogen wird. Die Wissenschaft der Biologie steht vor der Aufgabe eines ganz neuen Entwurfes dessen, wonach sie fragt. (Oder in anderer Hinsicht gesprochen, die mit dem Ebengesagten sich nicht ohne weiteres deckt, es geht heute um die Befreiung von der Auffassung des Lebens als eines Mechanismus. Diese negative Tendenz war noch vor kurzem durch das Schlagwort geleitet: Kampf gegen den Mechanismus, Vitalismus, teleologische Betrachtung des Lebens. Diese

na tomto místě, pouze o *našem* pobytu. Příznivé nikoli jen pro mnohotvárnost a životaschopnost výzkumu, nýbrž také díky základní tendenci vrátit a zajistit svébytnost „životu“, tj. *způsobu bytí živočicha a rostliny*.

V rámci přírodovědy si tedy dnešní biologie hledá cestu, jak se bránit tyranii fyziky a chemie. **278** To jistě neznamena, že v jistých oblastech a směrech fyzikální a chemický způsob kladení otázek v rámci biologie není oprávněný a bez užitku. Tažení proti fyzice a chemii v biologii spíše odhaluje skutečnost, že z pohledu těchto disciplín se „život“ jako takový nedá principiálně uchopit. Ovšem z toho plyne, že nejde nejdřív o to vysvětlit „živoucí substanci“ fyzikálně-chemicky, a potom z rozpaků nad tím, že nám naše snažení nevyhází a pořád nám cosi nevysvětlitelného přebývá, připustit jakýsi další faktor navíc. Jde o to, že vymezení živého musí vycházet z poznání, že základní charakteristikou živého je nemožnost jeho objasnění a uchopení cestou fyziky a chemie. Biologie jakožto věda stojí před úkolem vypracovat zcela nový rozvrh svého tázání. (Nebo z jiného úhlu pohledu, který se s právě vysloveným bez dalšího nekryje, jde dnes o to, abychom se osvobodili od pojetí života jako mechanismu. Tento negativní trend se nesl ještě nedávno pod hesly typu „boj proti mechanicismu“, „vitalismus“, nebo „teleologické zkoumání živého“. Tyto způsoby uchopení života jsou však zatíženy stejnou dezinterpretací jako pojetí mechanistické.) Z řečeného už také plyne, že řešení velkého úkolu se nehýbá z místa, ba není ani správně pochopeno, když se například proti pouhé morfologii a fyziologii

Betrachtung des Lebens ist mit ebenso großen Mißverständnissen belastet wie die mechanistische Auffassung des Lebens.) Damit ist auch schon angedeutet, daß diese große Aufgabe nicht von der Stelle kommt, ja nicht einmal begriffen wird, wenn man etwa gegenüber bloßer Morphologie und Physiologie nun auch für die Psychologie der Tiere eintritt. Denn auf solchem Wege wird nicht aus der Tierheit des Tieres heraus gesprochen, sondern das zuvor physikalisch-chemisch Verunstaltete und Mißdeutete wird noch einmal mit Hilfe einer vom Menschen her roh übernommenen Psychologie mißdeutet.

Aus all dem aber entnehmen wir schon, welche großen Schwierigkeiten eine *metaphysische Interpretation des Lebens* umlagern, wie schwer die Biologie innerhalb der Naturwissenschaft sich ihr eigenes Wesen erkämpft.

...

280 Das Verhältnis von positiver Forschung und Metaphysik ist nicht Sache eines organisierten Betriebs und der Verabredung, sondern Schicksal, d. h. immer: mitbestimmt durch die innere Bereitschaft zur wechselseitigen Gemeinschaft. Ich berühre das, weil dieser Zustand für unsere heutigen Universitäten entscheidend ist. Es gibt für beide Teile charakteristische Zeichen des Fehlens solcher Bereitschaft. Das ist auf selten der Philosophie jene eigentümliche Überklugheit, mit der wir aufgrund eines nur gehörten und angelesenen philosophischen Wissens um Begriffe und Begriffsformeln uns überlegen dünken und versuchen, von außen her bestimmte Wissenschaften zu schulmeistern. Weil das philosophische Wissen allgemeiner ist, deshalb ist

nyňi hlásá psychologie zvířat. Neboť na takové cestě se nemluví ze živočišnosti, nýbrž od předchozího fyzikálně-chemického nepochopení se mluva překlápí ke stejně chybnému výkladu lajdácky převyprávěnou psychologií.

Z toho všeho už vyrozumíváme, jak velké obtíže obklopují *metafyzickou interpretaci života*, jak těžko si biologie v rámci přírodovědy vybojovává svou svébytnost.

...

280 Vztah pozitivního výzkumu a metafyziky není věcí organizovaného provozu a úmluv, nýbrž osudu. Je tudíž vždy spoluurčen vnitřní připraveností obapolní vzájemnosti. Zmiňuji to s ohledem ke stavu, který může rozhodnout osud našich dnešních univerzit. Existují charakteristické známky toho, že na obou stranách taková připravenost chybí. Na straně filosofie jde o zvláštní přemoudřelost, se kterou si na základě pouze naučeného či načteného vědění o pojmech a pojmových formulích namýšlíme, že jsme nadřazenější, a pokoušíme se některé vědy zvnějšku poučovat. To proto, že filosofické vědění se pokládá za obecnější, a pro tuto svoji větší obecnost domněle mocnější. Avšak tato přemoudřelost prázdného

es vermeintlich überlegen. Aber diese Überklugheit des leeren Bessenvissens ist kein gewachsenes **281** und aus den Sachen erkämpftes Verstehen. Dieser Überklugheit der Scheinphilosophie entspricht auf seiten der Forschung die Verstocktheit der Berufung auf sogenannte Tatsachen, das Unverständnis dafür, daß eine Tatsache für sich nichts hergibt – jede Tatsache, die ins Feld geführt wird, ist immer schon durch eine Auslegung hindurchgegangen. Jene Überklugheit der Philosophie und diese Verstocktheit der Wissenschaften erzeugen jene heillose Hartnäckigkeit des Aneinandervorbeiredens, jenen Schein von Freiheit, die schließlich jedem anderen sein Feld überläßt, die aber im Grunde nur die Unsicherheit alles Mißlichen und Unzureichenden ist.

Dieser Zustand ist für die heutige Wissenschaft kennzeichnend und ist ihre innerste Gefahr, die um so verhängnisvoller ist, als sie nicht eigentlich erkannt und verstanden ist. Im Gegenteil, man sieht darin den Anfang für einen Idealzustand, wonach die Wissenschaft eine in sich ablaufende Technik wird und die Philosophie ein Bestandteil der sogenannten allgemeinen Bildung. Daß wir uns so nicht vorbereiten für eine wirkliche Gemeinschaft zwischen der wirklichen Metaphysik und der wirklichen Wissenschaft, ist klar. Zwar schien es eine Zeitlang, als komme die Wissenschaft als solche ins Wanken. Es hat sich daher auch schon das Schlagwort eingestellt: Grundlagenkrise der Wissenschaften. Aber sie kann deshalb nicht im Ernst durchbrechen und vor allem die nötige Dauer gewinnen, weil wir uns gar nicht so weit erschüttern lassen, um die entsprechende Blickweite zu bekommen für das Ungeheure und zugleich Elementare der neuen Aufgaben.

vyvyšování se není zralým, **281** z věcí samých vybojovaným rozuměním. Mudrlantství pseudofilosofie odpovídá na straně výzkumu zatvrzelost, odvolávání se na tzv. fakta, neporozumění tomu, že fakt sám o sobě nic neposkytuje: každý oborem uznáný fakt musel již projít nějakou interpretací. Přemoudřelost filosofie se zatvrzelostí věd pak plodí onu nevyčísitelnou neústupnost, mimoběžnost mluvy; ono zdání svobody, která nakonec každému přenechá jeho vlastní pole, která je však v základě projevem nejistoty, pramenící z věcí povážlivých a nedostačujících. Tento stav je charakteristický pro dnešní vědu a představuje pro ni nejnuitnější nebezpečí; je o to osudovější, že jde o nebezpečí vlastně neuvědomované a nepochopené. Právě naopak, vidí se v tom zárodek ideálního stavu, kdy se věda stane autonomně fungující technikou, filosofie pak součástí takzvaného všeobecného vzdělání. Je tedy jasné, že na skutečné společenství mezi skutečnou metafyzikou a skutečnou vědou se nepřipravujeme. Po jistou dobu se sice zdálo, že věda je v jakémsi nestabilním stavu. Proto se také razilo heslo o krizi základů věd. Krize se však nemůže vážně prosadit a už vůbec ne natrvalo, protože nemáme dost vůle nechat se oťrást do té míry, aby se dostavila odpovídající šíře rozhledu, abychom před sebou zahlédli nesmírné a zároveň elementární nové úkoly. Věda se do toho nepouští, protože se příliš oddává praktické vědeckotechnické služebnosti. Tak se věci ustavily a tak se mají: jeden stanovuje základní pojmy, druhý dodává fakta. To jsou podstatné existenciální důvody pro dnešní vztah vědy a filosofie. Proto je tak těžké najít si cestu, když jsme konfrontováni **282** s nutností

Die Wissenschaft läßt sich darauf nicht ein, weil sie viel zu sehr schon an die praktisch-technische Dienstbarkeit ausgeliefert ist. Es ist dabei geblieben und bleibt dabei: der eine stellt Grundbegriffe her, der andere, liefert Tatsachen. Das sind die wesentlichen existenziellen Gründe für das heutige Verhältnis von Wissenschaft und Philosophie. Das sind die Gründe, die es schwer machen, uns urechtzufinden, wenn wir in die Notwendigkeit versetzt **282** sind, uns die nötige Sicherheit über das Verhältnis von Wissenschaft und Philosophie zu verschaffen.

...

Wir sind aufgrund dieses Zusammenhanges dazu gezwungen, in gewisser Weise uns über die Zoologie zu orientieren. Wir dürfen das aber nicht äußerlich tun, so, daß wir über den Stand der Forschung berichteten und verschiedene Theorien behandelten, sondern wir müssen nur im Auge behalten, daß alle Disziplinen, die vom Lebendigen handeln, heute in einer merkwürdigen Umbildung begriffen sind, deren Grundtendenz dahin geht, dem Leben sein eigenständiges Recht zurückzugeben. Das ist nicht ohne weiteres selbstverständlich und leicht, wie die ganze Geschichte des Problems zeigt. In der ganzen Geschichte des Lebensproblems können wir beobachten, daß versucht wird, das Leben, d. h. die Seinsart von Tier und Pflanze, vom Menschen her zu deuten, oder andererseits das Leben zu erklären mit Hilfe der Gesetzesvorgänge, die wir der materiellen Natur entnehmen. Bei beiden ersuchen der Erklärung ergeben sich aber Restbestände, die **283** nicht erklärt werden können, die nur meist wegerklärt werden. Was aber bei alledem fehlt,

opatřit si nutnou jistotu ohledně vztahu vědy a filosofie.

...

Na základě této souvislosti jsme donuceni k tomu, abychom se nějak zorientovali v zoologii. Nemůžeme to však dělat jen povrchně, tak, že budeme referovat o stavu bádání a probereme různé teorie. Musíme mít na zřeteli to, že všechny disciplíny, které pojednávají o živém, jsou dnes ve stavu pozoruhodné přestavby, jejíž základní tendencí je snaha vrátit životu jeho svéprávnost. To není nijak samozřejmé a snadné, jak ostatně ukazují celé dějiny problému. V celých dějinách zkoumání problému života můžeme pozorovat buď to, že se zkouší výklad života, tj. způsob bytí zvířat a rostlin, z člověka, anebo pomoci zákonitostí převzatých z materiální přírody. U obou pokusů o výklad zbývá něco, **[283]** co se vyložit nedá, co se dá pouze odvysvětlit.

Co ale při tomto nutném úkolu vždy chybí, je vhléd a odhodlaný pokus o primární zakotvení života v něho samotném, v jeho vlastním obsahu. Jak naznačují dějiny problému, bez dalšího se to nedaří proto, že všechno to

ist der entschlossene Versuch und die Einsicht in die notwendige Aufgabe, das Leben *von sich selbst her in seinem Wesensgehalt* primär zu sichern. Daß das nicht ohne weiteres gelingt, wie die Geschichte des Problems zeigt, deutet darauf hin, daß diese merkwürdigen Irrgänge nicht auf einer Oberflächlichkeit des Denkens beruhen, sondern daß dafür wesentliche Gründe bestehen.

...

§46 Die These >das Tier ist weltarm< im Verhältnis zur These >der Mensch ist weltbildend<. Das Verhältnis von Weltarmut und Weltbildung keine abschätzige Stufenordnung. Weltarmut als Entbehren von Welt

284 Wenn wir von dieser grundsätzlichen Erwägung zurückkehren zu unserer These: das Tier ist weltarm, so muß gesagt werden: Die Möglichkeit ihrer Illustration ist weitgehend gefördert durch die neuere Forschung der Biologie, vorausgesetzt, daß man diese mit philosophischem Blick zu lesen vermag. Zugleich ist die These derart, daß sie, wie jede metaphysische These, die positive Forschung zu einer grundsätzlichen Besinnung zwingen kann.

Ja, auf den ersten Blick scheint diese These gerade den eindringlichsten grundsätzlichen biologisch-zoologischen Besinnungen zuwiderzulaufen, wenn wir daran denken, daß es seit *J. v. Uexküll* üblich geworden ist, von einer *Umwelt der Tiere* zu sprechen. Unsere These dagegen lautet: das Tier ist weltarm. Es wäre lehrreich und auch für das Verständnis unserer Problematik

pozoruhodné bloudění není výsledkem povrchnosti myšlení, nýbrž má svůj bytostní důvod.

...

§46 Teze „Živočich je chudý světem“ proti „Člověk svět buduje“. Vztah „chudoby světem“ a „budování světa“ není pejorativní. Chudoba světem jako odepření světa

284 Když se od této zásadní úvahy vrátíme k naší tezi, že živočich je chudý světem, musíme konstatovat: možnost její ilustrace je dalekosáhle podpořena novými výzkumy v biologii – za předpokladu je dokážeme vnímat filosoficky. Teze je současně formulována tak, že – jako každá metafyzická teze – může přimět badatele v základním výzkumu k zásadní změně myšlení. Jistě, na první pohled se může zdát, že teze zcela odporuje nejpronikavějším biologicko-zoologickým vhledům: to když si připomeneme, že od doby *J. v. Uexkülla* se stalo běžným hovořit o *umweltu*⁴ *zvířete*. Naše teze naproti tomu zní „Živočich je chudý světem“. Bylo by poučné a také pro pochopení naší problematiky prospěšné, kdybychom se nyní mohli pustit do podrobné a zároveň již filosoficky interpretující

⁴ Slovo *umwelt* nepřekládáme, charakteristika tohoto pojmu viz např. sborník Kliková & Kleisner, eds.

förderlich, wenn wir uns jetzt auf einen ausführlichen und zugleich schon philosophisch interpretierenden Bericht über die neue Theorie des Lebens einlassen könnten. Darauf muß hier verzichtet werden. Wir dürfen das um so mehr, als das Hauptgewicht der Betrachtungen nicht auf einer thematischen Metaphysik des Lebens (Tier und Pflanze) ruht.

Wir stellen die These: das Tier ist weltarm, *zwischen* die beiden anderen: der Stein ist weltlos, der Mensch ist weltbildend. Nehmen wir die zweite These im Verhältnis zur dritten, dann wird sofort klar, was gemeint ist.

Weltarm – Armut unterschieden gegen Reichtum;

Armut – das Weniger gegenüber dem Mehr.

Das Tier ist weltarm. Es hat weniger. Wovon? Von solchem, das ihm zugänglich, ist, von solchem, womit es als Tier umgehen kann, wovon es als Tier angegangen werden kann, wozu es als Lebendiges in Beziehung steht.

285 Weniger im Unterschied zu dem Mehr, zum Reichtum, über den die Bezüge des menschlichen Daseins verfügen. Die Biene z. B. hat ihren Bienenstock, die Waben, die Blüten, die sie absucht, die anderen Bienen ihres Volkes. Die Bienenwelt ist beschränkt auf ein bestimmtes Gebiet und fest in ihrem Umfang. Entsprechend steht es mit der Welt des Frosches, der Welt des Buchfinken usf. Aber nicht nur ist die Welt jedes einzelnen Tieres im Umfang beschränkt, sondern auch in der Art der Eindringlichkeit in das, was dem Tier zugänglich ist. Die Arbeitsbiene kennt die Blüten, die sie besucht, deren

rozpravy o (této) nové teorii života. Toho se ale na tomto místě musíme zřeknout. Smíme tak činit tím spíše, že hlavní důraz těchto úvah nespočívá v jakési tematické metafyzice života (zvířete a rostliny).

Klademe tezi „Živočich je chudý světem“ *mezi* obě další: „Kámen je bez světa“, „Člověk svět buduje“. Vezmeme-li druhou tezi ve vztahu ke třetí, pak je ihned jasné, co je tím míněno.

Chudoba světem – nouze na rozdíl od bohatství.

Chudoba – méně proti více.

Živočich je chudý světem. Nedostává se mu – čeho však? Toho, co je mu přístupné, s čím může zacházet, co se ho jako živočicha může týkat, k čemu stojí – jakožto živá bytost – v nějakém vztahu. **[285]** Méně na rozdíl od více – od více, představovaného zde bohatstvím, kterým disponuje lidský pobyt. Včela například má svůj úl, plástve, květy, které vyhledává, ostatní včely ze svého včelstva. Svět včely je omezen na určitou oblast a je striktně ohraničený. Podobně je tomu třeba se světem žáby či pěnkavy. Avšak svět každého jednotlivého zvířete je omezen nejen co do šíře, nýbrž také do schopnosti proniknout co i jen do těch věcí, které mu přístupné jsou. Včelí dělnice zná květy, které navštěvuje, jejich barvu a vůni, avšak nezná květní prašníky *jakožto* prašníky, neví nic o kořenech rostliny, nezná nic takového

Farbe und Duft, aber sie kennt nicht die Staubgefäße dieser Blüten *als* Staubgefäße, sie kennt nicht die Wurzeln der Pflanze, sie kennt nicht so etwas wie die Zahl der Staubgefäße und Blätter. Demgegenüber ist die Welt des Menschen reich, größer an Umfang, weitergehend an Eindringlichkeit, ständig nicht nur umfänglich vermehrbar (man braucht nur Seiendes hinzubringen), sondern auch hinsichtlich der Eindringlichkeit mehr und mehr zu durchdringen. Daher kann dieser Bezug zur Welt, wie ihn der Mensch besitzt, so charakterisiert werden, daß wir von der Vermehrbarkeit dessen sprechen, wozu sich der Mensch verhält, und daß wir daher von der Weltbildung sprechen.

Wenn wir uns den Unterschied: weitarm – Weltbildend in dieser Form näherbringen, dann ergibt sich dieser Unterschied als ein Gradunterschied der Stufen der Vollkommenheit im Besitz des jeweils zugänglichen Seienden. Wir entnehmen hieraus auch schon den Begriff von Welt: Welt bedeutet zunächst die Summe des zugänglichen Seienden, sei es für das Tier oder für den Menschen, veränderlich nach Umfang und Tiefe der Durchdringung.

Das >weltarm< ist zugleich geringwertiger gegenüber dem >weltbildend< als dem Höherwertigen. Das ist so eindeutig, daß weiter nicht darüber zu reden ist. Diese Überlegungen sind selbstverständlich, längst geläufig, so sehr, daß man nicht versteht, was davon Aufhebens zu machen sei, und was dieser Unterschied beitragen soll etwa **286** zur Wesensbestimmung der

jako je počet prašníků či listů.⁵ Ve srovnání s tím je svět člověka bohatý, rozsáhlejší, přístupný k hlubšímu proniknutí, neustále schopný expanze, a to nejen co do objemu (člověk neustále hromadí nová a nová jsoucna), nýbrž také co do schopnosti pronikat do stále větší hloubky.

Proto může být vztah člověka k jeho světu charakterizován tak, že mluvíme o rozmnožitelnosti toho, k čemu se člověk vztahuje, a tedy o budování světa.

Když si rozdíl „chudý světem – svět utvářející“ takto přiblížíme, odhalí se nám jako rozdíl stupňů dokonalosti ve schopnosti zmocňovat se momentálně dostupného jsoucna. Z toho už získáváme pojem světa: svět znamená ponejprv sumu přístupných jsoucna – pro zvíře či pro člověka – proměnlivých co do rozsahu i hloubky.⁶ „Chudý světem“ tedy označuje cosi podřadnějšího vzhledem k nadřazenějšímu „utváření světa“. To je tak nasnadě, že ani nepotřebuje další komentář. Takové úvahy jsou samozřejmě a zažité, takže se budete ptát, co má vlastně povstat z vyzdvihování onoho rozdílu, v čem má **[286]** snad přispět k bytostnému určení podstaty živočišnosti. Zdá se, jakoby bychom si stav věcí jaksí jen učesali tím, že se zavedou dvě zvláštní slova, svět a Umwelt.

⁵ Pozn. AM: Zde by čtenář mohl polemizovat: takový kovodělník také nemusí vědět nic o atomární stavbě kusu železa. Rozdíl je však v tom, že *kdyby chtěl*, může ze světa své profese vystoupit a informace si vyhledat, zatímco včelu to ani „nenapadne“.

⁶ Pozn. AM: z dalšího výkladu plyne, že jsoucna jsou přístupná pouze člověku.

Tierheit des Tieres. Es scheint, als würden wir diesen Tatbestand gleichsam nur dadurch frisieren, daß wir besondere Wörter, Welt und Umwelt, einführen.

Gewiß, das geschilderte Verhältnis von der Weltarmut des Tieres und der Weltbildung des Menschen hat diese verdächtige Klarheit des Selbstverständlichen, die schon mit dem ersten Zufassen verschwindet. Aber gleichwohl müssen wir diese Scheinklarheit kennen, um zu wissen, worauf sich die sogenannten natürlichsten Überlegungen jederzeit leicht berufen. Es ergab sich ein Verhältnis des Gradunterschiedes in der Zugänglichkeit des Seienden – mehr, weniger, geringer, höher, ein Verhältnis von Stufen der Vollkommenheit. Doch schon eine rohe Besinnung macht es fragwürdig, ob Armut in sich notwendig das Geringere ist gegenüber dem Reichtum. Es könnte gerade umgekehrt sein. In jedem Fall läßt dieser Vergleich zwischen Tier und Mensch in der Charakteristik der Weltarmut und Weltbildung keine Abschätzung und Bewertung auf Vollkommenheit und Unvollkommenheit zu – ganz abgesehen davon, daß eine solche Abschätzung auch faktisch voreilig und unangemessen ist.

...

Aber nicht nur im Verhältnis von Tier und Mensch ist diese geläufige Abschätzung fragwürdig und daher auf Recht und Grenzen und Leistung zu prüfen. Die Fragwürdigkeit besteht auch für die Beurteilung *innerhalb* des Tierreiches selber. Zwar sind wir auch hier gewohnt, von höheren und niederen Tieren zu sprechen, und doch ist es ein Grundirrtum, zu meinen,

Jistěže, právě vylíčený vztah chudoby světa zvířete a v kontrastu k lidskému budování vyniká podezřelou jasností; ta však hned s prvním uchopením mizí. Nicméně, abychom věděli, nač se vždy snadno odvolávají tzv. nejpřirozenější úvahy, musíme se s touto zdánlivou jasností stručně obeznámit. Ukázal se nám stupňovitý vztah v přístupnosti jsoucna – více, méně, menší, vyšší, tedy vztah stupňů dokonalosti. Přesto už první hrubé zamyšlení zproblematickuje otázku, zda chudoba nutně znamená cosi podřadnějšího proti bohatství. Mohlo by to přece být právě naopak. Proto při našem srovnávání zvířete a člověka v žádném případě nepřipustíme takové hodnotící srovnávání mezi chudobou světem a budováním světa, mezi dokonalostí a nedokonalostí – nemluvě už vůbec o tom, že podobné hodnocení je i po faktické stránce uspěchané a nepřiměřené.

...

287 Běžné ohodnocování však není problematické pouze co do vztahu zvířete a člověka, a proto vyžaduje neustálé prozkoumávání svých hranic a výsledku. Problematicčnost vyvstává i tehdy, když se pokusíme o hodnocení i *v rámci* samotné říše zvířat. Zvykli jsme si sice hovořit o vyšších a nižších živočiších; přitom je elementární chybou prohlašovat, že améby a nálevníci

Amöben und Infusorien seien unvollkommenere Tiere als Elefanten und Affen. Jedes Tier und jede Tierart ist als solche gleich vollkommen wie die andere. Mit all dem Gesagten wird deutlich: Die Rede von Weltarmut und Weltbildung ist von vornherein nicht im Sinne einer abschätzigen Stufenordnung zu nehmen. Zwar wird ein Verhältnis und Unterschied ausgedrückt, aber in anderer Hinsicht. In welcher? Diese suchen wir eben. Dazu ist es notwendig, daß wir auch den Begriff der *Armut* angemessen bestimmen und ihm im Zusammenhang mit dem Phänomen der Welt die spezifische Bedeutung geben, um damit die These von der Weltarmut zu begreifen.

Das Arme ist keineswegs das bloße >Weniger<, das bloße >Geringer< gegenüber dem >Mehr< und dem >Größer<. Armsein heißt nicht einfach, nichts oder wenig oder weniger besitzen als der andere, sondern Armsein heißt *Entbehren*. Dieses Entbehren wiederum ist in verschiedener Weise möglich – in der Hinsicht, *wie* der Arme entbehrt, sich im Entbehren verhält, *wie* er sich dazu stellt, *wie* er das Entbehren nimmt, kurz, *was* er entbehrt und vor allem *wie*, nämlich *wie* ihm dabei zu Mute ist – *Ar-mut*.

...

288 Das Armsein ist auch hier ein Fehlen und Ausbleiben von solchem, was vorhanden sein könnte und gemeinhin vorhanden sein sollte.

...

Welche Bedeutung hat nun der Ausdruck >Armut< in der Verbindung >Weltarmut<? Wie ist die >Weltarmut< des Tieres zu verstehen? In welchem

jsou nedokonalejší než sloni a opice. Každý živočich a každý živočišný druh je stejně dokonalý jako kterýkoli jiný. Je tedy jasné: hned od začátku nesmíme řeč o chudobě a budování světa chápat ve smyslu jakési hodnotové hierarchie. Sice také vyjadřuje vztah a rozdíl, ale v jiném ohledu. V jakém? To právě hledáme. K tomu je nezbytné, abychom přiměřeně určili, co míníme pojmem *chudoba* a dali mu v souvislosti s fenoménem světa specifický význam; tak pochopíme tezi o chudobě světem.

Chudoba v žádném případě neznamená pouhé „méně“, cosi „menšího“ oproti „většímu“. Být chudým neznamená jednoduše mít toho málo anebo mít méně než má jiný, nýbrž být chudý znamená být o cosi *ochuzen*. Ochuzení může opět být na mnoho způsobů – s ohledem *jak* je onen chudý ochuzen, *jak* se k tomu staví, *jak* své omezení bere, *co* postrádá a především *jak*, *s jakým naladěním* přistupuje ke svému postavení.

...

[288] Být chudým i zde znamená, že cosi chybí, něčeho se nedostává, něčeho, co by se mohlo a běžně i mělo vyskytovat.

...

Jaký význam má nyní výraz „chudoba“ ve spojení „chudoba světem“? Jak máme rozumět zvířecí „chudobě světem“? V jakém smyslu je říše zvířat

Sinne ist das Tierreich arm? Das ist zunächst dunkel. Wir können das nicht durch, eine sprachliche Erörterung, sondern nur aus einem Blick auf die Tierheit selbst entscheiden. In jedem Fall ist damit nicht das bloße quantitative Weniger ausgedrückt. Das sagt aber zugleich: In den Titeln >Weltarmut< und >Weltbildung< ist >Welt< selbst nicht der Ausdruck für das Quantum und die Summe und den Grad der Zugänglichkeit von Seiendem.

§47 Die These >das Tier ist weltarm< im Verhältnis zur These >der Stein ist weltlos<. Weltlosigkeit als Zugangslosigkeit zum Seienden. Vorläufige Charakterisierung der Welt als Zugänglichkeit von Seiendem

289 Aber wir können, jetzt doch mit Hilfe des bestimmteren Begriffes von Armsein – im Sinne von irgendwie entbehren – versuchen, einen Schritt weiter zu kommen im Verständnis dessen, was Weltarmut des Tieres bedeutet. Wenn Armut Entbehrung bedeutet, dann sagt die These: >das Tier ist weltarm< soviel wie: >das Tier entbehrt die Welt<, >das Tier hat keine Welt<. Damit ist das Verhältnis zur dritten These – >der Mensch ist weltbildend< – bestimmt. Denn der Mensch hat eine Welt.

Aber allsogleich wird jetzt das Verhältnis der zweiten These zur ersten – >der Stein ist weltlos< – fraglich – so sehr, daß überhaupt kein Unterschied mehr zwischen der ersten und der zweiten zu bestehen scheint. Der Stein ist weltlos, ohne Welt, hat keine Welt. Stein und Tier haben beide keine Welt.

Allein, das Nicht-Haben von Welt ist in beiden Fällen nicht im gleichen

chudá? Zprvu je to temné. Nelze to rozhodnout pouhým rozbořem řeči, nýbrž pouze pohledem do živočišnosti samé. V žádném případě se tím nevyjadřuje pouhé kvantitativní „méně“. Současně to znamená, že ve výrazech „chudoba světem“ a „utváření světa“ není samo slovo „svět“ výrazem množství, sumy či stupně zpřístupnění jsoucn.

§47 Teze „Živočich je chudý světem“ ve vztahu k tezi „Kámen je bez světa“. Bezsvětovost jako absence přístupu k jsoucnu. Předběžná charakteristika světa jako přístupnosti jsoucna

289 Avšak nyní se můžeme pokusit – s poněkud určitějším vymezením výrazu „být chudý světem“ ve smyslu postrádat – pokročit v pochopení toho, co znamená chudoba světem u zvířete. Jestliže chudoba znamená postrádání, pak naše teze „Živočich je chudý světem“ znamená tolik, co „Živočich svět postrádá“ či „Živočich nemá žádný svět“. Tím je určen vztah ke třetí tezi „Člověk svět buduje“. Neboť člověk svět má.

Současně však se stává vztah druhého výroku k prvnímu, k tezi „Kámen je bez světa“ natolik problematickým, že se zdá, jakoby mezi prvním a druhým výrokem nebylo vůbec žádného rozdílu. Kámen je zbaven světa, bez světa, nemá svět. Kámen, i zvíře postrádají svět. Toto upření vlastnictví světa přesto není v těchto dvou případech myšleno ve stejném smyslu. Existence

Sinne gemeint. Daß hier ein Unterschied besteht, ist angezeigt durch die verschiedenen Ausdrücke: *Weltlosigkeit* und *Weltarmut*. Wenn aber so das Tier in die Nähe des Steines rückt, dann erhebt sich die entscheidende Frage nach dem Unterschied dieser beiden Weisen, nach denen einmal der Stein keine Welt hat und sodann das Tier die Welt nicht hat. Weltlos und weltarm sind je ein Nichthaben von Welt. Weltarmut ist ein Entbehren von Welt. Weltlosigkeit ist eine solche Verfassung des Steines, daß der Stein dergleichen wie Welt nicht einmal entbehren kann. Das bloße Nichthaben von Welt genügt hier nicht.

Die Möglichkeit des Entbehrens verlangt weitere Bedingungen. Was heißt also: der Stein kann die Welt nicht einmal entbehren? Das gilt es zunächst auf der Stufe, auf der wir uns bewegen, zu klären.

290 Welt – sagen wir vorläufig – ist das je zugängliche Seiende und umgängliche Seiende, was zugänglich ist, womit ein Umgang möglich bzw. für die Seinsart des Seienden notwendig ist. Der Stein ist ohne Welt. Der Stein liegt z. B. auf dem Weg. Wir sagen: der Stein übt auf den Erdboden einen Druck aus. Dabei >berührt< er die Erde. Aber was wir da >berühren< nennen, ist kein Betasten. Es ist nicht *die* Beziehung, die eine Eidechse zu einem Stein hat, wenn sie auf ihm in der Sonne liegt. Dieses Berühren des Steines und Erdbodens ist erst recht nicht *das* Berühren, das wir erfahren, wenn unsere Hand auf dem Haupt eines anderen Menschen ruht. Das Aufliegen auf..., das Berühren, ist in allen drei Fällen grundverschieden. Um zum Stein zurückzukehren – auf der Erde liegend betastet er sie nicht. Die

rozdílu je naznačena rozdílnými výrazy: *zbavenost* světa a *chudoba* světem.

Když však takto živočicha posuneme do blízkosti kamene, pak povstává rozhodující otázka po rozdílu mezi oběma způsoby postrádání světa – u kamene a živočicha. Být bez světa a být chudý světem je pokaždé jistý způsob, jak svět nemít. Chudosvětost je určité postrádání světa.

Bezsvětovost je stav kamene, ve kterém kámen něco takového jako svět nikdy ani *postrádat nemůže*. Pouhá absence vlastnění světa zde nepostačuje.

Možnost postrádání vyžaduje další podmínky. Co tedy znamená, že kámen nemůže svět nikdy postrádat? Jde o to nejprve si to objasnit na úrovni, na které se pohybujeme.

290 Řekněme si předběžně, že svět je oním pokaždé přístupným jsoucnem, a to takovým, s nímž se můžeme setkávat, tzn. co je přístupné, s čím je styk možný, popřípadě pro určitý způsob bytí jsoucna dokonce nutný. Kámen je bez světa. Leží třeba cestě a my konstatujeme, že působí na zem jistým tlakem: „dotýká“ se jí. Avšak toto „dotýkání“ není žádným ohmatáváním. Není to *ten* vztah, který má ještěrka ke kameni, když se na něm vyhřívá. Styk kamene se zemí není *tím* dotýkáním, jaké zakoušíme, když naše ruka spočine na hlavě jiného člověka. Pro všechny tři případy se význam výrazu „ležet na...“, dotýkat se, zásadně liší. Abychom se ale vrátili ke kameni: leží na zemi, avšak nedotýká se jí. Země *není* kameni *dána* jako podklad, který by ten kámen podepíral, natožpak, aby ten ji pro své spočinutí vyhledával –

Erde ist für den Stern *nicht* als Unterlage, als ihn, den Stein, tragend, geschweige denn als Erde *gegeben*, noch kann er gar im Aufliegen dieser Erde als solcher nachspüren. Der Stein liegt am Weg. Wenn wir ihn auf die Wiese werfen, bleibt er dort liegen. Wir stoßen ihn in einen mit Wasser gefüllten Graben. Er sinkt und bleibt auf dem Grund liegen. Er kommt je nach den Umständen da und dort vor, unter und zwischen anderen Dingen, so zwar, daß ihm das, worunter er auch vorhanden ist, wesenhaft *nicht zugänglich ist*. Weil der Stein in seinem Steinsein überhaupt keinen Zugang hat zu etwas anderem, worunter er vorkommt, um dieses andere als solches zu erreichen und zu besitzen, deshalb kann er auch überhaupt nicht entbehren. Der Stein ist, d. h. er ist das und das, und als solches ist er dort und da, bzw. er ist nicht vorhanden. Er ist – aber zu seinem Sein gehört die wesenhafte *Zugangslosigkeit* zum Seienden, darunter er nach seiner Art (Vorhandenheit) ist. Der Stein ist weltlos. *Weltlosigkeit* eines Seienden sagt jetzt: die zu der Seinsart des betreffenden Seienden gehörige, je diese Seinsart gerade charakterisierende *Zugangslosigkeit* zu dem Seienden (*als* Seiendem), worunter das betreffende Seiende dieser Seinsart ist. Es geht nicht an, diese *Zugangslosigkeit* **291** des Steins als einen Mangel auszugeben. Denn diese *Zugangslosigkeit* ermöglicht gerade das spezifische Sein, d. h. den Seinszusammenhang der materiellen physischen Natur und ihre Gesetzlichkeit.

Die Eidechse kommt auf dem erwärmten Stein in der Sonne nicht einfach vor. Sie hat den Stein aufgesucht, pflegt ihn aufzusuchen. Wegverlegt von

jakožto zemi. Kámen leží u cesty. Mrštíme-li s ním na louku, zůstane ležet tam; odkopneme-li ho do příkopu s vodou, potopí se na dno a zůstane ležet tam. Podle okolností nachází se tu či jinde mezi jinými věcmi, a přitom co ho obklopuje mu bytostně *není přístupné*. Kámen ve svém bytí kamenem nemá vůbec žádný přístup k něčemu jinému ve svém okolí, nemůže toto jiné dosáhnout a mít, a proto také nemůže nic postrádat. Kámen jest, tzn. je tím a tím, a jako takový je tu i onde, popřípadě se nevyskytuje. Existuje, ale k jeho bytí patří zásadní neschopnost sjednat si přístup k jsoucňům, mezi kterými kámen podle svého způsobu vyskytuje. Kámen je bez světa. *Bezsvětovost* jsoucna nyní říká: nepřístupnost patří ke způsobu bytí dotyčného jsoucna, charakterizuje právě tento způsob bytí, tedy nepřístupnost ke jsoucňům, mezi kterými se dotyčné jsoucno s tímto způsobem bytí vyskytuje. Nejde o to **291** vydávat tuto nepřístupnost za nějaký nedostatek kamene – neboť právě ona umožňuje specifický způsob bytí, tzn. bytostnou souvislost bytí hmotné fyzické přírody, její zákonitosti.

To ještěrka se nevyskytuje na sluncem prohřátém kameni jen tak. Kámen si vyhledala, dala si s hledáním práci. Když ji odtud odnese, nezůstává

dort, bleibt sie nicht irgendwo liegen, sie sucht ihn wieder – ob sie ihn wiederfindet, ist gleichgültig. Sie sonnt sich in der Sonne. So sagen wir, obwohl zweifelhaft ist, ob sie sich dabei so verhält wie wir, wenn wir in der Sonne liegen, ob ihr die Sonne *als* Sonne zugänglich ist, ob ihr die Felsplatte *als* Felsplatte erfahrbar ist. Aber gleichwohl ist ihr Bezug zur Sonne und zur Wärme anders als der Bezug des in der Sonne vorhandenen und erwärmten Steines. Auch wenn wir jede verkehrte und vorschnelle psychologische Auslegung der Seinsart der Eidechse vermeiden und ihr nicht das »einfühlen«, was wir selbst fühlen, gleichwohl sehen wir in der *Seinsart* der Eidechse, der *Tiere*, einen Unterschied gegenüber der Seinsart eines *materiellen Dinges*. Die Felsplatte, darauf sich die Eidechse legt, ist der Eidechse zwar nicht *als* Felsplatte gegeben, deren mineralogischer Beschaffenheit sie nachfragen könnte; die Sonne, in der sie sich sonnt, ist ihr zwar nicht *als* Sonne gegeben, über die sie astrophysikalische Fragen stellen und Antworten geben könnte. Aber ebensowenig ist die Eidechse auch nur *neben* der Felsplatte und *unter* anderen Dingen, z. B. auch der Sonne, vorhanden wie ein danebenliegender Stein, sondern sie hat eine *eigene Beziehung* zu Felsplatte und Sonne und anderem. Man ist versucht zu sagen: Was wir da als Felsplatte und Sonne antreffen, das sind für die Eidechse eben Eidechsendinge. Wenn wir sagen, die Eidechse liegt auf der Felsplatte, so müßten wir das Wort >Felsplatte< durchstreichen, um anzudeuten, daß das, worauf sie liegt, ihr zwar *irgendwie* gegeben, gleichwohl nicht *als* Felsplatte bekannt ist. Die Durchstreichung besagt nicht nur: etwas anderes **292** und als

jen tak někde ležet a začne kámen opět hledat – lhostejno zda ho najde nebo ne. Vyhřívá se na slunci. Říká se to tak, ačkoli je pochybné, zda se ještěrka přitom chová jako když ležíme na slunci my, zda jí je slunce přístupné *jako* slunce, zda zakouší svou kamennou desku *jako* desku. Její vztah ke Slunci a teplu je nicméně jiný než vztah prohřátého kamene taktéž ležícího na Slunci. I když se vyhneme každému zavádějícímu a uspěchanému psychologickému výkladu způsobu bytí ještěrky a nebudeme jí „vcit'ovat“ co sami cítíme, zahlédneme *ve způsobu bytí* ještěrky, tj. *živočicha*, rozdíl oproti *způsobu bytí* nějaké *materiální věci*. Kamenná plotna, na které si ještěrka leží, jí sice není dána *jako* kámen, po jehož mineralogické povaze by se mohla ptát; slunce, na kterém se vyhřívá, jí není dáno *jako* slunce, o kterém by si mohla klást astrofyzikální otázky a nacházet odpovědi. Avšak právě tak málo se ještěrka toliko vyskytuje jen *vedle* kamenné desky a *mezi* ostatními věcmi, mezi které patří například i to slunce. Nevyskytuje se tam jen tak jako poblíž ležící kámen, má svůj *vlastní vztah* ke kamenné desce, ke slunci a jiným věcem. Jsme v pokušení říci: co my popisujeme jako kamennou desku a slunce, jsou pro ještěrku prostě ještěrčí záležitosti. Když říkáme, že ještěrka leží na kameni, měli bychom slovo „kámen“ škrtnout, abychom tak naznačili, že to na čem leží, je jí sice *nějak* dáno, ale není jí to známo *jako* kámen. Škrt neříká pouze tolik, **292** že cosi je pokládáno za cosi jiného, nýbrž že to není vůbec přístupné *jako jsoucno*. Stéblo trávy, po němž stoupá brouk, není pro brouka žádným stéblem trávy, nepředstavuje pro něj možnou otýpku sena, kterým bude sedlák krmit svou krávu. Pro brouka je

etwas anderes genommen, sondern: überhaupt nicht *als Seiendes* zugänglich.

Der Grashalm, an dem ein Käfer hinaufläuft, ist ihm kein Grashalm und kein mögliches Stück eines späteren Heubündels, davon der Bauer seine Kuh füttert, sondern der Grashalm ist ein Käferweg, auf dem er nicht irgendwelchem Freßbaren, sondern der Käfernahrung nachgeht. Das Tier hat als Tier bestimmte Beziehungen zu je seiner Nahrung und Beute, zu seinen Feinden, zu seinem Geschlechtspartner. Diese Beziehungen, die für uns unendlich schwer faßbar sind und ein großes Maß von methodischer Vorsicht verlangen, haben einen eigentümlichen, metaphysisch bislang noch gar nicht gesehenen und begriffenen Grundcharakter, den wir später bei der abschließenden Interpretation kennenlernen werden. Das Tier hat nicht nur eine bestimmte Beziehung zu seinem Nahrungs-, Beute-, Feindes- und Geschlechtskreis, sondern es hält, sich zugleich in der Dauer seines Lebens je in einem bestimmten Medium, auf, sei es im Wasser oder in der Luft oder in beidem, so zwar, daß das ihm zugehörige Medium ihm unmerklich ist, daß aber gerade die Versetzung aus dem angemessenen Medium in ein fremdes sofort die Tendenz zum Ausweichen und zur Rückkehr auslöst. So ist dem Tier mancherlei und nicht Beliebigen und in beliebigen Grenzen zugänglich. Seine *Art zu sein*, die wir das *>Leben<* nennen, ist *nicht zugänglos* zu dem, was auch noch neben ihm ist, worunter es als seiendes Lebewesen vorkommt. Man sagt daher aufgrund dieses Zusammenhangs: das Tier hat seine Umwelt und bewegt sich in ihr. Das Tier ist in seiner Umwelt in der Dauer seines Lebens wie in einem Rohr, das sich nicht erweitert und verengt, eingesperrt.

stéblo trávy cestou, po které pospíchá nikoli za jakoukoli, nýbrž za tou svou, broučí potravou.

Zvíře jako zvíře má určité vztahy vzhledem k potravě, kořisti, nepřátelům či sexuálním partnerům. Je pro nás nekonečně těžké pochopit tyto vztahy a vyžaduje to z naší strany značnou míru metodické opatrnosti. Mají svůj specifický charakter, dosud metafyzicky ještě vůbec nezahlednutý a neuchopený, se kterým se seznámíme níže při závěrečné interpretaci. Živočich nemá jen určitý vztah k jistým oblastem zahrnujícím potravu, kořist, nepřátele či partnery, ale po dobu svého života se také zdržuje v určitém prostředí, ať už je jím vzduch či voda nebo obojí. Není pro ně pozorovatelné, avšak přemístění z tohoto přiměřeného prostředí do prostředí cizího vyvolává okamžitou tendenci uniknout a vrátit se zpět. Takže jisté věci zvířeti přístupné jsou, avšak nikoli jakékoli a neohraničeně. Jeho *způsob bytí*, který nazýváme „*životem*“, není prost *přístupu* k okolí, ve kterém prodlévá jakožto jsoucí živá bytost. V souvislosti s tím se konstatovalo, že zvíře má svůj svět a pohybuje se v něm. Zvíře je po celý život uvězněno ve svém světě jako v jakémsi potrubí, které se nemůže rozšiřovat ani zužovat.

Wenn wir *Welt* fassen als *Zugänglichkeit von Seiendem*, wie können wir dann, wo das Tier offensichtlich Zugang hat, behaupten, das Tier sei weltarm – und zwar in dem Sinne, daß Armsein besagt: entbehren? Mag das Tier das Seiende anders und in engeren Grenzen zugänglich haben, es entbehrt **293** der Welt doch nicht überhaupt. Das Tier hat Welt. Zum Tier gehört doch eben nicht Weltentebehrung schlechthin.

Chápeme-li *svět* jako *přístupnost jsoucího*, jak můžeme pak tvrdit, že zvíře je světem chudé tam, kde evidentně přístup má? Chudé ve smyslu, že být chudý znamená postrádat? I když je jsoucno přístupné zvířeti jinak a v užších mezích, nepostrádá svět přece zcela. Zvíře má svůj svět. Ke zvířeti postrádání světa přece vůbec nepatří.

Čtvrtá kapitola. Vysvětlení podstaty chudoby živočišného světa cestou tázání po podstatě živočišnosti, po životě vůbec, po organismu

Aufklärung des Wesens der Weltarmut des Tieres auf dem Wege der Frage nach dem Wesen der Tierheit, des Lebens überhaupt, des Organismus

§49 Die methodische Frage nach dem Sichversetzenkönnen in ein anderes Seiendes (Tier, Stein, Mensch) als Sachfrage nach der Seinsart dieser Seienden

295 Wir sollen Auskunft darüber geben, wie das Tier zu alldem in Beziehung steht, und wie das Betreffende, wozu es in Beziehung steht, dem Tier gegeben ist. Wie sollen wir darüber Auskunft geben? Wie anders, als daß wir uns in das Tier versetzen. Laufen wir dann aber nicht Gefahr, daß wir das Sein des Tieres von uns aus deuten? Aber schließlich ließe sich solche Mißdeutung rückgängig machen. Weit wichtiger ist die grundsätzliche Frage:

§49 Metodická otázka po možnosti přesadit se do jiného jsoucná (zvířete, kamene či člověka) jako věcná otázka po způsobu bytí těchto jsoucen

295 Máme vydat počet o tom, v jakém vztahu je zvíře ke všemu řečenému, a jak je mu toto dáno. Jak se k takové zprávě dopracovat? Jak jinak, než že se sami přesadíme⁷ do zvířete. Neriskujeme však tím, že budeme vykládat bytí zvířete z nás samotných? Ale koneckonců mylný výklad se vždy dá dodatečně odvolat. Mnohem důležitější je zásadní otázka: *můžeme se vůbec přesadit do zvířete* tam, kde se sotva dokážeme přesadit do bytosti nám

⁷ Pozn. AM: Niže místě je vysvětleno, proč nelze použít „vcítění“.

Können wir uns überhaupt in das Tier versetzen, wo wir uns doch kaum in ein Wesen unseresgleichen, in einen Menschen, versetzen können? Und wie steht es gar um den Stein – können wir uns in einen Stein versetzen?

Im Handumdrehen stehen wir wieder bei einer methodischen Frage, aber bei einer *methodischen Frage ganz eigener Art*. Im Grunde hängt jede Methodenfrage, d. h. jede Frage nach der Art und Weise, wie wir auf eine Sache *zugehen* und ihr *nachgehen* können und sollen, mit der Frage nach dem *Sachcharakter* der betreffenden Sache zusammen. Das ist aber hier in einem ganz *ausgezeichneten* Sinnender Fall. Denn für uns ist ja gerade das *sachliche* Problem *die Zugänglichkeit selbst*, die Zugangshaftigkeit des Tieres, des Menschen zu anderem – als Charakter dessen, was das Tier, der Mensch ist.

Diese methodische Frage ist also streng genommen eine *Sachfrage*. Wenn wir somit fragen: Wie steht es um das **296** Sichversetzen und die Möglichkeit des Sichversetzens des Menschen in den Menschen, in das Tier, in den Stein, dann fragen wir zugleich damit: Welcher Seinsart sind diese, daß sie je ein Sichversetzen in sie zulassen bzw. verhindern bzw. als überhaupt unangemessen abweisen?

...

Die Erörterung dieser Frage des Sichversetzens dient einzig der Aufhellung von Stein, Tier, Mensch mit Bezug auf das Weltproblem. Die folgende Erörterung hat die besondere Aufgabe, den anfänglich naiven Ansatz der Frage zu beseitigen, als handele es sich um drei in gleicher Weise vorhandene Seiende.

rovné, totiž do jiného člověka? A jak je to s kamenem, můžeme se přesadit do kamene?

Rázem stojíme opět před metodickou otázkou, avšak před *metodickou* otázkou *zcela zvláštního druhu*. V zásadě každá taková otázka po způsobu, jak k věci můžeme a máme *přístupovat* a jak *postupovat*, souvisí s otázkou po *věcné povaze* dotyčné věci. Zde se však jedná o případ zcela *výjimečný*. Neboť pro nás je právě *věcným problémem přístupnost sama*, přístupnost zvířete či člověka k jinému – jakožto charakteristika toho, co zvíře nebo člověk jest. Tato metodická otázka je tedy přísně vzato otázkou věcnou. Ptáme-li se tedy, **296** jak se to má se sebezpřesazením a s možností takového přesazení člověka do jiného člověka, do zvířete či do kamene, pak se tím současně ptáme: Jakého typu bytí člověk zvíře či káamen jsou, když takové sebezpřesazení připouštějí nebo se mu brání, či je pro ně zcela nepřiměřené?

...

Probíráme tuto otázku sebezpřesazení jedině proto, abychom objasnili kámen, zvíře a člověka ve vztahu k problému světa. Zvláštním úkolem následujícího výkladu je zbavit se počáteční naivní formulace otázky, která předpokládá tři jsoucna vyskytující se stejným způsobem.

Allgemein geht es um die Frage der Möglichkeit des Sichversetzens des Menschen in anderes Seiendes, das er selbst nicht ist. Sichversetzen meint dabei nicht das faktische Hineinschaffen eines seienden Menschen in das Innere eines anderen Seienden. Es meint auch kein faktisches Ersetzen des anderen Seienden, kein Sich-an-dessen-Stelle-setzen. Vielmehr soll das andere Seiende gerade erhalten bleiben als das, *was* es ist und *wie* es ist. Sichversetzen in dieses Seiende heißt, mit dem, was und wie das Seiende ist, mitgehen – in diesem Mitgehen unmittelbar über das Seiende, *mit* dem wir *so* gehen, **297** erfahren, wie es mit ihm steht, darüber Auskunft geben, wie ihm selbst ist, vielleicht sogar in solchem Mitgehen schärfer und wesentlicher das andere Seiende durchschauen, als es dergleichen selbst vermag. Mitgehen mit dem anderen kann dann weiter heißen: ihm zu ihm selbst verhelfen – aber auch ihn an sich selbst irre werden zu lassen. Sichversetzen heißt mithin nicht, wirklich sich an die Stelle des anderen Seienden, es verdrängend, setzen. So klar das im *Negativen* zu sein scheint so irrig ist oft die positive Interpretation dieses Sichversetzens. Man meint: Natürlich handelt es sich *nicht wirklich* um ein Hinübersetzen in das andere Seiende, so daß dieses gleichsam mit uns an- und ausgefüllt und der von uns eingenommene Platz leer wäre. Nicht wirklich – sondern *nur in Gedanken*. Und das heißt dann leicht: nicht wirklich, sondern *nur als ob, so tun, als ob* wir das andere Seiende wären.

Bei dieser auch in der Philosophie vielfach verbreiteten Auffassung des Sichversetzens liegt ein Grundirrtum vor, weil gerade das entscheidende

Obečně jde o otázku možnosti sebezpřesazení člověka do jiného jsoucná, kterým není on sám. Sebezpřesazením se nemíní faktické vtělení nějakého jsoucího člověka do nitra jiného jsoucná. Nemíní se také faktické nahrazení jiného jsoucná, tedy žádné posazení se na jeho místo. Naopak: jiné jsoucná má právě zůstat zachováno tím, *čím je a jak je*. Sebezpřesazení do takového jsoucná znamená spoluputovat s tím, čím toto jsoucná je a jak je. Na této společné pouti pak bezprostředně zakusit, jak se to má se jsoucnem, se kterým *takto* putujeme; **297** zakusit, vydat svědectví o tom, jak se ono samo hodnotí. Snad se tím dokonce podaří ono jsoucná prohlédnout ostřeji a podstatněji, než je toho schopno ono samo. Spoluputování s jiným může dále znamenat, že mu pomůžeme dobrat se k sobě, ale také ho můžeme ponechat v bludu ohledně sebe sama. Sebezpřesazení tedy neznámá skutečně se postavit na místo jiného jsoucná a vytěsnit ho tak. Jakkoli jasné se to zdá být v *negativním* smyslu, pozitivní interpretace takového přezazení bývá často zavádějící. Hned se nabízí námitka, že se přece nejedná o *skutečné* sebezpřesazení do jiného jsoucná tak, jako bychom tím vyprázdnili své vlastní, námi naplněné a vyplněné místo. Tedy ne skutečně, nýbrž *pouze v myšlence*. Pak už snadno sklouzneme do představy, že ne skutečně, nýbrž *pouze jakoby*, tedy *jako bychom* se sami stali oním druhým jsoucnem.

Při tomto pojetí sebezpřesazení, které je všeobecně rozšířeno také ve filosofii, spočívá hlavní omyl v tom, že se přehlíží zrovna rozhodující,

positive Moment des Sichversetzens übersehen wird. Dieses liegt nicht darin, daß wir, uns gleichsam vergessend, möglichst so tun, als seien wir das andere Seiende, sondern umgekehrt, daß wir selbst, gerade wir selbst sind und so allein die Möglichkeit schaffen, selbst *als andere* – gegenüber dem Seienden – mit ihm mitgehen zu können. Es gibt kein Mitgehen, wo der, der mitgehen will und soll, zuvor sich selbst aufgibt. >Sichversetzen in...< meint weder ein wirkliches Hinüberschaffen noch ein bloßes Gedankenexperiment, ein Annehmen, es sei zustande gebracht.

#6 Doch die Frage ist, was heißt hier: selbst wir selbst sein und so die Möglichkeit des Mitgehens mit dem anderen schaffen? Was heißt >mitgehen<? *Womit* gehen wir, und *wie*? Wenn wir das Sichversetzen in anderes Seiendes als Mitgehen mit ihm verstehen, dann ist klar, daß das Wort >Sichversetzen< in gewisser Hinsicht mißverständlich und in Hinsicht auf das Entscheidende des Verhältnisses ganz **298** unzureichend ist. Dasselbe gilt von dem Wort >Einführung<, das besagt, daß wir, um zu dem anderen zu kommen, uns in den anderen einfühlen müssen, worin beschlossen liegt, daß wir zunächst draußen sind. Das Wort >Einführung< ist zum Leitfaden einer ganzen Kette von grundverkehrten Theorien über das Verhältnis des Menschen zu anderen Menschen und überhaupt zu anderem Seienden geworden, die wir heute nur langsam überwinden.

...

Wenn wir die *erste Frage* stellen: Können wir uns in das Tier versetzen?, was ist uns dabei eigentlich fraglich? Nichts **299** anderes als dieses: ob es uns

pozitivní moment sebepřesazení. Ten nespočívá v tom, že téměř zapomeneme na sebe a děláme, co se jen dá, jako bychom byli tím druhým jsoucнем. Naopak, právě zůstáváme sami sebou a jedině takto máme možnost zformovat sebe – tváří v tvář tomuto jsoucnu – *jako bychom byli jím*, abychom s ním mohli spoluputovat. Neexistuje žádné společné putování tam, kde ten, který chce a má spoluputovat, se už předem vzdává sama sebe. „Sebepřesazením do...“ se nemíní ani skutečné přenesení, ani pouhý myšlenkový experiment předstírající, se tak stalo.

Zůstává však otázkou, co znamená zůstávat sám sebou a tak vytvořit možnost spoluputování s jiným. Co znamená „spoluputovat“? *S kým* jdeme a *jak*? Jestliže sebepřesazení do jiného jsoucna chápeme jako společnou pouť, pak je jasné, že slovo „sebepřesazení“ je v jistém ohledu nedorozuměním a se zřetelem na rozhodující roli tohoto vztahu je zcela neadekvátní. **298** Totéž platí o slově „vcítění“ (empatie), které napovídá, že k tomu, abychom našli přístup k druhé bytosti, musíme se do ní vcítit, že tedy sami zprvu stojíme mimo. Slovo „vcítění“ se stalo sloganem pro celý řetěz zvrácených teorií o vztahu člověka k jiným lidem či k jiným jsoucňům vůbec; tyto teorie dnes jen zvolna překonáváme.

...

Na co se vlastně ptáme, když si položíme *první otázku*: Můžeme se přesadit do zvířete? Co je zde vlastně předmětem otázky? **299** Nic jiného

gelingt, mit dem Tier mitzugehen in der Art, wie es hört und sieht, wie es seine Beute angreift und vor seinen Feinden ausweicht, wie es sein Nest baut und dergleichen. Fraglich ist uns also nicht, daß hier das Seiende, darein wir uns versetzen wollen, sich auf anderes bezieht – zu Beute und Feind Zugang und damit Umgang hat. Wir setzen in dieser Frage: Können wir uns in das Tier versetzen, als unfraglich voraus, daß *überhaupt* mit Bezug auf das Tier so etwas wie ein Mitgehen, ein *Mitgang mit dem Zugang und Umgang des Tieres in seiner Welt* möglich, nicht schlechthin sinnwidrig ist. Fraglich ist gar nicht, daß das Tier als solches eine solche Sphäre der Versetzbarkeit mit sich gleichsam herumträgt. Fraglich bleibt nur das faktische Gelingen unseres Unsversetzens in diese bestimmte Sphäre. Fraglich bleiben die faktisch notwendigen Maßnahmen für die Verwirklichung eines solchen Sichversetzens und die faktische Grenze.

Wenn wir dann die *zweite Frage* stellen und fragen: Können wir uns in einen Stein versetzen?, dann bewegen wir uns, trotz der sprachlich gleichen Form, in einer total anderen Frage. Wir fragen jetzt nicht, ob wir faktisch Mittel und Wege haben, mit der Art und Weise, wie der Stein ist, mitzugehen, sondern fragen, ob der Stein als Stein überhaupt eine Möglichkeit des Sichversetzens in ihn bietet und bieten kann, ob hier dergleichen wie ein Mitgehen überhaupt noch einen Sinn hat. Mit dieser Frage haben wir meist auch schon die Antwort bereit. Wir antworten: Nein, wir können uns nicht in einen Stein versetzen, und zwar ist das unmöglich nicht weil uns die Mittel zu dem an sich Möglichen fehlen, sondern weil der Stein als solcher diese

než to, zda se nám zdaří spoluputovat se zvířetem tak, jak ono samo naslouchá a hledí, jak útočí na svou kořist, vyhýbá se nepřátelům, staví si hnízdo apod. Nezpochybujeme tedy v tomto případě, že jsoucno, do kterého se chceme přesadit, se vztahuje k čemusi jinému – že má přístup ke kořisti i nepříteli a také s nimi umí zacházet. S otázkou po možnosti sebezpřesazení do zvířete předpokládáme bez dalšího, že něco takového jako spoluputování, *společná pouť s přístupem k záležitostem týkajícím se jeho světa*, je *vůbec* možné že nejde o naprostý nesmysl. Vůbec nezpochybujeme, že zvíře jako takové vládne sférou, do které se lze přesadit. Otázkou zůstává jen to, zda se naše přesazení do této vymezené sféry doopravdy i zdaří. Otázkou zůstávají fakticky nezbytné kroky pro to, aby se takové sebezpřesazení uskutečnilo, a jeho faktické meze.

Položíme-li si pak *druhou otázku* a ptáme se: „Můžeme se přesadit do kamene?“, tak se navzdory jazykové podobnosti pohybujeme v otázce naprosto jiné. Neptáme se teď, zda máme fakticky k dispozici prostředky a cesty, kterými bychom mohli spoluputovat na ten způsob, jak kámen jest. Ptáme se, zda kámen jakožto kámen *vůbec* takovou možnost našeho sebezpřesazení nabízí, zda ji *vůbec* nabízet může, zda něco jako spoluputování *vůbec* má smysl. Na takovou otázku máme většinou hotovou i odpověď. Odpovíme nikoli, do kamene se přesadit nemůžeme, a sice proto, že je to nemožné. Ne snad proto, že by nám chyběli prostředky k uskutečnění něčeho, co samo o sobě možné je, ale proto, že kámen jako takový tuto

Möglichkeit überhaupt nicht zuläßt, keine Sphäre der Versetzbarkeit in ihn als zu seinem Sein gehörig uns bietet.

...

Stellen wir nun die *dritte Frage*: Können wir – als Menschen – uns in einen anderen Menschen versetzen?, dann ist es um diese Frage wieder anders bestellt als um die beiden erstgenannten. Zwar scheint hier die gleiche Frage vorzuliegen wie beim Tier, ja, es ist uns hier noch weniger, ja im Grunde gar nicht fraglich, daß die anderen Menschen in gewissen Bezirken und Lagen durchschnittlich sich genauso zu den Dingen verhalten wie wir, mehr noch, daß in mehreren Menschen nicht nur das gleiche Verhalten zu den gleichen Dingen vorkommt, sondern daß mehrere ein und dasselbe Verhalten *miteinander teilen* können, ohne daß das Geteilte zerstückelt würde – daß demnach mit ihrem Zugang zu den Dingen und ihrem Umgang mit diesen ein Mitgang möglich ist. Das ist ein Grundbestand der unmittelbaren *Existenzerfahrung* des Menschen selbst. Fraglich ist wieder nur die faktische Weite, die Mittel des Mitgehenkönnens in den einzelnen Fällen. Denn wir wissen aus der alltäglichen Daseinserfahrung und sprechen es oft aus, fast im Sinne einer Klage, daß wir uns so schwer in den anderen Menschen versetzen und so selten wirklich mit ihm mitgehen können.

301 Und trotzdem ist die jetzige Frage, die dritte, ob wir uns in einen anderen Menschen versetzen können, nicht dieselbe wie bezüglich der Möglichkeit des Sichversetzens in das Tier. Dort setzen wir stillschweigend voraus, daß diese Möglichkeit des Sichversetzens und eines gewissen

možnost vůbec nepřipouští, nenabízí nám žádnou sféru přesaditelnosti příslušnou k jeho bytí.

...

300 Položíme-li si teď otázku *třetí*: „Můžeme se, jakožto lidé, přesadit do jiného člověka?“, pak je otázka opět položena jinak než v obou předchozích případech. Zdánlivě sice stojíme před otázkou stejnou jako v případě zvířete; ano, ještě méně, v podstatě vůbec nebudeme zpochybňovat, že jiní lidé se v jistých kontextech vztahují k věcem zhruba stejně jako my. Tím méně budeme zpochybňovat, že mnozí nejenže se chovají vůči věcem stejně jako my, ale že mohou *sdílet* jeden a tentýž vztah, aniž by museli sdílenou zkušenost rozdrobit; takže jejich přístup k věcem a postup při zacházení s nimi umožňuje společné putování. Toto je základní součást bezprostřední *existenční zkušenosti* samotného člověka. Jedinou otázkou je opět pouze faktická šíře, do jaké se v jednotlivých případech tato schopnost spoluputování realizuje. Vždyť z každodenní zkušenosti bytí víme, a také to dáváme najevo, často formou lamentací, jak je těžké se přesadit do druhého, a jak zřídka se ve skutečnosti naše spoluputování s ním daří.

301 Přesto není třetí otázka ohledně možnosti našeho sebezpřesazení do jiného člověka stejného druhu jako otázka po možnosti sebezpřesazení se do živočicha. Ve druhém případě mlčky předpokládáme, že možnost sebezpřesazení a jistého druhu spoluputování v podstatě možná je, tedy – jak

Mitgehens grundsätzlich besteht und d. h. – wie wir auch sagen – daß es einen Sinn hat. Hier aber beim Menschen können wir diese Voraussetzung – die grundsätzliche Möglichkeit eines Sichversetzens des einen Menschen in den anderen Menschen – gar nicht erst machen. Wir können diese Voraussetzung nicht deshalb nicht machen, weil etwa der andere Mensch so, wie der Stein, eine solche Möglichkeit des Sichversetzens in ihn seinem Wesen nach von sich weist, sondern weil hier diese Möglichkeit schon ursprünglich zum eigenen Wesen des Menschen gehört. Sofern ein Mensch existiert, ist er als existierender schon in andere Menschen versetzt, auch dann, wenn faktisch keine anderen Menschen in der Nähe sind. Da-sein des Menschen, Da-sein im Menschen heißt daher – nicht ausschließlich, aber unter anderem – Versetztsein in andere Menschen. Das Sichversetzenkönnen in andere Menschen als Mitgehen mit ihnen, mit dem Dasein in ihnen, geschieht schon immer aufgrund des Daseins des Menschen – als Dasein. Denn Da-sein heißt: *Mitsein mit Anderen*, und zwar in der Weise des Daseins, d. h. Mitexistieren. Die Frage: Können wir Menschen uns in einen anderen Menschen versetzen, ist deshalb fraglos, weil sie keine mögliche Frage ist. Sie ist sinnlos, ja sinnwidrig, weil sie grundsätzlich überflüssig ist. Denken wir in der Frage, ob wir uns in andere Menschen versetzen können, wirklich den Begriff, das Wesen des Menschen, dann sind wir schon daran gehindert, den Fragesatz zu Ende zu fragen. Das Mitsein mit... gehört zum Wesen der Existenz des Menschen, d. h. eines jeden je Einzelnen.

Und doch: Wie oft und lange tragen wir schwer an dem

se říká – má smysl. V případě člověka tento předpoklad – že v podstatě existuje možnost sebezpřesazení člověka do jiného člověka – v první řadě vůbec vyslovit nemůžeme. Ne snad proto, že by snad jiný člověk, podobně jako kámen, dával najevo nemožnost sebezpřesazení, nýbrž proto, že taková možnost patří již od počátku k vlastní přirozenosti člověka. Za předpokladu, že člověk existuje, je už jakožto existující přesazen do jiných lidí, a to i když fakticky žádní lidé nablízku nejsou. Po-byt člověka, po-byt v člověku znamená tudíž – nikoli výhradně, ale mimo jiné – též být přesazen do jiných lidí. Sebezpřesazení do jiných lidí jakožto způsob spoluputování s nimi a spolupobývání s nimi, se daří vždy už ze způsobu lidské existence – jakožto pobytu. Protože pobyt znamená *spolubytí s ostatními*, a to na způsob bytí pobytu, tj. *spoluexistence*. Otázka, zda se my lidé můžeme přesadit do jiného člověka, je proto otázkou zbytečnou, nelze ji ani položit. Je nemyslná ba protismyslná, protože je ze zásady přebytečná. Jestliže otázkou o přesazení do jiných lidí skutečně myslíme pojem podstaty člověka, tak už tato skutečnost nám brání otázku dopovědět. Spolubytí s... patří totiž k přirozenosti lidské existence, tj. každého jednoho z nás.

A přece jak často a jak dlouho těžce pocítujeme skutečnost, že

Nichtmitgehenkönnen mit den Anderen. Und kommt nicht jedesmal ein neuer Schwung in unser Dasein, wenn in einer **302** wesentlichen Beziehung zu anderen Menschen uns ein solches Mitgehen gelingt? Demnach ist das Mitgehenkönnen, das Sichversetzenkönnen, doch fraglich auch für den Menschen, *obwohl* er, ja *gerade weil* er dem Wesen seines Seins entsprechend immer schon in einem Mitsein mit Anderen steht. Denn in dieser Wesensverfassung des menschlichen Daseins, daß es von Hause aus Mitsein mit Anderen ist, hegt, daß der faktisch existierende Mensch sich notwendig faktisch schon immer in einer bestimmten Weise des Mitseins mit... , d. h. in einem Mitgehen bewegt. Aus mancherlei und z. T. wesentlichen Gründen ist nun aber dieses Mitgehen miteinander ein Auseinander- und Gegeneinandergehen, oder aber, zunächst und zumeist, ein Nebeneinanderhergehen. Gerade dieses unauffällige, selbstverständliche Nebeneinanderhergehen als bestimmte Weise des Miteinander und des Versetztseins in einander, dieses Nebeneinanderhergehen erweckt den Schein, als müßte dieses Nebeneinander zunächst überbrückt werden, als bestünde überhaupt noch kein Versetztsein ineinander, als müßte der eine sich erst in den anderen einfühlen, um zu ihm zu kommen.

...

Bei diesen drei Fragen: Können wir uns in ein Tier, einen Stein, einen Menschen versetzen?, ergab sich für die erste Frage: Die Versetzbarkeit des Menschen in das Tier ist für den Menschen grundsätzlich möglich, d. h. diese Möglichkeit steht für ihn sinnvoll gar nicht in Frage. Fraglich ist nur die

nenacházíme schopnost spoluputování s druhým. A když se nám takové důležité sepětí s jiným člověkem zdaří **302**, nepřináší to snad našemu pobytu vždy nový vzlet? Tato možnost spoluputování a sebepřesazení je tak přece jen nejistá i v případě člověka, *ačkoli* ba *dokonce* proto, že v souladu s podstatou svého bytí se člověk už vždy nachází ve vztahu spolubytí s druhými. Protože k tomuto uchopení podstaty lidského bytí jako spolubytí s druhými od samého prvopočátku patří, že skutečně existující člověk se nutně a fakticky vždy již pohybuje v jistém spolubytí s..., tedy spoluputuje. Z mnohých a dílem i podstatných důvodů představuje však toto spoluputování s druhými také rozluky a vzájemné střety, anebo též, a to většinou a nejčastěji (lhostejné) míjení se. Právě toto nenápadné a samozřejmé míjení jako jako způsob spolubytí a vzájemného přesázení, toto putování vedle sebe vzbuzuje zdání, že je třeba nejprve přemostit tuto mimoběžnost, jakoby žádného vzájemného přesázení nebylo, jakoby se člověk musel do druhého nejprve vžít, aby tak mohl k němu přijít.

...

304 Z našich třech otázek: „Můžeme se přesadit do zvířete, do kamene, do člověka?“ se nám pro první z nich ukázalo následující: Přesaditelnost člověka do zvířete je pro člověka v zásadě možná, tzn. tato možnost platí, jelikož není zpochybnitelná. Problematické je pouze faktické uskutečnění této

faktische Verwirklichung dieser Möglichkeit des Sichversetzens in das Tier. Bezüglich des Steins ist die Frage: Können wir uns in einen Stein versetzen?, grundsätzlich unmöglich, und die Frage nach einem Weg des faktischen Sichversetzens ist daher erst recht ohne Sinn. Bezüglich des Menschen im Sinne des Sichversetzenskönnens des Menschen in einen anderen ergibt sich: Diese Frage ist überflüssig, sie weiß, gewissermaßen nicht, was sie fragt.

Denn wenn in dieser Frage wirklich der Mensch in seinem Wesen gemeint ist, fällt diese Frage dahin, sofern Menschsein heißt: Versetztsein in den k Anderen, Mitsein mit dem Anderen.

§50 Das Haben und Nichthaben von Welt als Gewährenkönnen der Versetztheit und Versagenmüssen eines Mitgehens. Armut (Entbehren) als Nichthaben im Habenkönnen

307 Wir fragen: Was hat sich für unser Problem der Aufklärung des Wesens der Weltarmut des Tieres aus dieser Erörterung der Möglichkeit des Sichversetzens mit Bezug auf Stein, Tier, Mensch ergeben? Das Versetztsein in Andere gehört zum Wesen des menschlichen Daseins. Wenn wir dies im Auge behalten, dann haben wir für das besondere Problem der Möglichkeit des Sichversetzens des Menschen in das Tier eine wesentliche Orientierung.

...

Wir verhalten uns in unserer ganzen Existenz zum Tier und auch in gewisser Weise zur Pflanze so, daß wir uns von vornherein in gewissem Sinne in diesem Versetztsein wissen, daß ein gewisses Mitgehenkönnen mit

möglichkeit sebezpresazeni do zvířete. Ve vztahu ke kameni je otázka „Můžeme se přesadit do kamene?“ nemožná už z principu, a proto problém jak fakticky uskutečnit takové přesazení je v první řadě zcela beze smyslu. Ohledně člověka ve smyslu možnosti sebezpresazeni člověka do jiného člověka se nám odhalilo, že otázka je nadbytečná: jaksi nevíme, na co se táže. Neboť myslí-li se v této otázce člověk ve své podstatě, otázka odpadá, jelikož být člověkem znamená už být přesazen do jiných, znamená spolubyť s jinými.

...

§50 Vlastnění a nevlastnění světa jakožto možnost zaručující přesaditelnost, resp. nutné selhání spoluputování. Chudoba (odepření) jakožto absence vlastnění při zachované možnosti vlastnit

307 Ptejme se teď, co vzešlo z tohoto výkladu o možnost přesazení se – ve vztahu ke kameni a člověku – pro náš problém vyjasnění chudoby světem u živočicha. Stav přesazení v druhého náleží k podstatě lidského pobytu. Budeme-li držet v patrnosti toto, pak získáme důležitý orientační bod ohledně problému možnosti sebezpresazeni člověka do živočicha.

...

Sami se chováme ke zvířatům, a jistě i k rostlinám, jako bychom už v jistém smyslu o tomto stavu přesazenosti už věděli; jistý druh spoluputování s těmito bytostmi je pro nás od prvopočátku

dem betreffenden Seienden für uns von vornherein fraglos ist.

308 Nehmen wir ein auffälliges Beispiel, die Haustiere. Sie werden nicht deshalb so genannt, weil sie im Haus vorkommen, sondern weil sie zum Haus gehören, d. h. für das Haus in gewisser Weise dienen. Aber sie gehören nicht so zum Haus, wie das Dach zum Haus gehört, sofern es das Haus gegen Unwetter schützt. Haustiere werden von uns im Haus gehalten, sie *>leben< mit uns*. Aber wir leben nicht mit ihnen, wenn Leben besagt: *Sein* in der Weise des Tieres. Gleichwohl *sind* wir *mit* ihnen. Dieses Mitsein ist aber auch kein Mitexistieren, sofern ein Hund nicht existiert, sondern nur lebt. Dieses Mitsein mit den Tieren ist so, daß wir die Tiere in unserer Welt sich bewegen lassen. Wir sagen: Der Hund liegt unter dem Tisch, er springt die Treppe herauf. Aber der Hund – verhält er sich zu einem Tisch als Tisch, zur Treppe als Treppe? Und doch geht er mit uns die Treppe hinauf. Er frißt mit uns – nein, wir fressen nicht. Er ißt mit uns – nein, er ißt nicht. Und doch mit uns! Ein Mitgehen, eine Versetztheit – und doch nicht.

Wenn aber vom Menschen her mit Bezug auf das Tier eine ursprüngliche Versetztheit möglich ist, dann ist damit gesagt, daß auch das Tier seine Welt hat. Oder ist das zuviel gesagt? Ist es gerade dieses Zuviel, was wir ständig verkennen? Und warum? Versetztheit in das Tier kann zum Wesen des Menschen gehören, und braucht nicht zu besagen, daß wir uns in eine Welt des Tieres versetzen und daß das Tier überhaupt Welt hat. Jetzt wird die Frage schon schärfer: Wohin sind wir bei der Versetztheit in das Tier versetzt? Womit gehen wir mit, und was heißt dieses *>Mit<?* Was ist es für

nezpochybňovanou možností.

308 Jako názorný příklad si vezměme domácí zvířata. Nazýváme je tak nejen proto, že se v domě vyskytují, nýbrž proto, že k domu náleží, domu v nějakém smyslu slouží. Avšak náleží k domu jinak než k němu patří střecha, která má chránit dům před nepřízní počasí. Domácí zvířata držíme v domě my, „*žijí*“ *s námi*. My ovšem s nimi nežijeme, pokud pod žít rozumíme *být* po způsobu zvířat. Přes to všechno *s nimi jsme*. Toto spolubytí však není současně společnou existencí, protože takový pes nemá vlastní existenci, on pouze žije. Spolubytí se zvířaty se odehrává tak, že jim dovoluujeme pohybovat se v našem světě. Říkáme třeba, že pes leží pod stolem či vybíhá po schodech. Avšak chová se pes vůči stolu jakožto stolu a ke schodišti jakožto schodišti? A přesto s námi vystoupá po schodech. Žere s námi – vlastně ne, my přece nežereme. Jí s námi – ale ne, pes přece nejí. Přesto – s námi! Jakési spoluputování, jakési přesazení – a přesto nižádné.

Tím však, že je možná jistá původní přesazenost od člověka ke zvířeti, také říkáme, že i zvíře má svůj svět. Anebo jsme tím řekli už příliš? Jde snad právě o toto neustále podceňované „příliš“? A proč to děláme? Přesazenost do zvířete přece může patřit k přirozenosti člověka a pak není třeba určovat, zda my se do světa zvířete přesazujeme a zda zvíře vůbec svět má. Nyní se otázka přiostrňuje: Kde se to ocitáme přesazením do zvířete? S čím to spoluputujeme a co znamená toto „spolu“? Co je to za druh putování? Z perspektivy zvířete: jaká je to vlastnost, která dovoluje a povzbuzuje

eine Art des Gehens? Vom Tier aus gesprochen: Was ist es am Tier, was diese Versetztheit des Menschen in es zuläßt und fordert und was gleichwohl doch wieder dem Menschen ein Mitgehen mit dem Tier versagt? Was ist das *Gewährenkönnen einer Versetztheit* und das *Versagenmüssen eines Mitgehens* von seiten des Tieres? Was ist dieses *Haben* und doch *Nichthaben*? Nur wo in gewisser Weise ein Haben und ein Haben- und 309 *Gewährenkönnen* möglich ist, da besteht die Möglichkeit des *Nichthabens* und *Versagens*. Was wir bisher ganz formalistisch ausdrückten: beim Tier sei in gewisser Weise ein Haben von Welt und wieder ein *Nichthaben*, zeigt sich jetzt als ein *Gewähren-können*, und zwar wesenhaft ein *Gewähren-können* der *Versetztheit*, die mit, einem *Versagenmüssen* eines *Mitgehens* zusammengeht. Nur wo Haben, da ein *Nichthaben*. Und das *Nichthaben im Habenkönnen* ist gerade das *Entbehren, die Armut*. Also hat die *Versetzbarkeit* des Menschen in das Tier, die doch wieder kein *Mitgehen* ist, ihren Grund im *Wesen* des Tieres, welches *Wesen* wir durch die These von der *Weltarmut* treffen wollen.

...

Was ist Weltarmut des Tieres? Auch jetzt, nach der näheren Bestimmung des *Entbehrens*, haben wir noch keine zureichende Antwort. Warum nicht? Weil wir aus dem formalen Begriff der *Entbehnung* nicht das *Wesen* der *Weltarmut* herausklauben können. Diese *Armut* wird nur faßbar, wenn wir zuvor wissen, was *Welt* ist. Nur dann sind wir imstande, zuzusagen, *was* das Tier *entbehrt* und was demgemäß *Weltarmut* besagt.

presazenost člověka do zvířete, a která nicméně člověku ve spoluputování se zvířetem brání? Co na straně zvířete *poskytuje možnost presazení*, a současně *nutně brání spoluputování*? Co znamená tato *možnost - nemožnost*? Jen tam, se dá nějak vlastnit, kde je možnost mít či umožnit tuto držbu, 309 se objevuje i možnost nemít čili být ve stavu odepření. To, co jsme dosud vyjadřovali zcela formálně tak, že zvíře jakoby svým způsobem svět vlastnilo a současně nevlastnilo, ukazuje se nyní jako možnost poskytovat takové *presazení*, které však jde ruku v ruce s nutností *odepření* spoluputování. Pouze tam, kde lze mít, lze také nemít. A absence držby tam, kde je možná, znamená právě odepření, chudobu. Tento druh *presaditelnosti* člověka do zvířete, která však přitom není žádným spoluputováním, má tedy svou příčinu v založení zvířete, a právě tuto *přirozenost* chceme vystihnout tezí o *chudobě* světem.

...

Co se však rozumí zvířecí *chudobou světem*? Ani teď, po bližším zkoumání ohledně *odepření*, nemáme k dispozici žádnou postačující odpověď. Proč? Protože z formálního pojmu „odepření“ nelze skutečnost *chudoby světem* nijak vypreparovat. Tuto chudobu můžeme uchopit pouze když už předem víme, co je svět. Pouze pak jsme s to říci, *co vlastně* je zvířeti *odepřeno* a co se v souvislosti s tím označuje jako *chudoba*.

...

AM: Následují tři oddíly věnované rozdílu mezi náčiním a orgánem a z toho plynoucí kritika některých názorů, např. vitalismu.

§54 Das Regelmithbringen des Fähigen im Unterschied zum Unterstehen des fertigen Zeugs unter einer Vorschrift. Das Sichvortreiben in sein Wozu als der Triebcharakter der Fähigkeit

333 Das *fertige Zeug* untersteht hinsichtlich seines möglichen Gebrauches einer ausgesprochenen oder unausgesprochenen *Vorschrift*. Die Vorschrift wird nicht von der Fertigkeit des Zeugs gegeben, sondern sie ist immer dem Plan entnommen, der schon die Erzeugung des Zeugs und seinen spezifischen Zeugcharakter bestimmt hat. Das *Fähige* dagegen untersteht nicht einer Vorschrift, sondern es ist leibst *regelmithbringend* und **334** regelnd. Es *treibt sich selbst* in bestimmter Weise *in sein Fähigsein zu... vor*. Dieses Sichvortreiben und Vorgetriebensein in sein Wozu ist im Fähigen nur möglich, wenn das Fähigsein überhaupt *triebhaft* ist. Fähigkeit ist immer nur da, wo Trieb ist. Und nur wo Trieb, da ist auch schon irgendwie, wenn auch noch so regellos und versuchend, Fähigkeit, und da wiederum besteht die Möglichkeit der Dressur. Das triebhafte Sichvorgetriebenhalten in das Wozu gibt dem Fähigsein diesen Charakter einer Durchmessung, einer Dimension im formalen Sinne, während es mit der Fertigkeit eben fertig ist. Die Dimension ist noch nicht im räumlichen Sinne genommen, wohl aber ist dieser dimensionale Charakter des Triebes und alles diensthaft Fähigen die Bedingung der Möglichkeit dafür, daß das Tier in ganz bestimmter Weise

...

§54 Schopné si dává pravidla, na rozdíl od hotového nářadí, které podléhá předpisu. Sebepuzení k... jakožto instinktivní povaha schopnosti [333]

Hotové náčiní podléhá z hlediska možného použití vyslovenému či nevyslovenému *předpisu*. Ten není určen dohotoveností prostředku, nýbrž je odvozen od plánu, kterým byla už určena výroba náčiní a jeho specifický charakter jakožto náčiní. *Schopné* naproti tomu nepodléhá žádnému předpisu, protože je ztělesněným *spolutvůrcem* pravidel a řídicí jednotkou. **[334]** *Pudí samo sebe* určitým způsobem *ve své schopnosti k...* Toto sebepuzení a instinktivní předpřipravenost ve svém „k...“, je možné pouze ve schopném, protože být nadán schopností znamená především *pudovost*. Schopnost je vždy jen tam, kde je puzení. A jen tam kde je pud, je také nějak, i když třeba ještě zcela bez pravidel a nějak zkusmo, přítomna i schopnost, a tím pádem povstává možnost výcviku. Pudové sebeopohánění ve svém k... dává nadanosti tuto povahu obsáhnutí jisté dimenze (ve formálním smyslu), zatímco s výrobkem se snoubí akorát jeho dohotovenost. Dimenze není ještě chápána v prostorovém smyslu. Avšak přesto je tato dimenzionální stránka pudů a všeho co je schopné služby podmínkou možnosti pro to, aby živočich mohl zcela specifickým způsobem obsáhnout jistý prostor, třeba prostoru, ve kterém létá, nebo

einen Raum durchmessen kann, sei es im Sinne eines Flugraumes oder des spezifischen Raumes, den der Fisch hat, Räume, die in ihrer Struktur vollkommen voneinander unterschieden sind. Das Umzu der Zeughaften Verweisung ist trieblos. Der Hammer ist gemäß seiner Gestaltung, seinem Material dienlich zum Hämmern. Das Sichvortreiben in das eigene Wozu und damit dieses durchmessende Sein der Fähigkeit ist schon das Sichregeln. Die Regelung ordnet nicht nachträglich das, was durch die Fähigkeit geleistet wird, sondern vortreibend. Sie ordnet im vortreibenden Hervortreiben die Folge der zu der jeweiligen Fähigkeit gehörigen möglichen Antriebe.

...

Die Fähigkeit hat – in ihrem spezifischen Sein – in diesem Sichvortreiben immer schon den möglichen Leistungsbereich sich *vor*-genommen. *Bei all dem muß der Gedanke an Bewußtsein und Seelisches ganz ferngehalten werden; ebenso der einer »Zweckmäßigkeit«.* Andererseits ist sofort auch zu bemerken, daß bisher das Wesen von Fähigkeit und Trieb immer noch nicht bis in die letzten Wesensgründe hinein freigelegt ist –

wohl aber so weit, daß wir versuchen können, die Diensthaftigkeit dessen verständlich zu machen, was wir aufgrund dieser Diensthaftigkeit im Unterschied zur Dienlichkeit des Zeugs ein Organ nennen. Zugleich ist jetzt schon der Horizont für den Rückgang vom Organ zum Organismus geöffnet.

§55 Die Befragung der Leistung des in den Dienst genommenen Organs aus der diensthaften Fähigkeit

specifického prostoru, který vyžaduje nějaká ryba; oba prostory se svou stavbou vzájemně naprosto liší. Určenost prostředku existenci pudů vylučuje: kladivo je podle svého utváření a materiálu vhodné k bušení. Sebezpuzení ve svém vlastním k... a spolu s ním toto všezahrnující bytí schopnosti už představují sebeřízení. Řízení vnáší řád ne dodatečně, podle toho, co již skrze schopnost bude dosaženo, nýbrž s předstihem. Uspořádává v rozvrhujícím puzení následky možných motivací, které přísluší aktuální schopnosti.

...

335 Schopnost *předznamenává* – ve svém specifickém bytí – ve svém sebezpuzení vždy již oblast možného výkonu. *Při všem tom se musíme zcela zdržet každého pomýšlení na vědomí a duševno; a právě tak na „účelnost“.* Na straně druhé je ihned také patrné, že podstata schopnosti a pudu nebyla dosud vyložena do nejposlednějších bytostných základů – přesto už do té míry, že se můžeme pokusit učinit srozumitelnou tu služebnost, na základě které dokážeme pojmenovat orgán v protikladu k připravenosti náradí. Zároveň se nám nyní už otevírá horizont pro návrat od orgánu k organismu.

§55 Zkoumání schopnosti orgánu vybraného do služby, z hlediska služebné schopnosti 335

335 Aufgrund ihres Triebcharakters ist die Fähigkeit in sich selbst diensthaft und nicht etwa wie etwas Vorhandenes dienlich zu... Denn ein Trieb ist nie vorhanden, sondern als treibender wesenhaft unterwegs zu..., im Hineintreiben zu... *sich unterstellend*, in sich selbst Dienst und diensthaft. Was demnach eine Fähigkeit als solche entstehen läßt (ein Organ) und in Beziehung zu sich bringt, wird in solchen Dienst gestellt bzw. daraus entlassen – z. B. in der Verkümmern. Ein Werkzeug kann nicht verkümmern, weil es nie diensthaft ist, weil es nicht die Möglichkeit der Fähigkeit hat, sondern nur **336** dienlich ist, und deshalb nur zerstört werden kann. Die mögliche Leistung des in den Dienst Genommenen, d. h. des Organs, kann als Leistung nur aus der ursprünglich diensthaften Fähigkeit begriffen und befragt werden.

...

Es ist beim Auge des Leuchtkäferchens gelungen, das Netzhautbild, das bei dem Sehen des Käfers entsteht, zu beobachten, ja sogar zu photographieren. Es wurde das Netzhautbild eines zu einem Fenster hinausgehenden Leuchtkäfers beobachtet. (Die Technik des Experiments ist hier nicht auszuführen). Die Photographie gibt relativ deutlich den Anblick eines Fensters und Fensterrahmens und eines Fensterkreuzes wieder, den auf die Scheibe aufgeklebten großen Buchstaben R und in ganz unbestimmten Umrissen sogar den Anblick des Kirchturmes, der durch das Fenster hindurch sichtbar wird. Diesen Anblick bietet die Netzhaut des zum Fenster blickenden Leuchtkäfers. Das Insektenauge ist fähig, diesen »Anblick« zu

Ze svého pudového založení je schopnost v sobě samé služebná a nikoli snad jenom vhodná k..., není něčím, co se může pouze vyskytovat. Neboť pud se nikdy nevyskytuje, nýbrž jakožto pudící je bytostně na cestě k..., a při svém tíhnutí k... se podřizuje, sám v sobě je službou i posláním. Teprve to, co tato schopnost jako taková nechává povstat (orgán) a přivádí do vztahu k sobě, je stavěno do takové služby, popřípadě je z ní uvolňováno – např. při zakrňování. Nástroj nemůže zakrňt, protože není nikdy schopný služby, nemá možnost schopnosti, nýbrž je pouze **336** užitečný – proto též může být pouze zničen nebo rozbit. Možný výkon něčeho, co je vzato do služby, tj. orgánu, může být jako výkon pochopen a dotázán pouze z původně sloužící schopnosti.

...

U oka světlušky se podařilo pozorovat a dokonce fotografovat obraz, který vzniká na sítnici tohoto brouka. Byl pozorován obraz na sítnici světlušky, která se dívala směrem k oknu. (Provedením pokusu se zde zabývat nebudeme). Na fotografii je poměrně jasně obraz okna, jeho rámu a křížení rámu, dále velké písmeno R nalepené na skle, a ve velmi nejasných obrysech také kostelní věž, která je z okna vidět. Tento pohled poskytuje sítnice světlušky, která se dívá k oknu. Hmyzí oko je schopno nabídnout tento pohled. Ale můžeme z toho vyvodit *co* světluška vidí? V žádném případě. *Z výkonu orgánu nemůžeme vůbec určit schopnost vidění a způsob, jakým si tato schopnost bere výkon orgánu do služby.* Tuto souvislost **337** mezi

bilden. Aber können wir daraus entnehmen, *was* das Leuchtkäferchen sieht? Keineswegs. *Aus der Leistung des Organs können wir gar nicht die Fähigkeit des Sehens und die Art, wie das vom Organ Geleistete in den Dienst des Sehenkönnens genommen wird, bestimmen.* Wir können diesen Zusammenhang **337** von Organ und Fähigkeit des Sehens nicht einmal zum Problem machen, solange nicht überhaupt die Leuchtkäfer-*umgebung* als solche bestimmt ist, und das wieder verlangt, zu klären, was überhaupt eine *Umgebung für das Tier* besagt. Das Insektenauge, und so jedes Organ und dementsprechend jeder organische Teil des Organs, ist in seinem Leistungscharakter dadurch bestimmt, daß es in den Dienst der Sehfähigkeit des Insekts gestellt ist, d. h. gleichsam zwischen die Umgebung und das sehende Tier als etwas Unselbständiges eingeschoben, eingeschoben aber nicht von außen, sondern durch die jeweilige Fähigkeit auf dem Wege ihrer triebhaften Durchmessung. Aus alldem ersehen wir noch mehr, wie dringlich und unumgänglich es ist, in diesen spezifischen Charakter der Fähigkeit beim Tier einzudringen.

Die Schwierigkeit besteht aber nicht nur in der Bestimmung dessen, *was* das Insekt sieht, sondern auch, *wie* es sieht. Denn wir dürfen auch nicht ohne weiteres unser Sehen mit dem des Tieres vergleichen, insofern das *Sehen* und *Sehenkönnen des Tieres* eine *Fähigkeit* ist, während unser Sehenkönnen am Ende noch einen *ganz anderen Möglichkeitscharakter* und eine *ganz andere Seinsart* besitzt.

Die Organe sind nicht am Tier vorhanden, sondern sie stehen im Dienst

organem a schopností nemůžeme ani zproblematizovat, pokud jsme vůbec nedefinovali ani *prostředí* světlušky jako takové, a to si zase žádá, abychom vyjasnili co vůbec takové *prostředí znamená pro živočicha*. Hmyzí oko a každý ústroj a tomu odpovídající každá organická část orgánu je povahou svého výkonu určeno tím, že je postaveno do služby hmyzí schopnosti vidět, tzn. je jako cosi nesamostatného vloženo mezi okolí a vidícího živočicha: vloženo však nikoli zvenčí, nýbrž skrze příslušnou schopnost cestou pudového propátrávání. Z toho všeho vidíme ještě zřejměji, jak nutné a nevyhnutelné je proniknout do specifické povahy schopnosti živočicha.

Obtíž však nespočívá pouze v určení toho, *co* hmyz vidí, nýbrž také, *jak* vidí. Protože nemůžeme bez dalšího srovnávat naše vidění s viděním zvířete, pokud vidění a možnost vidění u zvířete je schopností, zatímco naše vidění vládne ještě dalším úplně jiným charakterem možnosti a úplně jiným způsobem bytí.

Orgány nejsou na zvířeti přítomny, nýbrž stojí ve službě schopností. Tuto

von Fähigkeiten. Dieses *Im-Dienst-Stehen* ist ganz streng zu nehmen. Die Organe sind in ihrem Sein, d. h. in der Art ihrer Anlage, ihres Wachstums und ihrer Verkümmern, ganz diesem zur Fähigkeit als solcher gehörigen Dienst verhaftet. Dienliches dagegen ist nie diensthaft, wohl aber kann Diensthaftes als Dienliches mißdeutet werden. Diese Mißdeutung einer diensthaften Fähigkeit geschieht in der Auffassung des Organs als Werkzeug. Die Mißdeutung ist genauer eine *Unterbestimmung* des Charakters, der an Organ wie Werkzeug in die Augen springt – des Um-zu. Die Fähigkeit als solche bleibt in ihrem Wesen unbeachtet.

§56 Eindringlichere Aufhellung des bisher geklärten Wesens der Fähigkeit für die Bestimmung des Wesens (des Ganzheitscharakters) des Organismus: Eigentum bzw. Eigentümlichkeit als Seinsart des Tieres in der Weise des Sich-zu-eigen-seins

...

Wenn wir uns an das bisher über die Fähigkeit Gesagte erinnern, dann fällt etwas auf, bzw. es ist schon aufgefallen. Das Fähigsein zu... ist ein in gewisser Weise durchmessendes, triebhaftes *Sichvorlegen* und vorlegend *Sich-vor-legen* in das eigene Wozu, in sich selbst. Fähigsein – darin liegt dieses >sich in sich selbst<. Wir stießen bereits auf dieses >selbst< bei der Erwähnung des Eigenartigen des Organismus gegenüber der Maschine – *Selbst-erzeugung*, *Selbst-leitung* und *Selbst-erneuerung*, welches ja auch in dem bekannten Begriff der *Selbst-erhaltung* ausgedrückt ist.

schopnost stát ve službě je nutno brát úplně doslova. Orgány jsou ve svém bytí, tj. ve způsobu, jak se zakládají, jak rostou i jak zakrňují, zcela zavázány této schopnosti jako náležející službě. Vhodné naproti tomu nikdy není ve službě, může však být mylně označováno jako služebné. Toto mylné označování služebné schopnosti nastane, když budeme chápat orgány jako nástroje. Mylné označování je spíše *podceňováním* povahy, která je patrná na ústroji i na nástroji – onoho „k...“. Schopnost jako taková zůstává ve své bytnosti nepozorována.

§56 Pronikavější objasnění dosud vysvětlené schopnosti, nutné k určení podstaty (celostní povahy) organismu. Vlastnost či osobitost způsobu bytí živočicha na způsob bytí k sebeosvojení

...

339 Když si připomeneme, co bylo dosud řečeno o schopnosti, pak nás něco zarazí, resp. už se nám stalo nápadným. Být nadán schopností k... je v jistém smyslu všeobslhlým, pudovým *sebe-předkládáním* a, předkládající, *sebe-před-ložením* do svého vlastního „k čemu“, tzn. do sebe sama. Toto „sebe do sebe“ spočívá v nadání schopností. Narazili jsme již na toto „sebe“ při zmínce osobitosti organismu vůči stroji – *sebe-vytváření*, *sebe-řízení*, *sebe-obnova*, což je vyjádřeno také ve známém výrazu *sebe-záchova*.

Wir haben dort die allzu eilige Deutung dieses >selbst< als geheime Kraft, Entelechie oder Ichheit abgewiesen. Doch auch unser Versuch kommt schon bei der Interpretation der Fähigkeit nicht an diesem >selbst< vorbei. Gewiß nicht – aber die Frage ist, wie wir das, was wir mit >selbst< bezeichnen, angemessen bestimmen.

Wenn wir sagen >selbst<, dann denken wir zunächst an >ich selbst<. Das Selbst nehmen wir als das eigene Ich, als Subjekt, Bewußtsein, Selbstbewußtsein und sind insofern wieder an der Grenze, wo wir aufgrund dieses angeführten Selbsthaften am Organismus diesem ein >Ich<, eine >Seele< unterlegen.

Doch – an dem Selbstcharakter der Fähigkeit, d. h. ihres triebmäßigen Sich-in-sich-selbst-Vorlegens, kommen wir nicht **340** vorbei. Er liegt in der Struktur der Fähigkeit als solcher. Was sagt dieser Charakter des Selbsthaften zunächst? Die Fähigkeit verlegt sich – sich in sich vortreibend – in die Durchmessung zu ihrem Wozu.

Aber gleichwohl geht die Fähigkeit *nicht von sich weg*, sie verläuft sich nicht, sondern umgekehrt: In diesem triebhaften Hin-zu wird und bleibt die Fähigkeit als solche *sich zu eigen* – und zwar ohne ein sogenanntes *Selbstbewußtsein* oder gar eine *Reflexion*, einen Rückbezug auf sich selbst. Wir sagen deshalb: Die Fähigkeit ist, aufgrund dieses wesenhaften Sich-zu-eigen-sein, *eigen-tümlich*. Wir behalten uns den Ausdruck des >selbst< und der Selbstheit zur Kennzeichnung der *spezifisch menschlichen Eigentümlichkeit*, seines Sich-zu-eigen-seins vor und sagen deshalb: Jedes

Odmítli jsme tam příliš uspěchaný výklad tohoto „sebe“ jako tajemné síly, entelechie nebo jáství. Přesto ani náš pokus o interpretaci schopnosti nemůže toto „samo“ pominout. Jistěže ne, avšak otázkou zůstává, jak přiměřeně určit to, co označujeme slovem „sebe“.

Když říkáme „sebe“ pak myslíme obvykle sami na sebe („já sám“). Toto „sebe“ bereme jako vlastní Já, subjekt, vědomí, sebevědomí a tak se dostáváme opět na hranici, kde poté, co jsme zavedli pro organismus individualitu, podkládáme mu také nějaké „Já“, nějakou „duši“.

A přece se nemíjíme u „samostního“, soběstačného pojetí schopnosti, tzn. jejího pudového předkládání-sebe-do-sebe. **[340]** Soběstačnost spočívá ve struktuře schopnosti jako takové. Co především sděluje tato vlastnost – nadání soběstačností? Schopnost se vkládá – pobádajíc se do sebe – do uskutečnění (obsažení) svého „k čemu“.

Nicméně se schopnost sama sobě *neodcizuje*, nebloudí, nýbrž naopak: v tomto pudovém *k-tomu* se stává a zůstává schopnost jak taková *sobě vlastní* – a sice bez tzv. *sebevědomí* nebo dokonce nějaké *reflexe*, zpětného vztahu na sebe sama. Říkáme proto: schopnost je na základě tohoto bytostného bytí k sebe-osvojení, *své-bytná*. Vyhrazuji si výraz „sám“ a samostatnost k charakteristice *specificky lidské svébytnosti jejího být-si-vlastním* a říkáme proto: každá vládá nad sebou, každé jsoucno, které v širším smyslu má charakter osoby (každé personální) je své-bytné avšak

Selbsthafte, jedes Seiende, das in weiterem Sinne den Charakter der Person hat (jedes Personale), ist eigen-tümlich, aber nicht jedes Eigentümliche ist selbst- und ichhaft. Die Art und Weise, wie das Tier sich zu eigen ist, ist nicht Personalität, nicht Reflexion und Bewußtsein, sondern einfach nur *Eigentum*. Die *Eigen-tümlichkeit* ist ein Grundcharakter jeder Fähigkeit. *Sie gehört sich*, ist von ihr selbst eingenommen. Eigentümlichkeit ist nicht eine ausgefallene und besondere Eigenschaft, sondern eine *Art zu sein*, nämlich in der Weise des *Sich-zu-eigen-seins*. Wie wir vom Königtum eines Königs, d. h. von seinem Königsein sprechen, so sprechen wir auch vom *Eigentum eines Tieres* im Sinne seines spezifischen Sich-zu-eigen-seins. Damit halten wir scheinbar nur sprachlich den Selbstheitscharakter vom Tierischen fern und damit eine Quelle grober Mißdeutungen. Das Eigentum des Tieres besagt: Das Tier, und zunächst sein spezifisches Fähigsein zu..., ist sich zu eigen. Es verliert sich nicht, indem ein triebhafter Drang nach etwas sich selbst hinter sich läßt, sondern behält sich gerade im Triebe und ist in diesem Triebe und Treiben es selbst, wie wir sagen.

§57 Der Organismus als das in Organ-schaffende Fähigkeiten sich gliedernde Befähigtsein – als die Seinsart der befähigten Organ-schaffenden Eigentümlichkeit

341 Nun zeigt aber das Tier nie lediglich eine einzige Fähigkeit, sondern

nikoli vše, co je svébytné, je vládou nad sebou a má vlastnost „já“. Způsob jak si je zvíře vlastní není personalita, není reflexe a vědomí, nýbrž jednoduše pouze *svojskost*.⁸ Tato *své-bytnost* je základní rys každé schopnosti. Ona *si patří*, je sama sebou zaujata. Svěbytnost není nějakou nápadnou a zvláštní vlastností, nýbrž *způsobem k bytí*, totiž způsobem *být-si-vlastní*. Tak jako mluvíme o kralování [Königtum] nějakého krále, tedy o jeho bytí králem, tak hovoříme také o *svojskosti živočicha* [Eigentum] ve smyslu jeho specifického být-si-vlastní. Tím se zdánlivě pouze slovně držíme dál od toho charakteru soběstačnosti zvířete a tím dál od zdroje hrubých desinterpretací. Svojskost živočicha znamená: on a především specifická schopnost k..., tak, že je sobě vlastní. Živočich neztrácí sám sebe v tom smyslu, že by se octnul v závěsu sám za sebou, unesen pudovým nutkáním po něčem, nýbrž podržuje se v pudu a je v tomto pudu a puzení sám sebou, jak říkáme.

§57 Organismus jakožto sebe-rozčleňující schopnost bytí, projevující se schopnostmi vytvářet orgány. Organismus jako způsob bytí svojskosti uzpůsobené k výstavbě orgánů

341 Živočich se však nevyznačuje jedinou schopností, ale má jich vícero:

⁸ Pozn. AM: anglický překlad obšírně objasňuje, že Eigentum u H. neznámá vlastnictví jako v běžném významu, ale „vlastnictví sebe“ – Sich-zu-eigen-zein. Zkusmo zavádím „svojskost“ ; obdobně „eigentümlich“ bude v tomto významu s pomlčkou „své-rázný“ a Eigentümlichkeit své-ráznost.

mehrere; Ernährung, Wachstum, Vererbung, Fortbewegung, Kampf mit dem Feinde. Entsprechend darf das einzelne Organ weder isoliert genommen werden in bezug auf den Organismus noch in bezug auf die übrigen Organe, so sehr sie bei den ausgebildeten Tieren selbständig zu sein scheinen. Die Betonung, daß das Tier mehrere Fähigkeiten zeigt, soll nicht nur auf eine Mehrzahl hinweisen, sondern auf die spezifische Art der *Einheit* dieser Mehrheit. Die Fähigkeiten sind nicht am Organismus vorhanden, sondern *was* und *wie* sie *sind*, ihr *Sein*, ist nur aus dem *Fähigsein* zu... zu entnehmen.

Und auch nur von dieser Seinsart aus ist die Weise zu bestimmen, in der mehrere Fähigkeiten in der Einheit eines Organismus *zusammensind*. Gerade dieses Problem der möglichen Einheit der Fähigkeiten wird uns zeigen, wie sehr wir schon bei der Charakteristik der Fähigkeiten das im Auge hatten, was wir als Organismus bezeichnen. Es wird sich ebenso ergeben, daß wir den Organismus auch dann nicht begreifen, wenn wir im Unterschied von Roux' Definition den Organismus als ein Bündel von Trieben bestimmen. Das deutet darauf hin, daß überhaupt die Charakteristik des Lebewesens als Organismus an einer entscheidenden Stelle versagt, daß der *Organismuscharakter in eine ursprünglichere Struktur der Tierheit zurückweist*.

...

Der Organismus hat nicht Fähigkeiten, d. h. er ist nicht Organismus und dazu noch versehen mit Organen, sondern »das Tier ist organisiert« meint: das Tier ist *be-fähigt*. Organisiertsein heißt *Befähigtsein*. Das sagt: Sein Sein

výživa, růst, dědičnost, pohyb, zápas s nepřáteli. Taktéž jednotlivý orgán nemůže být pojednán izolovaně ani ve vztahu k organismu, ani k ostatním orgánům, jakkoli u rozvinutých živočichů nám může připadat jako samostatný. Důraz na skutečnost, že živočich vykazuje vícere schopnosti, není poukazem na mnohost, nýbrž ke specifickému způsobu *jednoty* této mnohosti. Schopnosti nejsou organismu jen tak k ruce, nýbrž to, *čím* jsou a *jak* jsou, jaké je jejich *bytí*, se dá odhalit jen z jejich *nadání schopností* k... A také jen z tohoto způsobu bytí lze určit způsob, jakým vícere schopnosti *spolupobývají* v jednotě nějakého organismu. Právě tento problém potenciální jednoty všech schopností nám odhalí rozsah, v jakém jsme už při charakterizování schopností měli na zřeteli to, co označujeme jako organismus. Vyjde také najevo, organismus se nám nezdaří uchopit ani poté, když na rozdíl od Rouxovy definice budeme definovat organismus jako uzlíček pudů. To je poukaz, že samotná charakterizace živé bytosti jako organismu selhává v jistém rozhodujícím bodě, že *povaha organismu nás orientuje zpět, k jakési původnější struktuře živočišnosti*.

...

342 Organismus nemá schopnosti, tedy nemáme zde organismus, který by byl dodatečně opatřen orgány. Výraz „zvíře je organizováno (ustrojeno)“ spíše znamená, že je *u-schopněno* (*uvedeno do schopností*). *Být ustrojen*

ist Können, nämlich Sichgliedern-Können in Fähigkeiten, d. h. in Weisen des trieb- und diensthaften Sichzueigenbleibens. Diese Fähigkeiten wiederum haben die Möglichkeit, sich Organe entwachsen zu lassen. *Dieses in Organe schaffende Fähigkeiten sich gliedernde Befähigtsein* kennzeichnet den *Organismus* als solchen.

...

Demnach ist der Organismus weder ein »Komplex von Werkzeugen« noch eine Vereinigung von Organen, aber ebensowenig ein Bündel von Fähigkeiten. Der Titel >Organismus< ist dann überhaupt nicht mehr ein Name für dieses oder jenes Seiende, sondern er zeigt eine bestimmte *Grundart zu sein* an. Wir kennzeichnen diese *Seinsart* kurz, indem wir sagen: *befähigte organschaffende Eigentümlichkeit*. Aber wie ist dieses Sich-zu-eigen-sein des Tieres – die Art des Eigen-tums – zu fassen, wenn der Rückgang auf eine wirkende Kraft, auf eine Seele und auf Bewußtsein vermieden werden soll?

...

§58 Benehmen und Benommenheit des Tieres

a) Vordeutung auf das Benehmen als das Wozu des Fähigseins des Tieres. Das Sichbenehmen des Tieres als Treiben im Unterschied zum Sichverhalten des Menschen als Handeln

344 Obwohl wir die Fähigkeit als konstitutives Moment der Seinsart des Tieres kennen, bleibt noch eine Lücke in dieser Beobachtung und

znamená být *uschopněn* a to zase implikuje, že bytí zvířete spočívá dovednosti, zejména dovednosti sebe-členění do schopností, tj. do pudových a služebních způsobů jak setrvat sebou samým. Tyto schopnosti opět mají tu možnost, že dovolují povstat orgánům *Organismus* je charakterizován těmito *organogenními schopnostmi sebe-členícího u-schopnění*.

....

Organismus tudíž není ani „souborem nástrojů“ ani jednotou orgánů, o to více není ani svazem schopností. Označení „organismus“ už vůbec propříště nebude jakýmsi pojmenováním pro tuto nebo tamtu bytost, ale spíše bude poukazovat na *zvláštní a základní způsob k bytí*. Tento *způsob bytí* lze stručně charakterizovat jako *svéráznost u-schopněná k tvorbě orgánů*. Ale jak uchopit svébytnost zvířete? Jak máme uchopit bytí k sebeosvojení – onu své-ráznost –, když se máme zřeknout jakéhokoli odkazu na účinnou sílu, duši nebo vědomí?

...

§ 58 Sebeprojekce a uchvácenost živočichů

a. Předběžné objasnění jednání živočicha jako zacílení jeho nadání schopností. Sebeprojekce živočicha jako puzení, na rozdíl od chování člověka jakožto jednání

344 Ačkoliv známe schopnost jako konstitutivní moment způsobu bytí živočicha, zůstává ještě mezera v tomto pozorování a určení nadání

Bestimmung des Fähigseins und alles dessen, wohin uns die Interpretation geführt hat, solange wir nicht betrachtet haben, wozu die Fähigkeit jeweils Fähigkeit ist, und wie wir dieses Wozu selbst wieder bestimmen. Wir sprechen von der Fähigkeit zum Sehen, Greifen usf. Sehen, Hören, Fassen, Verdauen, Jagen, Nestbau, Fortpflanzung – was ist das? Das sind Vorgänge in der Natur, Lebensvorgänge. Gewiß; und wenn ein Stein in der Sonne sich erwärmt, dann ist das auch ein Vorgang, ebenso wie wenn ein Blatt vom Winde hin und her getrieben wird. Alles sind »Vorgänge«, Naturvorkommnisse. Aber so berechtigt diese allgemeine Benennung ist, so wird sie sofort nichtssagend, wenn wir beachten, daß etwa das Sehen ein total anderer Vorgang ist als die Erwärmung des Steines.

...

Wir sehen leicht, daß uns das Entscheidende am spezifischen Sein des Tieres entgeht, wenn wir etwa das Jagen oder Greifen und Sehen als einen bloßen Vorgang im Sinne eines Ablaufs von Vorkommnissen nehmen.

Wenn wir beobachten, daß der Stein in der Sonne warm wird, das Blatt im Winde wirbelt, der Regenwurm vor dem Maulwurf flieht, der Hund nach der Fliege schnappt, so können wir zwar sagen, daß es sich hier um Vorgänge, Abläufe von Vorkommnissen, um eine Folge von Stadien dieser Bewegungen handelt. Aber wir sehen leicht, daß uns bei einer solchen Auffassung der Vorkommnisse das Entscheidende bei den Tieren entgeht, das Spezifische der Bewegung des Regenwurms, daß er flieht, und das Spezifische der Bewegung des Maulwurfs, daß er verfolgt. Fliehen und

schopností. A také v objasnění všeho toho, k čemu nás interpretace přivedla, dokud jsme si nevšimli, že schopnost je pokaždé schopností k čemu, a jak určujeme toto „k čemu“. Hovoříme o schopnosti vidět, uchopovat atd. Co však znamená vidět, slyšet, uchopovat, trávit lovit, stavět hnízdo, množit se? Jsou to pochody v přírodě, životní procesy. Jistě; a když se zahřívá nějaký kámen na slunci, pak je to také proces právě tak jako když se list třepetá ve větru. Všechno to jsou „procesy“, přírodní události. Avšak jakkoliv je oprávněné toto obecné pojmenování, stává se ihned nic neříkajícím, když si uvědomíme, že vidění je úplně jiný pochod než zahřívání kamene.

...

345 Snadno nahlédneme, že nám to rozhodující na specifickém bytí živočicha uniká, když budeme lovení, uchopování nebo vidění pojímat jako pouhé pochody ve smyslu plynutí událostí. Když pozorujeme kámen, jak se ohřívá na slunci, jak se ve větru třepetá list, jak dešťovka prchá před krtkem nebo pes chňapá po mouše, můžeme sice prohlásit, že se zde jedná o procesy, plynutí událostí a následnost stádií těchto pohybů. Avšak snadno nahlížíme, že nám při takovém uchopení událostí uniká to rozhodující, co je na živočichovi charakteristické: specifická vlastnost pohybu žížaly spočívající v úprku, a specifčnost loveckých pohybů krtka. Úprk a pronásledování nebudeme moci nikdy objasnit pomocí žádné, jakkoli komplikované teoretické mechaniky a matematiky. Ukazuje se zde zcela

Verfolgen werden wir durch keine noch so komplizierte theoretische Mechanik und Mathematik erklären können. Es zeigt sich uns hier eine ganz ureigene Art des Bewegens. Der fliehende Regenwurm kommt nicht einfach im Zusammenhang einer Abfolge von Bewegungen vor, die vom Maulwurf ausgehen, sondern er *flieht vor* diesem. Es geht da nicht einfach etwas vor, sondern der fliehende Regenwurm *benimmt sich* als fliehender in bestimmter Weise *gegen* diesen; und dieser, der Maulwurf, *benimmt sich* umgekehrt *gegen* den Regenwurm, indem er ihn verfolgt. Wir kennzeichnen daher das Sehen, Hören usf., aber auch Ernährung, Fortpflanzung als ein *Benehmen*, als ein *Sichbenehmen*. Ein Stein kann sich in dieser Weise nicht benehmen. Wohl aber der Mensch – er benimmt sich gut oder **346** schlecht. Aber *unser* Benehmen – in diesem eigenen Sinne – kann nur so sein, weil es ein *erhalten* ist, weil die Seinsart des Menschen eine ganz andere ist, nicht das Benehmen, sondern das *Sichverhalten zu...* Die Art, wie der Mensch ist, nennen wir *das Verhalten*; die Art, wie das Tier ist, nennen wir das *Benehmen*. Beides ist grundverschieden. An sich ist sprachlich auch das Umgekehrte möglich, nämlich vom *Verhalten der Tiere* zu sprechen. Warum wir der ersten Art der Benennung den Vorzug geben, muß sich aus der sachlichen Interpretation erweisen. Das Fähigsein zu... ist fähig eines Benehmens. Das Fähigsein ist triebhaft, ein Sichvortreiben und Vorgetriebenhalten in das, wozu die Fähigkeit fähig ist, in ein mögliches Benehmen, eine Getriebenheit in ein >es je so und so treiben<. Das Benehmen des Tieres ist nicht ein *Tun und Handeln*, wie das Verhalten des Menschen, sondern ein *Treiben*, womit wir

prapůvodní druh pohybu. Prchající dešťovka se nevyskytuje jednoduše v souvislosti se sledy pohybů, které vycházejí od krtka, nýbrž ona před ním *prchá*. Neodehrává zde jednoduše něco, nýbrž žízala *se chová* jako prchající určitým způsobem *vůči* krtkovi. Krtek jedná naopak *vůči* dešťovce tím, že ji pronásleduje. Charakterizujme si proto vidění, slyšení atd., avšak také výživu, rozmnožování jako jistý *projev*, *sebeprojev* [Benehmen]. Kámen se tímto způsobem chovat nemůže. O to více člověk – ten se chová dobře nebo špatně. **346** Avšak *naše* projevování se – v tomto vlastním smyslu – může být takové pouze proto, že je *jednáním*, poněvadž způsob bytí člověka je zcela jiný: nejde o projev, nýbrž *sebevztahování k...* Způsob, jakým člověk je, pojmenujeme *jednáním* [Verhalten, angl. comportment], a jak *je* zvíře pojmenujeme (*sebe*)*projevem*. Oba způsoby se zásadně liší. V řeči to ovšem můžeme také otočit a mluvit o *jednání živočichů*. Proč dáváme přednost výše zavedenému způsobu pojmenování, se musí ukázat z věcné interpretace. Vládnout schopností k... znamená být schopným k nějakému sebeprojevu. Vláda schopností je pudová, je sebepuzením; sebepuzení k tomu, k čemu je schopnost schopná, tedy možného chování, je puzeností do „takové a takové činnosti“. Sebeprojev zvířete není konáním a počínáním si jako v případě lidského jednání, nýbrž je *popoháněním*, čímž naznačujeme, že takřka všchnu aktivitu zvířete charakterizuje puzenost skrze pudovost.

...

andeuten, daß gleichsam alles Treiben des Tieres die Getriebenheit durch das Triebhafte charakterisiert.

...

Jetzt gilt es, diesen Benehmenscharakter des Treibens der fähigen Getriebenheit des Organismus zu fassen. Fähigsein als Seinkönnen des Tieres ist *Fähigsein zum Benehmen*.

...

**b) Eingenommenheit des Tieres in sich als Benommenheit.
Benommenheit (das Wesen der Eigentümlichkeit des Organismus) als
innere Möglichkeit des Benehmens**

Aus dieser Vordeutung auf das, *wozu* das Fähigsein fähig ist, entnehmen wir nun den weiteren Zusammenhang, um konkret zu fragen nach dem, was in Frage steht: wie der Organismus als Fähiger und sich Benehmender sich zu eigen ist – um also zu fragen nach dem Wesen seiner *Eigentümlichkeit*.

Das Benehmen ist in sich Befähigtsein (Treiben, Getriebenheit). Nun wurde vom Fähigsein gesagt, es läge darin ein Sicheinbehalten, ein Bei-sich-bleiben des fähigen Wesens, seine Eigentümlichkeit. Dieser Charakter muß demgemäß auch dem Benehmen zukommen. Denn im Benehmen – als dem, wozu das Tier fähig ist – in diesem Treiben treibt es sich nicht von sich weg, sondern *ist* es gerade so, daß es sich einbehält, einnimmt. Das Benehmen und seine Weisen sind keine Strahlen, die auslaufen nach... und das Tier in Bahnen vorlaufen lassen, sondern das *Benehmen* ist gerade ein *Ein-behalten* und *Ein-nehmen*, und zwar ohne Reflexion. Das Benehmen als Seinsart

346 Ted' jde o to uchopit tuto jevovou stránku puzení, která spočívá ve schopnosti. Vláda schopností jakožto možnost existence znamená u zvířete *schopnost k určitému projevu*.

...

**b. Vtaženost živočicha do sebe sama jakožto uchvácenost
[Benommenheit, captivation]. Uchvácenost (podstata osobitosti
organismu) jakožto vnitřní možnost jeho projevu**

347 Z předběžného výkladu o tom, *k čemu* je vláda schopností schopná, odvodíme ted' další souvislost, abychom se mohli konkrétně ptát na to, co je uváděno v potaz: jak si je organismus jakožto schopný a chovající se sám sobě vlastní – abychom se takto ptali po podstatě jeho svébytnosti.

(Sebe)projev je sám o sobě způsobilostí (puzení, puzenost). Nyní o vládě schopností budeme mluvit, jakoby v ní spočívala nějaká zavzatost, jakési u-sebe-setrvání schopné bytosti, její svébytnost. Tato povaha tedy přísluší také (sebe)projevu (zvířete). To proto, že ve svém sebeprojevu – ve schopnosti živočicha – v tomto puzení se zvíře sobě neodcizuje, nýbrž *je*, a to právě tak, že se vnitřně uchovává, absorbuje. Sebeprojev a jeho druhy nejsou jakýmsi paprsky, které vyzařovaly jistým směrem a předepisovaly tak zvířeti, aby se ubíralo po takto vytyčené dráze: *sebeprojev* je právě *vnitřním uchováním a vnitřní absorpcí*, a to bez reflexe. Sebeprojev jakožto způsob

überhaupt ist nur möglich aufgrund der *Eingenommenheit* des Tieres in sich. Wir kennzeichnen das spezifische tierische *Bei-sich-sein*, das nichts von einer Selbstheit des sich verhaltenden Menschen als Person hat, diese Eingenommenheit des Tieres in sich, darin alles und jedes Benehmen möglich ist, als *Benommenheit*. Nur sofern das Tier seinem Wesen nach benommen ist, kann es sich benehmen. Die Möglichkeit des Sichbenehmens in der Weise des Tierseins gründet in dieser Wesensstruktur des Tieres, die wir als Benommenheit jetzt ausweisen. Die Benommenheit ist die Bedingung der Möglichkeit dafür, **348** daß das Tier seinem Wesen nach *in einer Umgebung sich benimmt, aber nie in einer Welt*.

...

Wir sagen: Nur wo Benommenheit die Wesensstruktur des Seienden ausmacht, da findet sich die durchgängige und vorherrschende Seinsart des Benehmens. Diese Art zu sein bekundet sich uns beim Tier als das, was wir kennen: Sehen, Hören, Greifen, Jagen, Fliehen, Verschlingen, Verdauen und alle sonstigen organischen Vorgänge. Es ist nicht so, daß die Herztätigkeit beim Tier ein anderer Vorgang wäre als das Greifen und Sehen, das eine analog wie beim Menschen und das andere analog einem chemischen Vorgang, sondern die Gesamtheit des Seins, das Ganze des Seienden in seiner Einheit, muß **349** als Benehmen begriffen werden. Die Benommenheit ist nicht irgendein Zustand, der das Tier begleitet, in den es zuweilen fällt, auch nicht ein Zustand, in dem es nur dauern ist, sondern ist die innere Möglichkeit des Tierseins selbst. Wir fragen jetzt: Inwiefern bekundet sich

byť vůbec je jen možný na základě vtaženosti, sebeuzavřenosti živočicha. Rozpoznáváme takto specifické živočišné bytí-u-sebe – uchvácenost – které nemá nic ze samostatnosti jednajícího člověka jako osoby; jde o vtaženost zvířete do sebe, díky níž jsou možné jeho sebeprojevy. Jen potud pokud je živočich uchvácen přiměřeně své přirozenosti, může se projevovat. Možnost sebeprojevu zakládajícího bytí zvířete má svou podstatu v této základní struktuře zvířete, kterou nyní označujeme jako uchvácenost. Právě ona je podmínkou možnosti, **348** aby se živočich podle své přirozenosti sice dokázal *projevovat ve svém okolí, avšak v žádném případě ve světě.*

...

Konstatujeme, že pouze tam, kde uchvácenost vytváří bytostnou strukturu jsoucná, tam se nachází napořád převládající způsob bytí označený jako sebeprojev. Tento druh existence se ukazuje u živočicha jako to, co známe jakožto jeho schopnost vidět, slyšet, uchopovat, lovit, prchat, požídat, trávit, a všechny ostatní organické pochody. Není to tak, že činnost srdce u živočicha by snad představovala jiný pochod než uchopování a vidění, v prvním případě srovnatelná se stavem u člověka, ale ve druhém jen chemickému pochodu: jde o jeho bytí v celku – celek jsoucná v jednotě musí být pochopen jako sebeprojev. **349** Uchvácenost není nějaký stav, který zvíře doprovází a do kterého občas upadá, ani stav, ve kterém se neustále nachází: jde o vnitřní možnost typickou pro bytí živočichem. Ptejme se nyní, jak dalece se ve vidění, uchopování atd. ukazuje to, co

im Hören, Greifen usf., was wir mit Benommenheit meinen, so daß wir deshalb dieses »Tun« als Benehmen bezeichnen? Die Benommenheit gilt uns nicht als ein Zustand, der das Benehmen nur begleitet, sondern als die innere Möglichkeit des Benehmens als solchen.

...

§59 Aufhellung der Struktur des Benehmens auf einem konkreten Weg: die Bezogenheit-auf des tierischen Benehmens Unterschied zur Bezogenheit-auf des menschlichen Handelns

349 Wir fragen jetzt: Inwiefern bekundet sich im Sehen, Hören usf. die Benommenheit? Benommenheit meint den Grundcharakter des *Eingenommenseins* des Tieres in es. Sehen, Greifen, Fangen geschehen immer aus der Angetriebenheit einer trieb- und diensthaften Fähigkeit dazu.

Das Fahigsein zu... ist jeweiliges Fahigsein zu diesem oder jenem Benehmen hindurchtreibend und getrieben durch das Benehmen selbst. Das sagt: Das Benehmen ist als solches ein *Hingetriebensein* – und das sagt zugleich *Weggetriebensein*. Allgemein, das Sehen, Hören, Greifen ist in sich ein *Bezogensein auf...*, und zwar in dem Sinne, daß das Greifen nicht etwa für sich eine Bewegung **350** ist, und daß der Ablauf dieser Bewegung dann außerdem noch in Zusammenhang kommt mit dem, *was* gegriffen wird, sondern die Bewegung ist in sich selbst eine Bewegung nach..., ein Greifen nach... Das Sehen ist das Sehen des *Gesichteten*, das Hören ist das Hören des *Gehörten*.

míníme uchváčeností, takže označujeme toto „jdnání“ jako sebeprojev.

Uchváčenost nebereme jako nějaký stav, který sebeprojev jaksi doprovází, nýbrž jako vnitřní možnost tohoto sebeprojevu (jako takového).

...

§59 Konkrétní objasnění struktury sebeprojevu: Vztažnost k sebeprojevu živočicha, v protikladu k vztažnosti k lidskému jednání

349 Ptejme se nyní, nakolik se uchváčenost projevuje ve vidění, slyšení atd. Uchváčenost znamená základní povahu *vtaženosti* zvířete v sebe sama. Vidění, uchopování, chytání se vždy děje z *puzenosti* nějaké služebné schopnosti. Schopnost k... je aktuální schopnost k tomu či jinému projevu, skrz naskrz pronikající skrze samu uchváčenost. To znamená tolik, že sebeprojev je jako takový poháněním jistým směrem, a to také znamená *poháněním odněkud*. Obecně zrak, sluch, uchopování jsou ve své podstatě *vztahováním se...*, ne v tom smyslu, že uchopování není pohybem jen pro sebe **350** a je svázáno s tím, *co* je uchopováno; nýbrž ve smyslu že pohyb je sám o sobě pohybem k..., uchvacováním něčeho... Vidět znamená spatřit, slyšet znamená zaslechnout.

Natürlich, wird man sagen, das ist eigentlich im Grunde selbstverständlich. Und doch liegt alles an der rechten Fassung dieses Selbstverständlichen, das längst noch nicht begriffen ist, und zwar gerade mit Bezug auf das, was wir das Benehmen des Tieres nennen. Es gilt gerade zu sehen, *was* das für eine *Bezogenheit* ist, die in solchem Benehmen liegt, und wie sich vor allem diese Bezogenheit des Sichbenehmens des Tieres auf das, was es hört, wonach es greift, unterscheidet vom Verhalten des Menschen zu den Dingen, was auch ein Bezogensein des Menschen auf die Dinge ist. Im Riechen ist das Tier auf ein Geruchenes bezogen, und zwar in der Weise des fähigen Hinauf... Dieses triebhafte Hin-auf... ist zugleich als solches diensthaft; das Riechen ist von sich aus zu Diensten eines anderen Benehmens.

Um nun die Eigentümlichkeit des Benehmens in den Blick zu bringen, müssen wir methodisch daran orientiert bleiben, daß wir solche Weisen des Benehmens uns vergegenwärtigen, die zunächst ihrem inneren ständigen Charakter nach von solchen Verhaltensweisen abliegen, wie sie die höheren Tiere in scheinbar genauer Entsprechung zu unserem Verhalten zeigen. Wir ziehen daher das Benehmen der Biene heran, auch weil die Insekten innerhalb der Problematik der Biologie eine ausgezeichnete Funktion haben.

a) Konkrete Beispiele des Benehmens aus Tierversuchen

Geben wir ein *konkretes Beispiel*. Die Nahrung sammelnde Arbeitsbiene fliegt auf der Wiese von Blume zu Blume, und zwar nicht von der einen zur örtlich nächsten, aber auch nicht beliebig, sondern von einer Kleeblüte zur

Přírozně můžeme říci, že vlastně jde o samozřejmost. A přece záleží vše na správném uchopení této samozřejmosti, která zdaleka ještě není pochopena, a to právě ve vztahu k tomu, co zde nazýváme sebezprávem živočicha. Je třeba spatřit zejména to, *co* se zde nabízí takovému *vztahu*, který spočívá v sebezprávě živočicha, a jak především se tato vztažnost vlastního sebezprávování – k tomu, co slyší, po čem se sápe – liší od lidského přístupu k věcem, od vztahu člověka k věcem. Při čichání je zvíře zaujato tím, co cítí, a to na způsob kvalifikovaného příklonu k... Tento pudový příklon k... je jako takový služebným: rozpoznávání pachů je zároveň k službám nějakého jiného projevu.

Abychom nyní předvedli svéráznost sebezprávování, musíme se metodicky orientovat na zpřítomnění způsobů, které jsou svým vnitřním přetrvávajícím charakterem pokud možno vzdáleny od způsobů chování, jaké nacházíme u vyšších živočichů; ty totiž jakoby poukazovaly na chování přesně odpovídající našemu. Volíme projevy včel, i proto, že hmyz se těší v biologii výlučnému postavení.

a. Konkrétní příklady sebezprávě z pokusů na zvířatech

Uveďme si *konkrétní příklad*. Včelí dělnice sbírající potravu poletuje na louce z květu na květ; sice ne přímo k sousednímu, ale také ne k libovolnému – létá od jednoho jetelového [sic] květu k jinému a přitom

anderen Kleeblüte, **351** mit Überfliegen des Vergißmeinnicht oder anderer Blüten.

...

Dieses Fliegen ist ein *Benehmen* der Bienen. Bei dieser Blumenstetigkeit geht die Biene dem jeweiligen Duft; auch die Farbe ist – obzwar beschränkt – nicht unbeteiligt. Das Fliegen, eine Weise ihres möglichen Benehmens, ist kein Herumfliegen, sondern ein Hinfliegen nach dem Duft. Dieses Hin- nach... in der Getriebenheit des Nahrungssuchens geschieht nicht nur oder in erster Linie aus Hunger, sondern zum Aufspeichern. In der Getriebenheit zeigt sich die Zugehörigkeit zum Volk. Die Biene findet z. B. in der Kleeblüte ein Tröpfchen Honig. Sie saugt es auf, hört auf zu saugen und fliegt davon (*J. v. Uexküll, Theoretische Biologie. a.a.O., S. 141). Warum erzählen wir solche Trivialitäten? Der Tatbestand ist einfach – und doch durch und durch rätselhaft. Denn wir müssen fragen: Warum fliegt die Biene davon? Man wird antworten: weil kein Honig mehr vorhanden ist. Gut.

Aber stellt die Biene das Nichtmehrvorhandensein von Honig fest?

Fliegt sie aufgrund dieser Feststellung weg? Wenn dem so ist, dann muß sie auch zuvor den Honig als vorhandenen festgestellt haben. Gibt es ein Anzeichen dafür, daß die Biene das Vorhandensein bzw. Nichtvorhandensein von Honig feststellt? Offenbar. Denn sie ist doch, vom Blütenduft angezogen, bei der Blüte geblieben, hat begonnen zu saugen und hörte in einem bestimmten Moment auf. Allein, ist das ein Beweis dafür, daß sie den Honig *als vorhanden* festgestellt hat?

[351] prehlíží třeba pomněnku či jiné kvítí.

...

Toto poletování je *uchváceností* včel. Při své věrnosti typu květu se včela řídí jistou vůní, a ani barva – i když v omezenější míře – není zanedbatelná. Let, jeden ze způsobů jejího chování, není obletováním, nýbrž směrovaným letem za vůní. Toto směrování za... ve shonu vyhledávání potravy se v první řadě nekoná z hladu, nýbrž kvůli stádání. Ve shánění se projevuje příslušnost ke včelstvu. Včela například najde v jetelovém květu kapičku medu. Vysaje ji, přestane sát a odlétá. Proč však vykládáme takové triviality? Skutková podstata takového chování je přece jednoduchá – a přesto skrz naskrz záhadná. To proto, že se musíme ptát: proč odlétá? Odpovíme: inu, nezbyvá tam už med. Dobrá. Ale zjistí včela, že medu už více není? Odlétá snad z důvodů takového zjištění? Jestliže je tomu tak, musela též předtím určit, že medu se dostává v hojnosti. Dostává-li se nám známek toho, že včela dovede dostatek, či naopak nedostatek medu určit? Očividně. Vždyť byla vůní květu přilákána, setrvala na něm, začala sát a v jistém momentě toho nechala. Je však toto důkazem, že stanovila, že medu je *dostatek*?

...

Man hat die Biene vor ein gefülltes Schälchen mit Honig gebracht, so daß die Biene den vorhandenen Honig nicht auf einmal aufsaugen kann. Sie beginnt zu saugen und bricht dann nach einer Weile dieses Treiben des Saugens ab, fliegt weg und läßt den übrigen, noch vorhandenen Honig zurück. Wenn wir dieses Treiben entsprechend erklären wollten, müßten wir sagen: Die Biene stellt fest, daß sie nicht allen vorhandenen Honig bewältigen kann. Sie bricht das Treiben ab aufgrund der Feststellung des immer noch und zuviel Vorhandenseins von Honig. Allein, es ist beobachtet worden, daß eine Biene, wenn man ihr den Hinterleib während des Saugens vorsichtig wegschneidet, ruhig weitertrinkt, während ihr der Honig hinten wieder herausfließt. Das zeigt aber schlagend, daß die Biene in keiner Weise das Zuvielvorhandensein von Honig feststellt. Sie stellt weder dieses fest noch auch nur – was noch näher läge – das Fehlen ihres Hinterleibes. Von all dem ist keine Rede, sondern sie treibt ihr Treiben weiter, gerade weil sie nicht feststellt, daß immer noch Honig vorhanden ist. Sie ist vielmehr einfach von dem Futter hingenommen. Diese *Hingenommenheit* ist nur möglich, wo *triebhaftes* Hin-zu vorliegt. Diese Hingenommenheit in dieser Getriebenheit schließt aber zugleich die Möglichkeit **353** einer Feststellung des Vorhandenseins aus. Gerade die Hingenommenheit vom Futter verwehrt dem Tier, sich dem Futter gegenüberzustellen.

Warum bricht nun aber die Biene das Saugen ab, wenn der Hinterleib nicht weggeschnitten ist? Wir werden sagen: weil sie genug hat. Aber warum hat

...

352 Přinesli včelu před plnou miskou s medem, takže včela ho nemohla na žádný pád vysát najednou. Začne sít a po chvíli svůj sací pud přeruší, odlétá a zbývající med ponechává na místě. Kdybychom chtěli tento pud odpovídajícím způsobem objasnit, museli bychom říct: včela poznala, že všechen nabídnutý med zvládnout nemůže. Ukončí puzení na základě zjištění přítomnosti ještě stále se vyskytujícího nadbytku medu. Avšak bylo pozorováno, že když sající včele opatrně ustříhneme zadeček, bude pokojně sít dále, zatímco med z ní bude vzadu vytékat. To jistě přesvědčivě dokazuje, že včela na žádný pád nestanovuje nadbytečnou nabídku medu. Neuvědomí si ani toto a ani jen to – což by jí mělo být ještě bližší –, že jí chybí zadeček. O tom všem není ani řeči a včela živí svůj pud nadále, a to právě proto, že nestanovil, že ještě stále je med k dispozici. Je spíše jednoduše unesena potravou. Tato *posedlost* je možná jen tehdy, když je založeno instinktivní směřování. Unesenost celým tím shonem vylučuje však současně možnost **[353]** určení dostupnosti medu. Právě tato unesenost potravou zabraňuje živočichovi vůbec se zabývat potravou.

Proč však přestane včela sít, když jí zadeček neustříhneme? Opáčíme, že má dost. Avšak proč teď má dost, a proč ne, když jí ustříhneme zadeček? To

sie jetzt genug, und warum hat sie nicht genug, wenn ihr der Hinterleib fehlt? Weil dieses Genughaben ausgelöst wird, wenn der Hinterleib nicht fehlt, wenn sie organisch ganz bleibt. Dieses Genughaben kann in ihr nicht ausgelöst werden, wenn der Hinterleib fehlt. Und was ist dieses Genughaben? Gesättigtsein. Diese Sättigung ist es, die das Treiben hemmt.

Man spricht daher von Sättigungshemmung. Wie dieses vor sich geht, ob es ein Reflexvorgang oder ein chemischer Vorgang oder irgend etwas anderes ist, ist strittig. Für uns ist das jetzt auch nicht das Entscheidende.

Es gilt nur zu sehen: Sofern die Sättigung den Trieb hemmt, ist sie zwar auf Nahrung bezogen; aber sie ist in sich nie und grundsätzlich nie eine Feststellung des Vorhandenseins von Nahrung oder gar der Menge derselben.

Die Sättigung ist eine ganz bestimmte Art des Getriebenseins, d. h. eine bestimmte Hemmung desselben, aber ein Gehemmtsein, das nicht auf das bezogen ist, worauf sich das Treiben als Saugen bezieht. Das Treiben und Benehmen der Biene ist nicht geregelt durch ein Feststellen des Vorhanden- und Nichtvorhandenseins dessen, woran sie ihr Treiben treibt, wozu das Benehmen des Saugens in Beziehung steht. Das heißt: Das Saugen an der Blüte ist *nicht* ein *Sichverhalten* zur Blüte *als etwas Vorhandenem* bzw. *Nichtvorhandenem*. Wir behaupten: Das Treiben wird eingestellt aufgrund einer Hemmung (Trieb und Enthemmung). Das sagt zugleich: Das Treiben hört nicht einfach auf, sondern die Getriebenheit des Befähigtseins wird umgesteuert in einen anderen Trieb. Das Treiben ist kein feststellendes Sichrichten nach objektiv vorhandenen Dingen, sondern ein *Benehmen*. Das

proto, že jen v případě kdy abdomen nechybí, když včela zůstává organicky celá, spustí se reakce MÁM DOST. Tuto reakci MÁM DOST nelze samo o sobě spustit, když zadeček chybí. Co vlastně znamená toto MÁM DOST? Stav nasycení: sytost zastaví puzení, mluví se o útlumu způsobeném sytostí. Jak to celé probíhá, zda jde o reflexivní proces nebo chemický pochod či o něco jiného, je sporné. Pro nás to teď také není rozhodující. Postačí, když si povšimneme: jestliže nasycenost potlačuje pud, je vázána na potravu, avšak samo nasycení není v zásadě nikdy určováním přítomnosti potravy, či dokonce jejího množství. Nasycenost je zcela určitý druh puzení, tedy vlastně tlumením takového pudu; avšak sám stav útlumu není odvislý od toho, zda je pud obsazen zrovna sáním. Pud a uchvácenost včely nejsou řízeny zjištěním přítomnosti či nepřítomnosti toho, na co je puzení zaměřeno, k čemu je sací projev ve vztahu. Sání na květu tedy není *vědomým přístupem* ke květu *jako k něčemu, co se vyskytuje* či *nevyskytuje*. Zdůrazňujeme: pud bude potlačen z důvodů tlumení (pud a útlum). Tím také konstatujeme, že pud nemůže jednoduše přestat, nýbrž puzení způsobilosti musí být přesměrováno na nějaký jiný pud. Pud není jakýmsi dobře určeným sebesměrováním na objektivně se vyskytující věci, nýbrž je *sebeprojemem*. Být puzen znamená nějak se projevat. Tím se nepopírá, že k projevu patří **354** i cosi jako směřování k vůni a medu, *vztah vůči...*, avšak nejde o žádné určité sebesměrování k tomu, či přesněji: *žádné vnímání* medu jako něčeho, co je k mání, nýbrž typický stav chování, který zrovna právě nastal (právě „obsadil“ chování). Pud je uchvácen. (Čím)? To nám ukazuje pokus

Treiben ist ein Benehmen. Damit wird nicht geleugnet, daß zum Benehmen so etwas **354** wie ein Hin-zu zu Duft und Honig, eine *Beziehung auf...* dazugehört, aber kein feststellendes Sichrichten danach, genauer: *kein Vernehmen* des Honigs als eines Vorhandenen, sondern ein eigentümliches Benommensein, was gleichwohl bezogen ist. Der Trieb ist benommen. Inwiefern? Das Weitersaugen zeigt es: durch Duft und Honig. Allein, wenn das Saugen abgebrochen wird, dann hört doch auch die Benommenheit auf. Keineswegs, sondern das Treiben wird nur umgesteuert in das Zurückfliegen in den Bienenstock. Dieser Rückflug in den Stock ist ebenso benommen wie das Saugen, es ist nur eine andere Weise des Benommenseins, d. h. wieder ein Benehmen der Biene.

Wir müssen uns hier jetzt mit einem Hinweis darauf begnügen, wie die Biene diesen Trieb des Saugens umleitet in das Zurückgetriebenwerden in den Stock, wie die Biene überhaupt in den Stock zurückfindet, wie sie sich orientiert, wie wir zu sagen pflegen. Orientierung gibt es streng genommen nur da, wo der Raum als solcher aufgeschlossen ist und somit die Möglichkeit einer Unterscheidung von Gegenden und festlegbaren Orten in den Gegenden gegeben ist.

...

Wir stellen nicht nur dieses Durchfliegen fest, sondern das Heimkehrenkönnen, **355** die *Heimkehrfähigkeit*. Hierauf ist jetzt mit Bezug auf Nachfolgendes näher einzugehen.

Diese Fähigkeit des Zurückfindens, überhaupt die Fähigkeit der

s prodlouženým sáním: vůní a medem. Jen poté, co bylo přerušeno sání, skončí také uchvácenost. Ale vlastně ne, pud byl jen přeměřován k návratu do úlu. Zpáteční let je stejně tupý jako sání, je jen jinou formou uchvácenosti, t.j. opět jednou z forem sebezprojevu včely.

Musíme se tady a teď spokojit jen s náznakem způsobu, jakým včela svůj sací pud přeměřuje na zpětné puzení k úlu, jak vůbec ten úl nalezne, čili, jak máme ve zvyku říkat, orientuje se. Striktně vzato, o orientaci lze mluvit jen tehdy, když se otevírá prostor jako takový, a s ním také možnost rozlišování oblastí a pevně určených lokalit v krajině.

...

Pozorujeme nejen sám let, ale též to, že včela se dokáže vrátit domů, **355** má *schopnost návratu*. Podívejme se na věc blíže.

Schopnost najít cestu zpět, vůbec schopnost orientace, jak to se všemi

Orientierung, mit allem Vorbehalt gesagt, erregt immer wieder unsere Verwunderung, z. B. bei den Zugvögeln oder etwa dem Spürsinn des Hundes. Wenn wir aber bei der Biene bleiben und nachforschen, wie ihre Heimat aussieht, so sehen wir, daß sie aus einer Reihe von Bienenstöcken besteht. Der Imker pflegt die einzelnen Stöcke verschieden bunt zu bemalen, damit sich die Bienen nicht in ihrem Mutterstock versehen. Also, wird man sagen, richten sie sich nach der Farbe.

...

Bedenken wir aber, daß der Flugbereich eines Bienenvolkes sich über mehrere Kilometer – freilich nicht über drei bis vier hinaus – erstreckt und daß die Bienen aus solcher Entfernung heimfinden, dann wird klar, daß nicht die gesichtete Bemalung des Stockes oder der Duft am Flugspalt gleichsam die heimtreibende Biene **356** zurückziehen kann. Daß überhaupt noch etwas anderes, und dieses vermutlich in erster Linie, bei der Rückleitung beteiligt ist, zeigen die Versuche von *Bethe*, für die erst *Radl* in seinen »Untersuchungen über den Phototropismus der Tiere« 1905 die Aufklärung geben konnte.* (Em. Radl, Leipzig 1905).

Der *Versuch*, der zunächst die Schwierigkeiten beleuchtet, ist folgender:

Ein Bienenstock wird auf einer Wiese aufgestellt. Das Bienenvolk gewöhnt sich an diesen Platz. Nach einiger Zeit wird der Stock um wenige Meter nach rückwärts verschoben. Die nächstliegende Annahme ist, daß die Bienen den auf der Wiese freistehenden Stock weithin sehen und trotz der kleinen Verschiebung zielsicher anfliegen. Und doch – der Anflug der Bienen bleibt

výhradami pojmenujeme, vyvolává vždy znovu náš úžas, například v případě tažného ptactva či třeba psího čichu. Když však zůstaneme u včely a zkoumáme, jak vypadá její domovina, ukáže se nám, že sestává z řady včelstev. Včelař označuje jednotlivé úly různými pestrými barvami, aby tak včely nepřehlédly svůj mateřský úl. Tudíž, řekli bychom, orientují se podle barvy.

...

Uvážíme-li však, že letová oblast včelstva se rozprostírá do vzdálenosti několika kilometrů – ovšem jistě ne víc než 3-4 – a že včely i z takové vzdálenosti najdou cestu domů, pak bude jasné, že to, co dokáže přitáhnout včely zpět, nebude jen různorodé pomalování úlů nebo pach kolem česna. **356** Že se vlastně ještě něco dalšího, a pravděpodobně především toto, podílí při zpětném navádění včel, ukazují výsledky zkoumání *Betheho*, pro které podal vysvětlení teprve *Rádl* ve svých „Zkoumáních o fototropismu zvířat“ z roku 1905.

Pokus, který nám hned osvětlí potíže, vypadá takto: Postavíme na louku úl, a včelstvo si na to místo zvykne. Po jisté době přesuneme úl o několik metrů dozadu. Předpokládáme, že včely svůj úl, volně stojící na louce, vidí i nadále, a navzdory malému posunutí budou k němu cílevědomě nalétávat. Ale hledme – včely nadále nalétávají na trávník v místě, kde stával úl, a to navzdory tomu, že je odsunutý jen o pár metrů. Včely se na prázdném místě

gegen die leergewordene Rasenstelle, an der zuvor der Stock stand, gerichtet, und das, obwohl der Stock nur wenige Meter weggerückt ist. Die Bienen werden nun am leeren Platz stutzig und finden erst nach einigem Herumsuchen den Stock. Sind sie durch Orientierungsmarken geleitet, Bäume und dergleichen? Orientierungsmarken mögen beteiligt sein, erklären aber gerade nicht, warum die Biene an die leere Stelle fliegt. Vor allem aber: Auch auf öden, weiten Flächen ohne solche finden sie zurück. Was leitet sie und schlägt sie gleichsam in diese Richtung ein? Weder Farbe noch Geruch des Stockes, noch Wegmarken und Gegenstände, die sie anpeilen könnten, sondern – was? Die Sonne.

Zunächst geben wir nur den Bericht des Versuchs ohne die philosophische Interpretation, zunächst die Erklärung der Heimflugfähigkeit bei Ausschaltung von Farbe, Duft und Wegmarken. Die Biene merkt sich beim Wegflug aus dem Stock zur Futterstelle die Richtung, in der die Sonne zu ihr selbst steht. Bis zur Rückkehr der Biene in den Stock vergehen meist nur wenige Minuten, so daß der Sonnenstand inzwischen **357** nur um ein Geringes geändert ist. Wenn die Biene z. B. beim Hinflug zur Futterstelle die Sonne unter einem Winkel von 30 Grad links im Rücken hatte, so stellt sie sich beim Heimflug so ein, daß ihr die Sonne unter dem gleichen Winkel rechts vorne steht. Ist ein solches Treiben nicht noch weit erstaunlicher, als wenn wir der Biene zumuten müßten, daß sie den Honig als vorhanden bzw. als nicht mehr vorhanden feststellt?

Aber vielleicht ist nur die Erklärung der Beobachtung erstaunlich, nicht das

chovají zaraženě a svůj úl naleznou teprve po chvíli hledání.

Orientují se podle nějakých orientačních znaků, třeba stromů? Ty mohou mít na věci podíl, nevysvětlí se tím ovšem, proč včela nalétává na prázdné místo. Především ale: najdou cestu zpět i na pustých širých plochách. Co je tedy vede a postrkuje zrovna tímto směrem? Ani barvy či vůně úlu, ani ukazatele a předměty, na které by se mohly zaměřit, tedy – co? Je to Slunce.

Referujeme o průběhu pokusu ne o jeho filosofické interpretaci: nejdřív tedy vysvětlení schopnosti k návratu při vyloučení barvy, vůně či orientačních bodů. Včela si při odletu z úlu na pastvu pamatuje směr, ve kterém se vzhledem k ní nachází Slunce. Než se opět vrátí do úlu, uběhne jen pár minut, takže postavení Slunce se mezitím změní jen málo. **357** Jestliže například měla včela při odletu na pastvu pod úhlem 30° vlevo vzadu, tak se při návratu nasměruje tak, aby Slunce stálo pod stejným úhlem zprava a zepředu. Není snad takový pud ještě úžasnější než ten, při němž jsme včelu žádali, aby určila, zda med je či už není k mání?

Ale možná, že je úžasné pouze vysvětlení, nikoli však pozorovaný jev sám.

Beobachtete. Vielleicht ist es nur der letzte, gewagte Ausweg – diese Zuhilfenahme der Sonne, weil wir uns anders den Heimflug nicht erklären können. Man möchte daher wirklich an dieser Erklärung zweifeln. Doch ein elementarer Versuch überzeugt von der Richtigkeit der angeführten Erklärung. Wenn man eine beim Futterplatz angekommene Biene alsbald abfängt und in ein dunkles Kästchen sperrt und erst nach einigen Stunden wieder fliegen läßt, während welcher Zeit die Sonne ihren Platz am Himmel schon wesentlich verändert hat, dann sucht die freigelassene Biene den Stock in falscher Richtung. Zwar fliegt die Biene nicht wahllos desorientiert irgendwohin, sondern ihre Abflugrichtung weicht genau um den Winkel von der Ankunftsrichtung ab, der dem geänderten Sonnenstand entspricht. Das heißt: Die Biene fliegt jetzt in bezug auf den neuen Platz der Sonne mit dem alten, gleichsam mitgebrachten Ankunftsinkel zurück. Wohin zurück? Da sie in dieser Richtung den Stock nicht antreffen kann, wird sie, gleichsam im Winkel bleibend, endlos weiterfliegen. Keineswegs. Vielmehr stoppt sie den geradlinigen Rückflug ab nach einer durchmessenen Strecke, deren Länge der Anflugstrecke vom Stock zur Futterstelle entspricht. An dieser Stelle schwirrt und sucht sie dann herum und findet schließlich, wenn der Abstand nicht allzu groß geworden ist, den Stock. Man sagt: Die Biene merkt sich nicht nur die Richtung des Sonnenstandes, bleibt im Winkel, sondern sie merkt sich auch die Länge der Hinflugstrecke. So sehen wir eine ganz eigentümliche **358** Weise der Orientierung der Biene und ihres Benehmens im Sinne der Ausführung der Heimkehrfähigkeit.

Možná, že toto přizvání Slunce na pomoc je jen o posledním odvážným východiskem, když už jsme včelí návrat neuměli vysvětlit jinak. Opravdu by se dalo o podobném vysvětlení pochybovat. Přesto jednoduchý pokus nás přesvědčí o správnosti zvolené interpretace. Včelu po přiletu na pastvu ihned odlovíme, zavřeme ji do tmavé krabičky a opět vypustíme teprve po několika hodinách. Mezitím se poloha Slunce na obloze už změnila znatelně, a tak osvobozená včela hledá úl v nesprávném směru. Neletí sice dezorientovaně a bez výběru kterýmkoli směrem, avšak směr jejího letu se odchyluje od úhlu, pod kterým přiletěla, o hodnotu odpovídající pozměněnému postavení Slunce. To znamená, že včela se navrácí, vzhledem k nové poloze Sluce, pod starým úhlem. Kámpak se navrácí? Jelikož v tomto směru nemůže na úl narazit, pokračuje snad stále dál pod stejným úhlem? Ale vůbec ne. Spíše přeruší svůj přímý zpáteční let poté, co uletěla dráhu odpovídající délce příletové cesty od úlu na pastvu. Na tomto místě krouží a pak prohledává a nakonec, pokud se vzdálenost nezvětšila příliš, úl nakonec nalezne. Můžeme tedy konstatovat, že včela si hlídá nejen směr postavení Slunce a setrvává v úhlu, ale také si zaznamenává délku dráhy, po které přiletěla. Tak jsme svědky zcela osobitého **358** způsobu orientace včely a jejího chování, ve smyslu uskutečnění schopnosti návratu domů.

Wie sehr die Richtung, Rückflugrichtung und Winkel durch die Biene in der Benommenheit von der Sonne aufgenommen werden, zeigt ein *weiterer Versuch*. Wenn man z. B. das Kästchen, in dem die Biene gefangen gehalten ist, inzwischen zum Stock zurückträgt und in einiger Entfernung hinter dem Stock aufstellt, dann fliegt das freigelassene Tierchen in der Richtung, in der es, vom Futterplatz aus, den Stock zu suchen hätte, obwohl der Stock verhältnismäßig nahe ist, und zwar wieder die bestimmte Strecke. Das geschieht allerdings nur dann, wenn der Stock in einem öden Gelände steht. Wo dagegen die bekannte Umgebung mit Bäumen und Häusern bestanden ist, da folgt sie diesen als Wegmarken und überläßt sich nicht dem Richtungstrieb.

b) Allgemeine Charakteristik des Benehmens: Benommenheit als Genommenheit jeglichen Vernehmens von etwas als etwas und als Hingenommenheit-durch. Ausgeschlossenheit des Tieres aus der Offenbarkeit von Seiendem

Wir werden solche Versuche nicht hoch genug einschätzen können und nicht daran denken, die gegebene Erklärung vorschnell mit jener gewöhnlichen philosophischen Überklugheit zu bemängeln. Vielmehr gilt es, den durch die Versuche vorgeführten und erhellten Tatbestand vor das wesentliche Problem zu bringen. Was geht in diesem Treiben vor sich, was sagt es uns über das Benehmen des Tieres und die behauptete Benommenheit? Wenn man sagt: Die Biene *merkt* sich den Sonnenstand, Winkel und Länge der Flugstrecke, dann ist zu bedenken, daß das Sich-

Další pokus ukazuje, do jaké míry včela zaznamenává ve své uchvácenosti Sluncem směr pohybu, směr zpátečního letu a úhel. Když například mezitím krabičku s ulovenou včelou přineseme zpět k úlu a postavíme v jisté vzdálenosti za něj, pak vypuštěný živáček letí ve směru, ve kterém měl hledat úl, kdyby letěl z pastvy; uletí na stanovenou vzdálenost, i když úl je poměrně blízko. To se ovšem stává jen tehdy, stojí-li úl v nějaké pusté oblasti. Kde je naproti tomu známá krajina posázená stromy a domy, tam se řídí těmito orientačními body a směrovým pudem se unést nedá.

b. Obecná charakteristika sebeprojevu: uchvácenost jakožto absence (Genommenheit) jakéhokoli ponětí o něčem jako něčem, jako posedlost skrz naskrz. Vyloučení zvířete z projevů jsoucího.

358 Takové pokusy nejsme zdaleka schopni docenit, a nepomýšlíme ani na to, abychom uvedenému vysvětlení něco ukvapeně vytýkali s obvyklou filosofickou přemoudřelostí. Spíše je třeba pokusy předvedený a osvětlený stav věcí přivést před podstatný problém. Co znamená tato aktivita, co vypovídá o sebeprojevu zvířete a o uchvácenosti, kterou zdůrazňujeme?

Když prohlásíme, že včela si *zaznamenává* postavení Slunce, úhel a délku letové dráhy, musíme si uvědomit, že zaznamenat si – odhlédneme-li od jiných věcí – znamená vždy poznamenat si cosi s ohledem na něco – zde

merken – von anderem abgesehen – immer ein Sich-merken von etwas für etwas, in Absicht auf etwas ist – hier in Absicht auf das Zurückfinden zu dem an einer bestimmten **359** Stelle befindlichen Stock. Aber gerade davon weiß die Biene nichts. Denn sie fliegt im Gegenteil ohne Bezugnahme auf den Platz des Stockes in der mitgebrachten Richtung und deren Länge. Sie schlägt nicht eine Richtung ein, vorgezeichnet durch den Platz, an dem sie weilte, sondern sie ist von einer Richtung eingenommen, treibt diese aus sich hervor – ohne das Wohin. Die Biene verhält sich gar nicht zu bestimmten Dingen, Stock, Futterplatz. Aber sie verhält sich zur Sonne, könnte man sagen, sie müsse also den Winkel kennen.

...

Die Biene ist der Sonne und der Dauer des Hinflugs *einfach überlassen*, ohne *dergleichen als solches zu erfassen* und als Erfasstes für Überlegungen zu verwenden. Überlassen daran kann sie nur sein, weil sie vom Grundtrieb des Futterholens getrieben ist. Gerade in solcher *Getriebenheit* – und nicht etwa Aufklärung des Wesens der Weltarmut des Tieres **360** aufgrund von Feststellung und Überlegung – kann sie *benommen sein* von dem, was die Sonne an ihr veranlaßt. Diese Richtungsgetriebenheit ist und bleibt eingestaffelt in den Grundtrieb des Futterholens, d. h. auch in den Heimkehrtrieb. Dieser Heimkehrtrieb hat die Richtungsgetriebenheit immer schon überholt. Diese wird daher sofort aufgegeben, ja kommt gar nicht ins Treiben, wo die Heimkehrmöglichkeit durch die bekannte Umgebung des Stockes gesichert ist. Aber auch dieser Grundtrieb des Futterholens mit dem

s ohledem na opětovné nalezení úlu, **359** nacházejícího se na určitém místě. Avšak právě o tom včela nic neví. Vždyť naopak letí, aniž by se vztahovala k umístění úlu v daném směru a vzdálenosti. Nevydává se určitým směrem, který předznamenává místo, na kterém se nacházela, nýbrž je uvlečena do jistého směru a tento směr se sám od sebe prosazuje, aniž by bylo nějaké tam. Včela se vůbec nevztahuje k určeným věcem, k úlu či místu pastvy. Avšak vztahuje se ke Slunci, mohlo by se říct, musí tedy znát úhel.

...

Včela se *jednoduše oddala* slunci a trvání letu, *aniž by tyto skutečnosti jako takové chápala* a jako pochopené užila pro uvažování. Oddat se může jen proto, že je unášena základním pudem sběru potravy. Právě v takové *puzenosti* a nikoli snad na základě objasnění povahy chudoby světem u živočicha **360** (na základě zkoumání a úvah) může být *uchváćena* tím, co v ní vyvolává Slunce. Toto směrované unášení je a zůstává součástí základního pudu přinášení potravy, tj. také puzení k návratu domů. Toto puzení k návratu vždy převládá nad puzením směrovým. Směrové puzení je proto okamžitě opuštěno nebo nepřichází ke slovu, když je návrat domů zajištěn známým okolím úlu. Avšak ani tento základní pud přinášení potravy doprovázený pudem návratu se nezakládá na pochopení a znalosti úlu. Včela je ve veškeré své aktivitě vztažena k místu pastvy, slunci, úlu, ale

dazugehörigen Heimkehrtrieb gründet nicht auf einem Erfassen und Wissen des Stockes. Die Biene ist in all dem Treiben bezogen auf Futterstelle, Sonne, Stock, aber dieses Bezogensein darauf ist *kein Vernehmen* des Genannten *als* Futterstelle, *als* Sonne und dergleichen, sondern – möchte man sagen – als etwas anderes. Nein, überhaupt nicht *als etwas* und als Vorhandenes. Es ist kein Vernehmen, sondern ein *Benennen*, ein Treiben, das wir so fassen müssen, weil dem Tier die Möglichkeit des Vernehmens von etwas als etwas *genommen* ist, und zwar nicht jetzt und hier, sondern genommen im Sinne des >überhaupt nicht gegeben<. Diese Möglichkeit ist dem Tier benommen, und deshalb ist es doch nicht einfach unbezogen auf anderes, sondern gerade davon hingenommen, benommen.

Benommenheit des Tieres besagt also einmal: *wesenhafte Genommenheit jeglichen Vernehmens von etwas als etwas*, sodann bei solcher Genommenheit gerade eine *Hingenommenheit durch...* Benommenheit des Tieres kennzeichnet also einmal die Seinsart, gemäß der dem Tier in seinem Sichbeziehen auf anderes die Möglichkeit genommen ist oder, wie wir sprachlich auch sagen, benommen ist, sich dazu, zu diesem anderen, *als* dem und dem überhaupt, *als* einem Vorhandenen, *als* einem Seienden, zu verhalten und sich darauf zu beziehen. Und gerade weil dem Tier diese Möglichkeit, das, worauf es sich bezieht, *als* etwas zu vernehmen, genommen ist, gerade deshalb kann es in dieser schlechthinnigen Weise hingenommen sein von dem anderen. Solche Benommenheit darf nun **361** aber nicht als eine starre Fixiertheit, gleichsam als eine Verhextheit des

tento její vztah není *žádným pochopením* těchto věcí *jakožto* pastvy, *jakožto* Slunce apod., nýbrž, chtělo by se říct – jako cosi jiného.

Nikoli, vůbec ne *jako něco* a jako cosi co je po ruce. S čím se tady potýkáme, není pochopení, nýbrž *projev chování*, puzení. To proto, že *živočichovi je možnost chápání něčeho jakožto něčeho upřena*, a sice ne *pro tuto chvíli a toto místo, ale odebrána ve smyslu „vůbec nikdy neudělena“*. Tato možnost je živočichovi odňata, ale on přesto není jednoduše beze vztahu k jinému, nýbrž je tím jiným vtažen, uchvácen.

Uchvácenost živočicha tedy současně znamená *naprostou absenci jakéhokoli chápání něčeho jako něčeho*; takto ochuzen je pak jakoby *čímsi unášen...* Uchvácenost živočicha vyjadřuje tedy způsob bytí, kdy mu není přístupná možnost vztahovat se k jinému; jinak řečeno, je *připraven o možnost chovat se a vztahovat se vůči druhým, jako k jiným a především jako k jiným, jako k vyskytující se, jako k jsoucím*. A právě proto, že zvířeti je nepřístupná tato možnost chápat to, k čemu se vztahuje, *jako* něco, může být takovým zcela jednoduchým způsobem tím jiným naprosto uneseno. Taková uchvácenost však nesmí teď **[361]** být vykládána jako nějaká ztuhlá fixace typu očarovosti; uchvácenost umožňuje a předznamenává jisté vlastní pole působnosti pro chování, tzn. čisté pudové přeměrování pudovosti příslušným směrem.

Tieres ausgelegt werden, sondern diese Benommenheit ermöglicht und zeichnet einen eigenen Spielraum des Benehmens vor, d. h. eine rein triebhafte Umsteuerung der Getriebenheit in die jeweiligen Triebe.

Dieses getriebene Benehmen freilich bezieht sich nicht – und kann sich als benommenes nicht beziehen – *auf Vorhandenes als solches*. Vorhandenes als solches – das heißt Vorhandenes in seinem Vorhandensein, als *Seiendes*.

In der Benommenheit ist für das Benehmen des Tieres Seiendes *nicht offenbar*, nicht aufgeschlossen, aber eben deshalb auch *nicht verschlossen*.

Benommenheit steht außerhalb dieser Möglichkeit. Wir können nicht sagen: dem Tier ist das Seiende verschlossen. Das könnte es nur sein, wenn irgendeine Möglichkeit der Aufgeschlossenheit bestände, wenn sie auch noch so gering wäre, sondern die Benommenheit, des Tieres stellt das Tier wesensmäßig außerhalb der Möglichkeit, daß ihm Seiendes sei es aufgeschlossen, sei es verschlossen ist. Die Benommenheit ist das Wesen der Tierheit, sagt: *Das Tier steht als solches nicht in einer Offenbarkeit von Seiendem. Weder seine sogenannte Umgebung noch es selbst sind als Seiendes offenbar*. Weil das Tier aufgrund seiner Benommenheit und aufgrund des Ganzen seiner Befähigungen innerhalb einer Triebmannigfaltigkeit umgetrieben ist, hat es grundsätzlich nicht die Möglichkeit, auf das Seiende, das es nicht ist, sowie auf das Seiende, das es selbst ist, sich einzulassen. Aufgrund dieser Umgetriebenheit hängt das Tier gleichsam zwischen sich selbst und der Umgebung, ohne daß das eine oder das andere *als Seiendes* erfahren würde.

Tento pudový projev se samozřejmě nevztahuje – a jako uchvácený se ani vztahovat nemůže - k vyskytujícím se věcem jako takovým. Přítomné jako takové znamená přítomné ve své přítomnosti, jako *jsoucno*. V uchvácenosti není pro chování zvířete jsoucno zjevné, není otevřené, ale právě proto také není uzavřené. Uchvácenost stojí mimo tyto možnosti. Nemůžeme říct, že zvířeti je jsoucí uzavřeno. Tak by to mohlo být jen tehdy, kdyby existovala nějaká, jakkoli mizivá možnost je zpřístupnit (otevřít). Avšak uchvácenost zvířete staví zvíře bytostně mimo možnost zpřístupnění či odepření jsoučna. Uchvácenost je podstatou živočišnosti a to znamená, že živočich jako takový nestojí v možnosti otevřenosti jsoučna. Ani jeho tzv. okolí, ani ono samo nejsou jsoucnu otevřeny jako jsoucí. Protože zvíře na základě své uchvácenosti a na základě celku svých schopností je v moci mnohosti svých pudů, nemá z podstaty možnost se vztáhnout ke jsoucímu, kterým je ono samo, a ani ke jsoucnu jinému. Na základě tohoto zacyklení visí zvíře mezi sebou samým a okolím, aniž by jedno nebo druhé zakusilo jako jsoucí.

...

...

362 Wie sollen wir dasjenige bestimmen, worauf sich das Tier in seinem Benehmen bezieht, obzwar dieses nicht als Seiendes offenbar ist?

Aber mit dieser Frage, durch deren Beantwortung wir erst eine hinreichend vollständige Charakteristik von Fähigkeit, Trieb und Benehmen erreichen, fragen wir nicht nur nach dem, *worauf* das Tier bezogen ist und *wie* es darauf bezogen bleibt. In dieser Frage – die gleichsam vom Tier wegfragt nach dem Anderen, was das Tier eigens nicht ist – fragen wir nach dem *Wesen der Eingenommenheit* des Tieres in es, d. h. nach dem *Grundcharakter der Benommenheit*.

§60 Offenheit des Benehmens und der Benommenheit und das Worauf des tierischen Sichbeziehens

362 Um dieser Frage nach der *Offenheit des Benehmens* wieder eine konkrete Stütze zu geben, kehren wir zu dem zuerst betrachteten Beispiel, dem Saugen der Biene und dem Abbrechen des Saugens, zurück. Wir haben ja auch die Besprechung dieses Benehmens nur bis zu der Frage gebracht, ob darin eine Feststellung des vorhandenen Honigs als Honig leitend sei oder nicht. Die weitere Betrachtung der Orientierungsfähigkeit hat uns darin bestärkt, daß die *Bezogenheit* des Tieres auf anderes auch gerade da, wo es sich wie bei der Orientierung nach etwas richtet, in einer *Hingenommenheit* besteht. Es gilt jetzt, dieses Benehmen und das tierische Treiben überhaupt durch Herausstellung eines Grundcharakters näherzubringen, dessen nähere

362 Jak máme označovat to, k čemu se zvíře svým chováním vztahuje, když to není zjevné jako jsoucí?

Ale to už je otázka, skrze jejíž zodpovězení teprve dospějeme k charakteristice schopnosti, pudu a chování; ptáme se nejen po tom, *k čemu* je živočich vztažen a *jak* v tomto vztažení setrvává. Touto otázkou – která se téměř (z pozice zvířete) ptá po jiném, co mu není vlastní – se ptáme také po *podstatě zabranosti* zvířete do sebe, tj. po *prapodstatě uchwácenosti*.

§60 Otevřenost sebeprojevování a uchwácenosti a předmět zvířecího sebevztahování

362 Aby se otázce po otevřenosti chování opět dostalo konkrétní podpory, vraťme se k výše pojednanému příkladu včelího sání a jeho přerušení. Když jsme tento projev probírali, dostali jsme se pouze k otázce, zda je rozhodující nebo nikoli určení množství medu – jakožto medu – který je k dispozici. Další pojednávání schopnosti orientace nás posílilo v tom, že *vztaženost* zvířete k tomu, co se také právě nabízí, kam kde se při své orientaci na něco zaměřuje, spočívá v jisté *posedlosti*. Nyní se budeme snažit tento projev a zvířecí puzení vůbec přiblížit: poukážeme na jistou základní vlastnost, jejíž bližší určení nyní ústí do otázky po *otevřenosti uchwácenosti a povaze* toho, pro co je uchwácenost živočicha otevřena.

Bestimmung nun aber einmündet in die Frage nach der *Offenheit der Benommenheit* und nach dem *Wesen* dessen, wofür die Benommenheit des Tieres offen ist.

a) Der Beseitigungscharakter des Benehmens

...

Die Getriebenheit als Zu-getriebenheit von Trieb zu Trieb hält und treibt das Tier in einem *Ring*, über den es nicht hinausspringt, innerhalb dessen etwas für das Tier offen ist. Und so sicher jedes triebhafte Benehmen bezogen ist auf..., so gewiß kann sich das Tier in allem Benehmen *nie eigentlich auf etwas als solches einlassen*. Das Tier ist *umringt* vom Ring der wechselseitigen Zugetriebenheit seiner Triebe.

...

Wo und wie verläuft der *Ring*, mit dem sich das Tier als solches *umringt*? Wie ist dieses Umringen, wenn dabei nicht nur eine Beziehung auf anderes erhalten bleibt, sondern gerade durch dieses Umringen ständig errungen wird?

Versuchen wir noch einmal zur Aufhellung des Beseitigungscharakters des Benehmens von einer elementaren Überlegung auszugehen. Man könnte sagen: Wenn das Benehmen durch und durch ein Beseitigen ist, dann ist es im Benehmen darauf abgesehen, gleichsam kein Vorhandenes stehen zu lassen, sondern es wegzuschaffen und damit gleichsam ins Leere zu kommen. Beseitigendes Benehmen ist so ständiges Beschaffen der Leere. Allein, eine Beziehung zu dergleichen wie Leere ist nur da möglich, wo eine

a) Eliminativní povaha chování

...

363 Pudovost jakožto souvztažnost jednoho pudu s jiným pudem udržuje a pohání zvíře v jakémsi *kruhu*, ze kterého nemůže vyskočit a jen v rámci kterého je vůbec něco živočichovi otevřeno. A tak jako jistě je každé pudové chování vztaženo na..., tak jistě také se zvíře ve všem svém projevu *nemůže vztahovat k něčemu jako takovému*. Zvíře je obkrouženo kruhem vzájemně propojených instinktů.

...

367 Kde a jak je vymezen ten *kruh*, kterým se zvíře jako takové *obkroužilo*? Jak je toto obkroužení, když přitom nejenom že nezůstává zachován žádný vztah k jinému, nýbrž právě skrze toto obkroužení je stále znovu dobýván?

Pokusme se nyní ještě jednou vyjít při osvětlování odstraňující povahy chování z elementární úvahy. Dalo by se říci: je-li projev skrz naskrz odstraňováním, pak směřuje k tomu nenechat trvat nic, co se vyskytuje, nýbrž odstranit to a takřka vstoupit do prázdnoty. Odstraňující chování je tedy neustálým vytvářením prázdnoty. Avšak vztah k něčemu takovému jako je prázdnota je možný jen tam, kde nacházíme vztah ke jsoucímu jako takovému, a naopak, jen tam kde je vztah ke jsoucímu, je možné i hledání

Beziehung zu Seiendem als solchem besteht, und umgekehrt, nur wo Beziehung auf Seiendes als solches möglich ist, ist die Möglichkeit des Suchens einer Leere gegeben. Wollten wir das Beseitigen als Suchen der Leere fassen, dann müßte zuvor das Benehmen der Tiere von Grund aus als Sichverhalten zu Seiendem als solchem gefaßt sein. Gerade das ist nicht möglich. Darin liegt aber zugleich, daß die Tiere sich auch nicht dem Seienden gegenüber gleichgültig verhalten. Denn auch dieses Gleichgültigsein wäre **368** Aufklärung des Wesens der Weltarmut des Tieres eine Beziehung zu Seiendem als solchem. Wenn das Benehmen keine Beziehung zu Seiendem ist, ist es dann eine Beziehung zu Nichts? Nein! Wenn aber nicht zu Nichts, dann je zu etwas, was dann doch sein muß und ist. Gewiß – aber die Frage ist, ob nicht gerade das Benehmen eine Beziehung auf... ist derart, daß das, *worauf* das Benehmen als Sich-nicht-Einlassen sich bezieht, für das Tier *in gewisser Weise offen* ist, was aber keineswegs heißt: *als Seiendes offenbar*. Wir haben kein Anzeichen dafür, daß das Tier irgendwie zu Seiendem als solchem sich verhält oder auch nur sich verhalten könnte. Aber ebenso gewiß bekundet sich das Tier als etwas, was sich auf Anderes bezieht, so zwar, daß es von diesem Anderen *irgendwie angegangen* wird. Ich betone das deshalb, weil gerade diese *Beziehung auf...* im tierischen Benehmen trotz des wesenhaften Mangels der Offenbarkeit des Seienden bisher im Begriff des Organismus und des Wesens des Tieres überhaupt grundsätzlich übersehen ist oder nur als nachträgliches Moment eingeschoben wurde. An der Möglichkeit, diesen Grundcharakter des

prázdnoty. Chceme-li odstraňování chápat jako hledání prázdnoty, pak by sebeprojev zvířete musel být od počátku založen jako vztah ke jsoucnu jako takovému. Právě toto však není možné. Současně ale zjišťujeme, že zvířata se také vůči jsoucnům nechovají lhostejně. Protože také lhostejnost by byla **[368]** skrze objasnění podstaty zvířecí chudoby světem vztahem ke jsoucnům jako takovým. Jestliže však sebeprojev není vztahem ke jsoucnům, je tedy vztahem k ničemu? Nikoli! Jestliže ale ne k nicotě, pak musí být vztahem k něčemu, co vskutku musí být a jest. Jistěže, avšak je otázkou, zda právě sebeprojev není takovou formou vztahu na..., že to, na co se chování ve svém negování sebeangažovanosti vztahuje, není pro zvíře jistým způsobem otevřeno, což však ještě neznamená, že jde nepochybně o jsoucno. Nemáme žádný náznak, že by se zvíře chovalo ke jsoucnu jako takovému, nebo že by se tak vztahovat co i jen mohlo. Avšak se stejnou zřejmostí se živočich projevuje jako cosi, co se vztahuje k jinému, a to tak, že k němu *nějak přistupuje*. Tvrdím to proto, že toto *vztažení se na...* ve zvířecím chování, přes znatelný nedostatek otevřenosti jsoucna, bylo v představě organismu a bytnosti živočicha zcela a zásadně přehlíženo, nebo přilepováno jen jako dodatečná poznámka. Na možnosti dostatečně uchopit tento základní charakter chování závisí možnost dostatečně uchopit organismus jako takový. Je-li tomu tak, že živočich se nechová ke jsoucnu jako takovému, pak sebeprojev je charakterizován tím, že naprosto *nepřipouští bytí* jsoucího jako takového – ale též naprosto nepřipouští, v žádném modu, jeho ne-bytí. Pak ale musí být nutně zavádějící název pro

Benehmens zureichend zu fassen, hängt die Möglichkeit einer zureichenden Bestimmung des Organismus als solchen. Wenn dem so ist, daß das Tier sich nicht zu Seiendem als solchem verhält, dann liegt im Benehmen überhaupt *kein Seinlassen* des Seienden als solchen – überhaupt keines, in keinem Modus, auch kein Nicht-Sein-lassen. Dann aber muß der notwendig mißverständliche Titel für den Grundcharakter des Benehmens – das Be-seitigen – in dem grundsätzlichen Sinne genommen werden: das Benehmen ist be-seitigend, d. h. zwar bezogen auf..., aber so, daß nie, und wesenhaft nie, Seiendes als Seiendes sich offenbaren kann. Erst mit dieser Interpretation stoßen wir auf das Wesen des Benehmens und der Benommenheit. Das Benehmen ist auch nicht blind in dem Sinne, daß wir sagen dürfen: Das Seiende ist zwar für das Tier da, aber es kann, weil es nicht denkt, keine Vernunft hat, das Seiende nicht erfassen.

b) Das Sichumringen des Benehmens des Tieres mit einem Enthemmungsring

369 Wenn nun für das Tier und sein Benehmen aber doch so etwas *offen* ist wie eine *Umgebung*, dann fragt es sich, ob wir diese verdeutlichen können.

#9 Das trieb- und diensthafte Fähigsein zu..., das Ganze der in sich eingenommenen Befähigung ist eine Zugetriebenheit der Triebe, die das Tier umringt, so zwar, daß dieser Umring gerade das Benehmen ermöglicht, worin das Tier auf Anderes bezogen ist. *Auf Anderes bezogen* – dabei ist das *Anderes nicht als Seiendes offenbar*. Das Fähigsein zu... ist kein Verhalten zu

základní rys sebeprojevu - jako od-straňování – uchopen z principu:

Sebeprojev je od-straňující, tj. sice vztažen na..., ovšem tak, že nikdy, ale vskutku nikdy se v něm nemůže jsoucno odhalit jakožto jsoucno. Teprve s touto interpretací narážíme na podstatu sebeprojevu a uchvácenosti.

Sebeprojev také není slepý ve smyslu, který by nám dovoloval říci: jsoucno sice je zde pro živočicha, ale ten ho nemůže ho uchopit, protože nemyslí, jelikož nemá rozum.

b. Sebeokružení v sebeprojevu živočichů cestou odbrzd'ujícího kruhu

369 Když je tedy pro živočicha a jeho chování přece jen něco *otevřeného* jako jisté *okolí*, pak je otázkou, zda to dokážeme ozřejmit.

Pudová a služební vláda schopnostmi k..., celek do sebe zabrané schopnosti je přisměřovaností pudů, která živočicha obkružuje, a sice tak, že samo toto obkroužení umožňuje právě takový druh sebeprojevu, při kterém se živočich vztahuje k něčemu jinému. *Vztaženo k jinému* - přičemž *to jiné se neprojevuje jako jsoucno*. Schopnost k ... není žádné jednání směřované

Seiendem. Das Fähigsein zu... verlegt sich in das entsprechende Benehmen nicht und nie aufgrund davon, daß Seiendes sich als solches so und so für das Tier bekundet. Das Andere steht aber auch nicht in einem mechanischen Zusammenhang mit dem Tier, denn das Tier kommt – als fähig zu... – dem Anderen sich öffnend entgegen, d. h. das Fähigsein zu... ist in sich die Ermöglichung dafür, daß Anderes überhaupt in die Rolle kommen kann, dergleichen wie Fähigsein zu veranlassen zum jeweiligen Benehmen und in solchem Benehmen angetrieben zu halten. Das Fähigsein zu... und somit das Benehmen ist offen für Veranlassungen, für Anlässe, für solches, was das Fähigsein zu... je so und so anläßt, d. h. enthemmt. Dieses, worauf das Benehmen des Tieres sich bezieht, ist derart, daß dieses Benehmen dafür offen ist. Dieses Andere wird in diese Offenheit des Tieres hineingenommen in der Weise, die wir als *Enthemmung* bezeichnen. Weil das Fähigsein zu... die Seinsart des Tieres durchherrscht, kann das so Seiende, wenn es zu Anderem in Beziehung kommt, nur auf solches treffen, was das Fähigsein *>angeht<*, an-läßt. Alles andere vermag im vorhinein nicht in den Umrang des Tieres einzudringen. Hierbei geht es noch gar nicht um das inhaltliche Einzelne, sondern um den Grundcharakter **370** dessen, worauf das Tier überhaupt in Beziehung sein kann.

Aber muß der Trieb erst noch enthemmt werden, wo doch die Hemmungslosigkeit gerade die Triebe auszeichnet? Müßten wir nicht eher davon sprechen, daß das Andere, worauf das Tier stößt, den Trieb hemmt?

...

na jsoucno. Schopnost k... se nikdy netransformuje do odpovídajícího sebeprojevu; v žádném případě však ne z toho důvodu, že by se jsoucno jako takové, tak a tak, živočichovi nevyjevovalo. Ono „jiné“ nespočívá ani v nějaké mechanické souvislosti se živočichem, neboť ten přichází – jakožto schopný k... – jinému vstříc tak, že se mu se otevře vstříc. Vláda schopností k... tedy v sobě umožňuje, že „jiné“ vůbec může hrát nějakou roli, ve které je schopno podněcovat k tomu či onomu sebeprojevu a v tomto sebeprojevu ho uchovávat. Schopnost k..., a tím tedy sebeprojev, je otevřena pro podněty, popudy, takové které schopnosti k... vždy a tak dovolují, tj. odbrzdí. Sebeprojev živočicha se vztahuje k něčemu, a to tak, že je tomu otevřen. Toto jiné je do otevřenosti živočicha vtaženo způsobem, který označujeme jako odbrždění [Enthemmung, angl disinhibiting ring]. Protože schopností k... prostupuje způsob bytí zvířete, může něco takto jsoucího vejít do vztahu k takovému „jinému“, které jeho schopnosti „vychází v ústřety“, které si ho při-pustí. Cokoliv jiného je už předem odsouzeno k tomu, že do okruhu živočicha nepronikne. Přitom ještě vůbec nejde o obsahovou jednotu, nýbrž o základní charakter toho, **370** k čemu se živočich vůbec může vztahovat.

Avšak musí pud být napřed odblokován tam, kde právě pudy jsou definovány odblokovaností? Nemáme spíše mluvit o tom, že ono „jiné“, nač zvíře naráží, pud blokuje?

...

Worauf das Benehmen als triebhaftes Befähigtsein trifft, ist immer irgendwie enthemmend. Was dergestalt enthemmt und nur enthemmend zum Benehmen in Beziehung ist, entzieht sich diesem gleichsam ständig und notwendig aufgrund seiner eigenen Weise, »sich zu zeigen« – wenn wir überhaupt so sagen dürfen. So, wie das Enthemmende sich wesenhaft entzieht, aus dem Wege geht, so ist die Beziehung zum An-lassenden ein *Sich-nicht-darauf-Einlassen*. Es kommt nie zu einem Bleiben als solchem, aber auch nicht zu einer Veränderung als solcher. Das Umringtsein des Tieres von der Zugetriebenheit seiner Triebe ist in sich ein Offensein für das Enthemmende. Das *Sich-Einringen* ist also keine Einkapselung, sondern gerade ein *öffnendes Ziehen* eines Umrings, innerhalb dessen dieses oder jenes Enthemmende enthemmen kann. Das Benehmen des Tieres bezieht sich nicht und nie – wie es uns scheinen möchte – auf *vorhandene* Dinge und deren Ansammlung, sondern es umringt sich selbst mit einem *nthemmungsring*, **371** in dem vorgezeichnet ist, was als Anlaß sein Benehmen treffen kann. Weil dieses Sich-umringen zum Tier gehört, bringt es von sich aus immer seinen Enthemmungsring mit sich und trägt ihn zeitlebens mit sich herum. Genauer – sein Leben ist gerade das Ringen um diesen Umring in dessen Umkreis eine bestimmt ausgegliederte Mannigfaltigkeit von Enthemmungen aufkommen kann. Jedes Tier umringt sich mit diesem Enthemmungsring, nicht etwa nachträglich, nachdem es schon eine Zeitlang als Tier lebt, sondern diese Umringung gehört zur innersten Organisation des Tieres und seiner Grundgestalt.

Na cokoli narazí sebeprojev jakožto pudová schopnost, to je vždy nějak odbrzdující. Co takto spouští a funguje pouze jako spouštěč sebeprojevu, se současně od tohoto chování stále a nutně „distancuje“, a tak se svým způsobem „zviditelňuje“ – můžeme-li něco takového říci. Jak se odbrzdující faktor bytostně odtahuje a jde z cesty, vyvíjí se také vztah k němu - směrem k *nemožnosti spolehnout na něj*. Nikdy se nedojde k setrvalému stavu, ale také nikdy ke (skutečné) změně. Obkrouženost zvířete nasměrovaností jeho pudů je sama o sobě otevřeností pro spouštějící faktor. *Sebe-ohraničení* není žádným zapouzdřením, nýbrž otevírajícím se vymezením ringu, uvnitř kterého ten či onen spouštějící podnět může působit. Sebeprojev živočicha se nevztahuje nikdy - jak by se mohlo zdát - k *přítomným* věcem a jejich souborům; sám sebe obkrouží *spouštějícím kruhem*, **371** a v něm je předepsáno, co se může dotknout jeho chování jakožto podnět. Protože toto sebeohraničení k živočichovi patří, ponese si s sebou vždy i odblokující okruh z něj vycházející, a nese ho s sebou po celý život. Přesněji řečeno, jeho život je zápolením o tento ring, v jehož okruhu může vystoupit nějaká rozmanitost odbrždění. Každý živočich se obklopuje tímto odbrzdujícím ringem, ne nějak dodatečně, aby pak v aréně prožíval svůj zvířecí život: ohraničení patří k nejnvnitřnější struktuře živočicha, k jeho prapodstatě.

...

...

In diesem Sich-umringen liegt das geöffnete Eingenommensein in es – nicht in ein sogenanntes »Inneres« des Tieres, sondern in den Ring der Zugetriebenheit der sich öffnenden Triebe.

Mit dieser Frage steuern wir dem Unterschied zu, den wir ausdrücken mit *Weltbildung* des Menschen und *Weltarmut* des Tieres, welche Armut roh gesprochen gleichwohl Reichtum ist. Die Schwierigkeit des Problems liegt daran, daß wir diese Weltarmut und diese eigentümliche Umringung des Tieres in unserem Fragen immer so interpretieren müssen, daß wir dabei fragen, als wäre das, worauf sich das Tier bezieht und wie es sich bezieht, ein Seiendes und die Beziehung eine dem Tier offenbare Seinsbeziehung. Daß das nicht so ist, nötigt zu der These, daß *das Wesen des Lebens nur im Sinne einer abbauenden Betrachtung zugänglich ist*, was nicht heißt, daß das Leben gegenüber dem menschlichen Dasein minderwertig oder eine niedere Stufe sei. Vielmehr ist das Leben ein Bereich, der einen Reichtum des Offenseins **372** hat, wie ihn vielleicht die menschliche Welt gar nicht kennt.

...

Jedes Tier umringt sich selbst mit einem solchen Umring, und zwar nicht etwa nachträglich, so daß das Tier zunächst gar ohne diese Umringung lebte und leben könnte, und daß gewissermaßen erst nachträglich dieser Umring dem Tiere zuwächst, sondern jedes Lebewesen, mag es scheinbar noch so einfach sein, ist in jedem Moment des Lebens umringt von solchem Umring möglicher Enthemmung. Genauer müssen wir sagen: Das Leben *ist* nichts

V tomto sebeokroužení spočívá otevřená zabranost do sebe, nikoli v tzv. „nitru“ živočicha, nýbrž v kruhu nasměrovanosti sebeotevřajících se pudů.

S touto otázkou míříme k rozdílu, který jsme vyjádřili jako *budování světa* u člověka a *chudoba světem* u živočicha, tato chudoba je však, řečeno na rovinu, vlastně současně bohatstvím. Obtíž problému spočívá v tom, že musíme chudobu světem a toto zvláštní okroužení živočicha interpretovat v našem tázání vždy tak, že se přitom ptáme jakoby to, nač se živočich vztahuje a jak se vztahuje, bylo nějakým jsoucnem a sám vztah vztahem bytí otevřajícím se zvířeti. Že tomu tak není, nás ponouká prohlásit, že bytnost života je přístupná pouze ve smyslu rozkladného (redukcionistického?) pojednání, což však neznamená, že život je vůči lidskému pobytu méně hodnotný nebo nějakého nižšího stupně. Spíše je život oblastí, disponující bohatstvím otevřenosti toho druhu, **372** jak ho možná lidský svět vůbec nezná.

...

374 Každý živočich se obmezuje takovým obkroužením. Nikoli snad dodatečně, jakoby zpočátku žil a mohl žít zcela bez podobného obkroužení, a pak jaksi, teprve dodatečně, by mu tento okruh přirostl. Naopak každá živá bytost, ať se nám jeví zdánlivě jednoduchou, je v každém okamžiku svého života ohraničena takovým okružím možného odbrždění. Ještě přesněji: život není nic jiného než zápolení zvířete se svým okruhem, do kterého je

anderes als das Ringen des Tieres mit seinem Umring, durch den es eingenommen ist, ohne je im eigentümlichen Sinn bei sich selbst zu sein.

§61 Abschließende Umgrenzung des Wesensbegriffes des Organismus

a) Der Organismus als Fähigsein zum Benehmen in der Einheit der Benommenheit. Die Verbundenheit mit der Umgebung (das den Enthemmungen geöffnete Sichumringen) als Wesensstruktur des Benehmens

374 So sind wir mit dieser Charakteristik der Benommenheit des Tieres schon der inneren Organisation des Organismus nähergekommen. Jetzt erst sind wir imstande, den rechten Begriff des Organismus abschließend, soweit das hier notwendig ist, zu umgrenzen. Negativ müssen wir sagen: Der Organismus ist weder ein Komplex von Werkzeugen noch ein Bündel von 375 Trieben. Positiv können wir sagen: Der Organismus ist das Fähigsein zum Benehmen in der Einheit der Benommenheit. Gerade wenn man versucht, die Organisation des Organismus gleichsam der ganzen Tiergestalt, des Tierleibes im engeren Sinne, zu fassen, geht man noch grundsätzlich irre in der Grundcharakteristik des Organismus. Denn das Tier ist nicht ein Organismus und dann als dieser noch etwas, was eine Verbindung mit seiner Umgebung eingeht, sondern die *Verbundenheit mit der Umgebung, das den Enthemmungen geöffnete Sichumringen*, gehört zum inneren Wesen des Benehmens, d. h. zu dem, wozu das Fähigsein Fähigsein ist. Das *Sichumringen* ist die *Grundbefähigung des Tieres*, in die alle anderen Fähigkeiten

zabráno, aniž by přitom ve vlastním smyslu bylo samo u sebe.

§61 Závěrečné vymezení podstaty organismu

a. Organismus jakožto schopnost chování v jednotě uchvácenosti. Provázanost s okolím, (odbrždění otevřenému sebeobkroužení) jakožto struktura bytnosti chování.

374 Takto jsme se charakteristikou uchvácenosti živočicha už přiblížili vnitřnímu uspořádání organismu. Teprve teď v závěru jsme schopni ohraničit, nakolik je to jen možné, správný pojem organismu. V negativním smyslu musíme říct, že organismus není souborem nástrojů ani průsečíkem pudů. 375 Positivně lze říct: organismus je vláda nad schopností k sebezprojevu, v jednotě uchvácenosti. Právě když se pokoušíme uchopit stavbu organismu současně s celou podobou živočicha s jeho tělem v užším smyslu, ještě zásadně bloudíme ohledně základní povahy organismu. Neboť živočich není organismus a k tomu ještě cosi, co souvisí s jeho svázaností s okolím, nýbrž *svázanost s okolím, sebeokroužení otevřené pro odbrždění* náleží k vnitřní podstatě sebezprojevu, tj. k tomu, čemu je vláda schopností schopna vládnout. Sebeobkroužení je základní schopností živočicha, ve které jsou všechny ostatní schopnosti stejně zapuštěny a z níž vyrůstají. *Uspořádanost organismu* nespočívá v morfologickém a fyziologickém uzpůsobení, zformování a řízení sil, nýbrž právě především v základní

gleichsam eingelassen sind und aus der heraus sie entwachsen. Die *Organisation des Organismus* besteht nicht in der morphologischen, physiologischen Gestaltung, Formbildung und Regelung der Kräfte, sondern gerade zuerst in der *Grundbefähigung des Sich-umringens* und damit eines ganz bestimmten Offenseins für einen Umkreis möglicher Enthemmung.

Diese Grundbefähigung aber ist nach dem, was früher über das Fähigsein gesagt wurde, nicht eine verborgene Anlage, die gelegentlich und nachträglich zutage kommt, sondern dieses Fähigsein zum Umring ist das Grundmoment der Wirklichkeit des Tieres in jedem Moment seiner Lebensdauer. Nimmt man dagegen den Organismus, wie es meist geschieht und heute besonders gern, als gestalthafte Einheit des Körpers oder Leibes, dann ist die entscheidende Struktur des Organismus gerade noch nicht gefaßt. Neuerdings hat man sich mehrfach und mit Erfolg bemüht, die Umgebung des Tieres als spezifisch tierische Umgebung zu erforschen und seine Verbundenheit mit dieser zu betonen. Und doch fehlt noch der entscheidende Schritt zur ersten und maßgebenden Charakteristik des Organismus, solange man die Zusammenhänge so sieht, wie es etwa in dem folgenden Satz des holländischen Biologen *Buytendijk* zum Ausdruck kommt: »Es zeigt sich also, daß in der ganzen Tierwelt die Verbundenheit des Tieres mit seiner **376** Umgebung fast so innig ist wie die Einheit des Körpers.«* (F. J. J. Buytendijk, Zur Untersuchung des Wesensunterschieds von Mensch und Tier. In: Blätter für Deutsche Philosophie. Bd. 3. Berlin 1929/30. S. 47.) Dagegen ist zu sagen: Die Verbundenheit des Tieres mit der Umgebung ist

schopnosti sebeobkroužení a tím zcela určité otevřenosti v rámci ringu možného odbrždění. Tato základní schopnost však podle toho, co jsme si již řekli o vládě schopnostmi, není nějakým skrytým zárodkem, který se příležitostně a dodatečně objevuje, nýbrž tato schopnost ohraničit se je základním momentem skutečnosti zvířete v každém okamžiku jeho života. Když naproti tomu vezmeme organismus, tak jak se tomu většinou, a zvláště dnes, děje, jako podoby schopná jednota těla, pak zůstane rozhodující struktura organismu neuchopena. V novější době bylo vynaloženo četné a úspěšné úsilí zkoumat okolí zvířete jakožto okolí specificky zvířecí a zdůraznit jejich provázanost. A přece dosud chybí rozhodující krok k první a určující charakteristice organismu, pakliže se na souvislosti díváme tak, jak je to řečeno v konstatování holandského biologa *Buytendijka*: „Ukazuje se tedy, že v celém zvířecím světě je provázanost zvířete s jeho okolím **376** téměř tak intimní jako v případě jednoty těla.“ Proti tomu stavíme: provázanost zvířete s jeho okolím není ani zdaleka tak těsná jako..., ani není stejně intimní jako je jednota těla, nýbrž jednota těla zvířete je založena právě v jednotě uchvácenosti, tzn. ale teď v jednotě sebeobkroužení okruhem odbrždění, uvnitř kterého se teprve může rozvinout pro živočicha jakési okolí. Uchvácenost je základní charakteristikou organismu.

nicht nur fast so innig wie..., auch nicht gleich innig wie die Einheit des Körpers, sondern die Einheit des Körpers des Tieres gründet als Einheit des Tierkörpers gerade in der *Einheit der Benommenheit*, d. h. aber jetzt des *Sichumringens mit dem Enthemmungsring*, innerhalb dessen erst sich jeweils eine Umgebung für das Tier breitmachen kann. Die Benommenheit ist das Grundwesen des Organismus.

Wir fassen die charakteristischen Strukturmomente der *Benommenheit* kurz in sechs Punkten zusammen:

...

378 In verkürzter Fassung besagen die sechs Punkte: 1. Die Genommenheit, 2. die Hingenommenheit, 3. die Eingenommenheit, 4. die Offenheit für ein anderes, 5. die damit gegebene Struktur des Umrings und schließlich 6. der Hinweis darauf, daß die Benommenheit die Bedingung der Möglichkeit für jegliche Art des Benehmens ist. Freilich ist damit nicht gesagt, als sei dies die endgültige Aufhellung des *Wesens der Tierheit*, über die alle Zeiten nie mehr hinaus fragen könnten. Wohl aber ist es eine *konkrete Auszeichnung der Grundkonzeption mit Bezug auf das Wesen des Lebens, in der jede Besinnung auf das Wesen des Lebens sich bewegt* und die gerade im 19. Jahrhundert bei aller Energie der Forschung langehin verfehlt bleibt, und zwar weniger, weil diese Grundkonzeption des Lebens unbekannt war, als weil sie durch die Herrschaft der mechanisch-physikalischen Naturbetrachtung niedergehalten wurde. Es fehlte der Mut, mit einem an sich Bekannten Ernst zu machen, d. h. aber das Wesen des Lebens in seinem echten Eigengehalt zu entfalten.

Základní strukturální vlastnosti *uchvácenosti* se dají v krátkosti shrnout v šesti bodech:

...

378 Stručně se těchto 6 bodů dá shrnout jako: 1. odňatost, 2. poutanost, 3. zavzatost, 4. otevřenost pro jiné, 5. tím daná struktura celkového obkroužení, a konečně 6. poukaz na to, že uchvácenost je podmínkou možnosti pro každý způsob chování. Jistěže tím neříkáme, že jde o definitivní objasnění *podstaty živočišnosti*, takže už nebude nutno se nikdy ptát dále. Přece však jde o *konkrétní poukaz na základní koncepci vztahující se k podstatě života, v rámci které se pohybuje každé rozvažování tohoto problému*. Zrovna v 19. století, při veškeré energii investované do bádání, nebyla tato základní koncepce života uchopena, a to spíše proto, že nebyla známa, než že by ji nějak potlačoval vládnoucí mechanisticko-fyzikalistický přístup k přírodě. Scházela odvaha si vážně připustit, co každý podvědomě znal, tj. rozkrýt život v jeho pravém a jeho vlastním obsahu. Originalita nespočívá v ničem jiném, než odhodlaně a ve správném okamžiku znovu spatřit a promýšlet to podstatné, co se už vidělo a promýšlelo dlouho

Originalität besteht in nichts anderem als darin, das Wesentliche, das immer schon und wiederholt gesehen und gedacht wurde, im rechten Augenblick entscheidend wieder zu sehen und wieder zu denken. Die Geschichte des Menschen aber ist so geartet, daß sie dafür sorgt, daß das so Wiedergesehene zu seiner Zeit wieder verscharrt wird. Zwar hat ein Forscher großen Stils, *Karl Ernst von Baer*, in der ersten Hälfte des vorigen Jahrhunderts Wesentliches gesehen, wenngleich es noch eingehüllt ist in neuzeitliche philosophische und theologische Orientierungen. Zunächst wurde aber seine Arbeit und deren Auswirkung hintangehalten und verschüttet durch den Darwinismus und die verstärkte rein analytisch zergliedernde Methode in der Morphologie und Physiologie, die glaubte – und z. T. heute noch glaubt –, durch den Rückgang auf elementare Bausteine den Organismus zusammenbauen zu können, ohne zuvor den Bauplan, d. h. das Wesen des Organismus, in seiner Grundstruktur begriffen und als das vor sich gehalten zu haben, **379** wohinein gebaut wird. Erst seit zwei Generationen ist die Biologie im eigentlichen Sinne am Werk, diese Fragestellung – die Heute noch vielfach die konkrete Arbeit lenkt – zu überwinden. Daß dies auf dem Wege konkreter Untersuchungen und Experimente geschieht, ist um so wertvoller

...

c) Die Unvollständigkeit der vorstehenden Wesensinterpretation des Organismus: das Fehlen der Wesensbestimmung der Bewegtheit des Lebendigen

předtím. Dějiny lidstva už jsou však takové, že takto znovu spatřené věci opět časem zapadnou. *Karl Ernst von Baer*, vědec velkého kalibru, se takto dopátral k podstatě [už] v první polovině 19. století, avšak zůstala překryta filosofickými a teologickými směry typickými pro novověk. V první řadě však byla jeho práce potlačena do pozadí a pohřbena s nástupem darwinismu a s posílením čistě analytické, rozměňující metody v morfologii a fyziologii. Věřilo se, a dodnes se ještě do jisté míry věří tomu, že organismus dokážeme rekonstruovat tím, že sestoupíme na úroveň jeho základních stavebních jednotek, tedy aniž bychom nejprve uchopili a měli na paměti jeho bauplan, tj. bytnost organismu v její základní struktuře, která teprve určuje stavbu. **379**

Až v posledních dvou generacích se pěstuje i biologie hodná toho jména, která dokáže překonat takové kladení otázek – i když v konkrétní vědecké práci stále ještě převládají. Že se tak děje cestou konkrétních zkoumání a pokusů je o to cennější.

...

[následuje charakteristika učení H. Driesche a J. von Uexküll]

...

c. Nedostatečnost předložené interpretace bytnosti organismu: chybí bytostní určení pohybuschopnosti živého

385 Es muß klar geworden sein, wie diese beiden Schritte in der heutigen Biologie uns auf das zentrale Problem der zureichenden Wesensbestimmung des Organismus hindrängen – ein Problem, das heute allein dann sein ganzes Gewicht erhalten kann, wenn die *metaphysische Dimension*, in der es schwingt, hinreichend aufgebrochen und durchdrungen ist – eine Aufgabe, die wir gerade erst zu begreifen beginnen. Und so werden wir auch die *vorgelegte Wesensinterpretation des Organismus* in Hinsicht auf die Benommenheit des Tieres keinen Augenblick überschätzen, vor allem deshalb nicht, weil sie unvollständig ist. Sie ist unvollständig nicht in einer äußerlichen Hinsicht, sondern in einer Richtung, die uns erneut vor ein entscheidendes Problem der Wesensbestimmung des Lebens bringt.

Es sei der Vollständigkeit der Orientierung wegen kurz angedeutet.

Alles Leben ist *nicht nur Organismus*, sondern *gleich wesentlich* Prozeß, formal also *Bewegung*. Aber in welchem Sinne? Als eine Abfolge von Abläufen? Keineswegs, obwohl man die Lebensvorgänge jederzeit so nehmen kann. Schon die alltägliche Erfahrung weiß von Geburt, Wachstum, Reifen, Altern und Tod des Tieres. Damit bekundet sich uns eine *Bewegtheit eigener Art*, und überdies so, daß der Organismus, wie wir ihn jetzt verstehen, nicht etwa nur in diese Bewegtheit gerät, sondern daß sie das Sein des Tieres als solches bestimmt. Das sagt: Die Getriebenheit der Triebe, das Treiben des Umtriebes im Ganzen der Benommenheit, das Ringen um den Umring, diese Bewegtheit gehört zur Benommenheit. Diese ist nicht ein stationärer Zustand, nicht eine Struktur im Sinne eines durch das Tier

385 Teď už musí být jasné, proč nás oba tyto kroky současné biologie tlačí k centrálnímu problému vhodného určení podstaty organismu. Problém se teprve dnes může projevit plnou vahou jen tehdy, když se rozhodně vlámeme a pronikneme do *metafyzické dimenze*, ve které osciluje. Úkol, který právě začínáme chápat. A tak nebudeme ani na chvíli přeceňovat ani *předloženou interpretaci organismu* se zřetelem na uchvácenost; především proto, že je nedostatečná. Není nedostatečná při pohledu zvenčí, ale ve směru, který nás znovu přivede k rozhodujícímu problému bytostního určení života. Kvůli dobré orientaci si to načrtněme. Živé není představováno pouze organismem, nýbrž současně a bytostně procesem, tudíž formálně řečeno pohybem. V jakém smyslu však? Jako sled událostí? Nikoli, i když se životní procesy vždy dají uchopit i takto. Už každodenní zkušenost ví o zrození, růstu, zrání, stárnutí a smrti živočicha. Tím se nám projevuje *způsob pohybu zvláštního druhu*, mimo jiné tak, že organismus, jak mu teď rozumíme, do tohoto způsobu pohybu snad neupadl, nýbrž že ona určuje bytí živočicha jako takového. To znamená, že puzenost k pudu, puzení k obíhání v celku uchvácenosti, zápasení v ringu, všechno toto hemžení patří k uchvácenosti. Uchvácenost není jakýsi ustálený stav, není to struktura ve smyslu pevné mříže, kterou si zvíře vykovalo. [386] Uchvácenost sama je určitým způsobem pohybu, neustále se rozvíjejícího či zakrňujícího. Uchvácenost je tedy způsob pohybu náležící k bytnosti organismu.

gelegten festen Gerüsts, **386** sondern die Benommenheit ist in sich selbst eine bestimmte Bewegtheit, je sich entfaltend und verkümmern. Benommenheit ist zugleich Bewegtheit, diese gehört zum Wesen des Organismus.

Wir brauchen außer den schon genannten Momenten wie Geburt, Wachstum, Altern nur auf die Grundtatsache der Vererbung hinzuweisen, um die Fülle der Probleme ahnen zu lassen, die sich jetzt erst um die Frage nach dem Wesen des Organismus drängen. Geburt, Reifen, Altern, Tod erinnern allzusehr an das Sein des Menschen, das wir als ein geschichtliches kennen. Man ist daher angesichts der genannten Erscheinung des Lebensprozesses sogar so weit gegangen, von den Organismen als historischen Wesen zu sprechen (*Boveri*)* (Th. Boveri, Die Organismen als historische Wesen. Würzburg 1906.). Was für eine Art von Geschichte liegt im Lebensprozeß des einzelnen tierischen Individuums vor? Welche Geschichte hat die Art? Die Art ist keineswegs nur ein logisches Schema, in dem die wirklichen und möglichen einzelnen Individuen untergebracht werden. Der *Artcharakter* ist vielmehr ein wesenhafter *Seinscharakter des Lebendigen*, der sich gerade in dem ausprägt, was wir als Grundstruktur der Tierheit kennenlernten: die Benommenheit, das Ringen um den Enthemmungsring. Durch die Artzugehörigkeit ist der Umring des einzelnen Tieres nicht nur weiter hinausgerückt, als wenn es sonst vereinzelt wäre, sondern die Art als solche ist damit geschützter und überlegener gegenüber ihrer Umgebung. Welche Geschichte also hat die Art und welche Geschichte hat das ganze Tierreich? Können und dürfen wir überhaupt von Geschichte beim Sein des Tieres

Kromě už zmíněných momentů jako je zrod, růst, stárnutí, musíme ještě upozornit na dědičnost, abychom začali tušit šíři problémů, které se začnou vynořovat v souvislosti s otázkou po podstatě organismu. Narození, zrání, stárnutí, smrt připomínají až moc také na bytí člověka, o kterém víme, že je dějinné. Tváří v tvář jmenovaným projevům životního procesu šli někteří dokonce tak daleko, že mluví o organismu jako o bytosti historické (Boveri cit.). Jakýže to druh dějinnosti se zakládá v životních procesech jednotlivého živočicha? A nakolik je dějinný druh? Druh v žádném případě není jakýmsi logickým schématem, do kterého by se dali zahrnout skuteční či možní živáčkové. Druhovost je naopak důležitým znakem bytí živého, a vyjevuje se právě v tom, co jsme poznali jakožto základní strukturu živočišnosti: uchvácenost a zápasení v odbrzdovacím ringu. Díky příslušnosti k druhu nejenže je ring jednotlivce rozšířenější než kdyby byl na to sám, ale také druh je tímto způsobem lépe chráněný a zdatnější vzhledem k okolí. Jaké dějiny tedy má druh a celá říše zvířat? Můžeme a smíme vůbec mluvit o dějinách v souvislosti s bytím živočicha? Jestliže ne, jak je určena tato jeho schopnost pohybu? Vidíme, že jedna otázka poukazuje na druhou, že některá je podstatnější než jiná, a každá je chudší na odpověď než jiná.

...

sprechen? Wenn nicht, wie ist diese Bewegtheit zu bestimmen? Sie sehen: Eine Frage zeugt die andere, und eine Frage ist wesentlicher als die andere, und jede Frage ist ärmer um die Antwort als die andere.

...

388 Und ebenso, wie es fragwürdig bleibt, vom Organismus als geschichtlichem oder gar historischem Wesen zu sprechen, ist es fraglich, ob Tod und Tod bei Tier und Mensch dasselbe sind, wenngleich physikalisch-chemische, physiologische Übereinstimmungen festgestellt werden können.

Soviel wird nach dem Gesagten leicht sichtbar, daß die Benommenheit als Grundstruktur des Lebens *ganz bestimmte Möglichkeiten des Todes*, des *Zum-Tode-kommens* vorzeichnet. Ist der Tod des Tieres ein *Sterben* oder ein *Verenden*? Weil zum Wesen des Tieres die Benommenheit gehört, kann das Tier nicht sterben, sondern nur verenden, sofern wir das Sterben dem Menschen zusprechen.

...

#14 Dieses mag genügen, um die Begrenztheit unserer Fragestellung in Erinnerung zu bringen. Trotzdem können wir sie nutzbar machen zur Aufhellung und Entfaltung der *leitenden These: das Tier ist weltarm*. Wir können unsere Betrachtung vor allem dann fruchtbar machen, wenn es uns gelingt, aus der gewonnenen Wesenscharakteristik des Organismus heraus zu entscheiden, in welchem Verhältnis sie zu unserer These steht. Ist diese These: das Tier ist weltarm, nur ein Folgesatz aus der Wesensbestimmung des Organismus, der durch die Benommenheit bestimmt ist, oder gründet

388 A stejně jako zůstává sporným, zda lze o organismu mluvit jako o bytosti dějinné či dokonce historické, je sporné, zda smrt u živočicha a u člověka představuje totéž, navzdory tomu, že dokážeme shodu fyzikálně-chemického a fyziologického průběhu. Z řečeného snadno vyplývá, že uchvácenost jako základní struktura života poukazuje na *zcela určité možnosti smrti, umírání*. Je smrt živočicha umíráním anebo dosažením konce? Jelikož k bytnosti živočicha patří uchvácenost, nemůže umřít, ale jen dokonat, zatímco umírání připišeme pouze člověku.

...

To by mohlo stačit k tomu, abychom připomněli omezenost našeho tázání. Nicméně můžeme ji využít k vysvětlení a rozvinutí naší *vůdčí teze, že živočich je chudý světem*. Především můžeme naše úvahy učinit plodnými tehdy, když se nám podaří rozhodnout na základě vypracovaných bytostních charakteristik organismu, v jakém vztahu stojí k naší tezi. Je teze o zvířecí chudobě světem jen výrok vyplývající z určení bytnosti organismu založené v uchvácenosti, nebo naopak ta je založena na oné tezi? Založena nejen do té šíře, do jaké jsme ji dovedli, ale vůbec, takže bude vyjádřením *jednoho*

umgekehrt diese auf jener These, und zwar nicht nur so weit, als wir sie geführt haben, sondern überhaupt, so daß jene These einen der ursprünglichsten Grundsätze über das Wesen des Organismus (der Tierheit) zum Ausdruck brächte?

z nejpůvodnějších základních výroků o založení organismu?

**Pátá kapitola: Rozpracování teze „Živočich je chudý světem“ z dosažené bytostní interpretace organismu
Entfaltung der leitenden These >das Tier ist weltarm< aus der gewonnenen Wesensinterpretation des Organismus**

§62 Das Offensein in der Benommenheit als ein Nichthaben von Welt im Haben des Enthemmenden

389 Hierzu ist notwendig, daß wir nunmehr erläutern, was *Weltarmut* besagt. Wir müssen diese Frage an der Stelle wieder aufnehmen, wo wir abbogen zu einer Aufhellung der Tierheit mit Hilfe der Wesensbestimmung des Organismus. Diese Betrachtung wurde durchgeführt, um das Problem im konkreten Zusammenhang mit der Biologie zu halten. Das bedeutete aber keineswegs, wie jetzt die Durchführung zeigte, einfach Resultate zu sammeln und darzustellen, sondern in diesen Resultaten grundsätzliche Fragen in Richtung auf unser Problem zu finden und damit das Wesen der Tierheit uns näher zu bringen. Denn die Ratlosigkeit mit Bezug auf den Weltbegriff und die These >das Tier ist weltarm< ergab die Notwendigkeit, soweit als möglich das Wesen der Tierheit aus dem Tier selbst zu entnehmen. Worin bestand aber die Ratlosigkeit bezüglich des Weltbegriffes? (Vgl. oben S. 261 ff.) Sind wir jetzt imstande, diese Ratlosigkeit aufgrund der Betrachtung der Organismusstruktur zu beseitigen, um so die These von der Weltarmut des

§62 Otevřenost uchvácenosti jakožto zbavenost světa při vlastnění odbrzděnosti

389 Na tomto místě je třeba již ozřejmit, co znamená *chudoba světem*.

Musíme se vrátit k otázce v místě, kde jsme se od ní vzdálili směrem k objasňování živočišnosti s pomocí určení organismu.

Toto zkoumání jsme provedli proto, abychom se udrželi v kontaktu s biologií. Do však nikterak neznamenal, jak jsme se přesvědčili, jen prostě sbírat a předkládat výsledky, nýbrž šlo o to nalézat v těchto výsledcích základní otázky směřované k našemu problému, a s jejich pomocí si pak přiblížit bytnost živočicha. To proto, že naše bezradnost ohledně pojmu světa a teze „Živočich je chudý světem“ poukázala na potřebu porozumět, jak je to jen možné, živočišnosti z živočicha samého. V čem spočívá naše bezradnost ohledně pojmu světa? Jsme teď už v stavu zbavit se této bezradnosti na základě zkoumání struktury organismu, abychom tak mohli porozumět tezi o chudobě zvířecího světa, a z ní pak rozvinout problém světa?

Tieres zu verstehen und daraus dann das Weltproblem zu entwickeln?

Die Fassung des Problems war damals folgende: Wenn wir unter Welt das Seiende in seiner jeweiligen Zugänglichkeit verstehen, und wenn Zugänglichkeit von Seiendem ein Grundcharakter der Welt ist, dann steht das Tier, wenn anders das **390** Tier zugangshaft ist zu Anderem, auf der Seite des Menschen. Bei Tier und Mensch findet sich dann ein Haben von Welt. Andererseits, wenn die mittlere These von der Weltarmut des Tieres zu Recht bestehen soll, Armut aber ein Entbehren und Entbehren ein Nichthaben ist, dann steht das Tier auf seiten des Steins, der als weltloser Welt nicht hat. Im Tier ist ein *Haben von Welt* und ein *Nichthaben von Welt*. Dieses Resultat ist entweder in sich widersprechend und unmöglich, oder aber wir gebrauchen in der Formulierung des Problems: das Tier hat Welt und hat nicht Welt, »Welt« – nämlich als Zugänglichkeit von Seiendem – in verschiedener Bedeutung. Dann ist der Weltbegriff nicht hinreichend geklärt.

Haben wir jetzt eine solche Klärung erreicht? In der Tat. Aber eine solche, die uns doch nicht davon entbindet, beim Tier von einem *Haben* und *Nichthaben* zu sprechen. Die Frage ist nur, ob wir dabei von einem Haben von *Welt* und Nichthaben von *Welt* sprechen dürfen. Wir sagten: Welt bedeutet Zugänglichkeit von Seiendem, und wiesen darauf hin, daß das Tier sich doch – wenn der Hund die Treppe hinaufspringt – auf Anderes bezieht, also Zugang hat zu... Nicht nur das, wir können sogar sagen: Das Tier hat Zugang zu Seiendem. Das Nest, das aufgesucht, die Beute, die gefangen wird, ist doch nicht nichts, sondern ein Seiendes, sonst könnte der Vogel sich

Výše jsme problém uchopili takto: jestliže světem rozumíme jsoucnost v jeho aktuální přístupnosti, a jestliže přístupnost k jsoucňům je základní charakteristikou světa, pak stojí zvíře **[390]** pokud jinak má přístup k jiným, na straně člověka. U živočicha i člověka pak nacházíme vlastnění světa. Obráceně, jestliže má obstat prostřední teze o chudobě živočicha světem, avšak chudoba znamená zbavenost, a zbavenost odepření vlastnění, pak stojí živočich na straně kamene, který jako zbavený světa žádný svět nemá. V živočichovi se sváří vlastnění světa a nevlastnění světa. Tento výsledek je buď sám o sobě protimluvem a nemožností, anebo rozumíme při formulaci problému „Zvíře má i nemá svět“, slovu „svět“ (tj. přístupnost ke jsoucňům) různě. Pak ale nebyl pojem světa dostatečně vysvětlen.

Dospěli jsme k takovému vysvětlení nyní? Jistěže. Ovšem k vysvětlení, které nás neosvobodí od nutnosti mluvit v případě živočicha o *vlastnění* i *nevlastnění*. Otázkou je jen to, zda přitom smíme mluvit o *vlastnění světa* či *nevlastnění světa*. Řekli jsme si, že svět znamená přístupnost k jsoucňům a upozorňovali na to že zvíře se sice – jako pes když běží po schodech – vztahuje k něčemu jinému, tedy, když se vztahuje, má přístup k... Nejen to, můžeme dokonce říct, že zvíře má přístup ke jsoucňům. Hnízdo, které vyhledává, kořist, kterou loví – to přece není nic jiného než jsoucnost. Kdyby to nebyla jsoucnost, nemohl by pták sedat na hnízdo a kočka chytit myš. Zvíře

nicht aufs Nest setzen und die Katze keine Maus fangen – wenn das kein Seiendes wäre. Das Tier hat Zugang zu Seiendem.

Aufgrund der Interpretation der *Benommenheit* des Tieres sehen wir aber jetzt, *wo die Mißdeutung liegt*. Das Tier hat zwar einen Zugang zu..., und zwar zu solchem, was wirklich ist – was aber *nur wir als Seiendes* zu erfahren und offenbar zu haben vermögen. Wenn wir nun einfürend behaupteten: Welt besagt unter anderem Zugänglichkeit von Seiendem, so ist diese Charakteristik des Weltbegriffs mißverständlich, und das deshalb, weil hier dieser Charakter der Welt unterbestimmt ist. Wir müssen sagen: Welt bedeutet nicht Zugänglichkeit von **391** Seiendem, sondern Welt besagt *unter anderem* Zugänglichkeit von Seindem *als solchem*. Wenn aber zum Wesen der Welt gehört: Zugänglichkeit von Seiendem als solchem, dann kann das Tier bei seiner Benommenheit im Sinne der Genommenheit der Möglichkeit der Offenbarkeit von Seiendem wesensmäßig keine Welt haben, obwohl das, worauf es sich bezieht, in *unserer* Erfahrung ständig als Seiendes erfahrbar ist. Obwohl das Tier keine Welt haben kann, hat es einen Zugang zu... im Sinne des triebhaften Benehmens. So müssen wir jetzt im Unterschied zu Früherem sagen: Gerade weil das Tier in seiner Benommenheit Beziehung hat auf all das, was im Enthemmungsring begegnet, gerade deshalb steht es *nicht* auf der Seite des Menschen, gerade deshalb hat es *keine* Welt. Allein, dieses Nichthaben von Welt drängt das Tier nun doch auch nicht – und zwar grundsätzlich nicht – auf die Seite des Steins. Denn das triebhafte Fähigsein des hingenommenen Benommenseins,

tedy má přístup ke jsoucňům.

Z interpretace *uchvácenosti* živočicha však nyní vidíme, v čem *spočívá omyl*.

Živočich sice má přístup k..., a sice k něčemu skutečnému – ale toto skutečné vnímáme a očividně vlastníme jako jsoucno pouze my.

Když jsme to uvedli tvrzením, že svět mj. představuje přístupnost k jsoucňům, zůstává taková charakteristika pojmu světa zavádějící, protože podstata světa zůstává neurčenou.

Musíme to říct [tak, že] svět znamená nikoli přístupnost ke jsocímu, **391** nýbrž že svět představuje *mimo jiné* i přístupnost ke jsocímu *jako takovému*.

Jestliže však přístup ke jsocímu (jako takovému) patří k podstatě světa, pak živočich ve své *uchvácenosti* (ve smyslu uchopení otevřenosti jsoucna) nemůže z principu mít žádný svět, i když to, k čemu se vztahuje, v *naší* zkušenosti je neustále dostupné jako jsoucí.

Přestože živočich nemůže mít (vlastnit) žádný svět, má přístup k... ve smyslu puzeného sebeprojevu.

V rozporu s prve řečeným tedy musíme říct: Právě proto, že živočich má ve své *uchvácenosti* vztah ke všemu tomu, co ho v jeho odbrzdňovacím ringu potká, právě proto *nestojí* na straně člověka, právě proto nevlastní *žádný*

d. h. des Hingenommenwerdens vom Enthemmenden, ist ein Offensein für . . . , wengleich mit dem Charakter des Sich-nicht-Einlassens-auf . . . Der Stein dagegen hat auch diese Möglichkeit nicht. Denn für das Sich-nicht-Einlassen-auf . . . ist ein Offensein vorausgesetzt. In all dem liegt: Bei der Weltlosigkeit des Steins fehlt sogar auch die Bedingung der Möglichkeit der Weltarmut. Diese innere Möglichkeit der Weltarmut – ein konstitutives Moment dieser Möglichkeit – ist das triebhafte Offensein der benehmenden Hingenommenheit. Dieses Offensein besitzt das Tier in seinem Wesen. Das Offensein in der Benommenheit ist *wesenhafte Habe* des Tieres. Aufgrund dieser Habe kann es entbehren, arm sein, in seinem Sein durch Armut bestimmt sein. Dieses Haben ist freilich *kein Haben von Welt*, sondern das Hingenommensein an den Enthemmungsring – *ein Haben des Enthemmenden*. Aber weil dieses Haben das Offensein für das Enthemmende ist, diesem Offensein-für jedoch gerade die Möglichkeit des Offenbarhabens des Enthemmenden als Seiendem genommen ist, deshalb ist diese Habe des Offenseins ein Nichthaben, und zwar **392** ein Nichthaben von Welt, wenn anders zur Welt Offenbarkeit von Seiendem als solchem gehört. Im Tier gibt es demgemäß keineswegs zugleich ein Haben von Welt und ein Nichthaben von Welt, sondern ein *Nichthaben von Welt im Haben der Offenheit des Enthemmenden*. Demzufolge ist das Nichthaben von Welt kein bloßes Weniger-Haben von Welt gegenüber dem Menschen, sondern ein *Überhaupt-nicht-Haben* – allein, dies im Sinne eines *Nichthabens*, d. h. auf dem Grunde eines Habens. Dem Stein dagegen können wir nicht einmal

svět. Avšak toto nevládnění světa také nestaví živočicha – a to z podstaty – ani na stranu kamene. Protože pužená schopnost vtažené uchvácenosti, tj. schopnost být vtažen odbrzd'ujícím, je otevřeností pro . . . , i když formou nenechat-se-vtáhnout-do . . . Kámen naproti tomu tuto možnost nemá. To proto, že nevtáženost předpokládá otevřenost. Z toho vyplývá, že když kámen svět postrádá, chybí mu také podmínka pro možnost být světem chudý. Tato vnitřní možnost chudoby světem – konstitutivní moment této možnosti – je pužená otevřenost sebeprojevující se posedlostí. Tato otevřenost patří k bytnosti živočicha. Otevřenost v uchvácenosti je bytostním určením toho, co živočich vlastní. Skrze toto vlastnění může něco postrádat, být chudý, a ve svém bytí určen skrze chudobu. Toto vlastnění samozřejmě není vlastněním světa, nýbrž vtažením do odbrzd'ovacího kruhu – vlastněním odbrzd'ujícího. I když toto vlastnění je otevřeností pro odbrzděnost, je této otevřenost pro . . . upřena právě možnost vlastnit ono odbrzd'ující jakožto jsoucí, proto toto vlastnění otevřeností je ne-vlastněním, **392** a sice nevládněním světa, když jinak ke světu jako takovému patří zjevnost jsoucího. Takže u živočicha nenacházíme současně vlastnění i nevládnění světa, nýbrž vlastnění světa není obsaženo ve vlastnění otevřenosti k odbrzd'ujícímu. V důsledku toho není nevládnění světa jenom jakési vlastnění menší porce než má člověk, nýbrž nevládnění je absolutní – tentokrát ve smyslu *nevládnění* oproti vlastnění. Naproti tomu kameni nemůžeme vůbec přiznat ani toto nevládnění, protože jeho způsob bytí není určen ani otevřeností projevu a už vůbec ne tím, že by vyjevoval své chování.

dieses Nichthaben zusprechen, weil seine Seinsart weder durch das Offensein des Benehmens noch gar durch das Offenbarhaben des Verhaltens bestimmt ist.

§63 Selbsteinwand gegen die These vom Nichthaben der Welt als einem Entbehren und Armsein des Tieres und seine Entkräftung

392 So ist jetzt die früher behauptete Einheit des Habens und Nichthabens angemessener und im Blick auf das Wesen der Tierheit gefaßt. Und doch erhebt sich jetzt gerade das schärfste Bedenken gegen unsere These: >das Tier ist weltarm<. Wir müssen uns selbst folgenden Einwand machen: Gewiß, im Tier findet sich ein Nichthaben im Unterschied zum Menschen. Ebenso gewiß ist dieses Nichthaben des Tieres wesentlich anders als beim Stein. Aber: Ist dieses Nichthaben des Tieres ein *Entbehren* von Welt, ein wesenhaftes *Armsein* um die Welt? Das Tier könnte die Welt doch nur dann entbehren, wenn es zum mindesten um die Welt wüßte. Aber gerade dieses wird dem Tier abgestritten – ja muß ihm um so mehr abgestritten werden, als selbst der Mensch, zu dessen Wesen die Weltbildung gehört, zunächst und zumeist um die Welt als solche nicht eigentlich weiß. Wie immer es damit bestellt sein mag, wenn die Welt dem Tier wesenhaft verschlossen ist, dann können wir zwar von einem Nichthaben sprechen, dürfen dies aber **393** nie als ein Entbehren verstehen. Die These von der Weltarmut des Tieres geht daher zu weit. Wenn wir trotzdem bei ihr beharren, und zwar mit Grund, dann ist diese Charakteristik der Tierheit durch die Weltarmut keine genuine,

§63 Vlastní námitka proti tezi o nevlastnění světa jako odpírání a chudoby – a její vyvrácení

392 Tak jsme přiměřeněji a s přihlédnutím na bytnost živočicha uchopili už dříve proklamovanou jednotu vlastnění a nevlastnění. A právě na tomto místě objevují se nejostřejší pochyby proti naší tezi „Živočich je chudý světem“. Sami sobě musíme vznést námitku: Jistěže zvíře v protikladu k člověku dlí v oblasti ne-vlastnění. Stejně jasné je i to, že toto nevlastnění je podstatně jiné než v případě kamene. Avšak je toto nevlastnění *postrádáním* světa, je *chudobou* světem? Zvíře by mohlo svět postrádat jen v případě, že by přinejmenším o něm vědělo. Ale právě toto budeme zvířeti popírat – o to víc, že sám člověk, k jehož bytnosti výstavba světa patří, sám zpočátku a povětšinou o světě neví. Jako vždy to tím můžeme vyřídit, bude-li svět živočicha vskutku uzamčen – pak můžeme sice mluvit o nevlastnění, nesmíme však toto nevlastnění chápat jako jakousi újmu, odepření. Tím už zacházíme s tezí o chudobě světem příliš daleko. Jestliže u ní přesto setrváme, a sice z dobrého důvodu, pak zjistíme, že tato charakteristika živočišnosti z chudoby světem není nic originálního, nevytěžili jsme ji ze živočišnosti a nesetřvali jsme v jejích mezích: chudoba světem je znakem ve srovnání s člověkem. Jen z pohledu člověka je zvíře chudé světem, ale bytí

nicht aus der Tierheit selbst geschöpft und nicht in den Grenzen der Tierheit bleibend, sondern die Weltarmut ist ein Charakter im Vergleich zum Menschen. Nur vom Menschen her gesehen ist das Tier arm um die Welt, aber nicht ist das Tiersein in sich ein Weltentbehren. Noch deutlicher und weitergehend gesprochen: Wenn das Entbehren in gewissen Abwandlungen ein Leiden ist, dann müßte, wenn die Weltentbehrung und das Armsein zum Sein des Tieres gehört, durch das ganze Tierreich und das Reich des Lebens überhaupt ein Leiden und ein Leid ziehen. Davon weiß die Biologie schlechthin nichts. Von dergleichen zu fabeln, ist vielleicht ein Vorrecht der Dichter. »Mit Wissenschaft hat das nichts zu tun.«

...

Denn wenn das Wesen des Organismus in der Benommenheit liegt und zur Benommenheit als ein Wesensmoment die Genommenheit der Möglichkeit der Offenbarkeit von Seiendem als solchem gehört, Offenbarkeit von Seiendem aber ein Charakter der Welt ist, so müssen wir jetzt sagen: Zur Benommenheit gehört als ein Wesensmoment die *Genommenheit von Welt*. Was aber nur ein konstitutives Moment der Wesensganzheit des Organismus – der Benommenheit – ausmacht, kann nicht Grund der Möglichkeit für das Wesensganze als solches sein. Weltarmut ist nicht die Bedingung **394** der Möglichkeit der Benommenheit, sondern umgekehrt, die Benommenheit ist die Bedingung der Möglichkeit der Weltarmut. Selbst diesen Satz müssen wir noch abschwächen und angemessener sagen: Die Benommenheit als das Wesen der Tierheit ist die Bedingung der Möglichkeit für die lediglich

zvířetem samo o sobě není odepřením světa. Jasněji a s větším dosahem řečeno: kdyby odepření v různých obměnách bylo utrpením, pak v případě, že odepření světa a chudoba světem patří k bytí zvířete, by celá živočišná říše či veškerý život byly skrznaskrz proniklé utrpením a žalem. O tom neví biologie vůbec nic. Povídat o tom je snad výsadou básníka. „Toto nemá s vědou nic společného.“

...

393 Protože jestli podstata organismu leží v uchvácenosti, a k ní patří jakožto bytostní moment zbavení deprivation možnosti otevřenosti jsoucího jako takového; a protože otevřenost jsoucího je znakem světa, musíme prohlásit: K uchvácenosti patří jakožto bytostní moment *zbavenost světa*.

Avšak uchvácenost, která představuje jen jeden z konstitutivních momentů bytostní celistvosti organismu, se nemůže stát základem pro možnost bytostní celistvosti (jako takové). **[394]**

Chudoba světem není podmínkou možnosti uchvácenosti, nýbrž naopak, uchvácenost je podmínkou možnosti chudoby světem. I tato věta však musí být zeslabena a řečena přiměřeněji: Uchvácenost jakožto bytnost zvířete je podmínkou možnosti jenom pro srovnávací poznání živočišnosti skrze chudobu světem jen tehdy, když nahlížíme zvíře z pozice člověka, jemuž

vergleichende Kennzeichnung der Tierheit durch die Weltarmut, sofern das Tier vom Menschen aus gesehen ist, dem die Weltbildung zugehört. Unsere These >das Tier ist weltarm< bleibt demnach weit entfernt davon, ein – oder vollends *der* metaphysische Grund-satz vom Wesen der Tierheit zu sein. Er ist allenfalls ein Folgesatz aus den Wesensbestimmungen der Tierheit und überdies nur dann zu folgern, wenn das Tier im Vergleich zur Menschheit gesehen wird. Als solcher Folgesatz kann er auf seinen Grund zurückverfolgt werden und so zum Wesen der Tierheit hinleiten. Das war auch seine faktische Funktion in unseren Erörterungen. Wenn diese Überlegungen unangreifbar sind, dann müssen wir aber am Ende die Bedeutung der These nicht nur reichlich zurückschrauben, wir müssen überhaupt auf sie verzichten, weil sie – gerade auf das Wesen der Tierheit selbst gesehen – irreführt, d. h. die verkehrte Meinung erweckt, als sei das Sein des Tieres in sich und an sich ein Entbehren und Armsein.

Allein, wozu beschäftigen wir uns so weitläufig mit dem Charakter der These? Es genügt doch, daß uns die inhaltliche Erörterung derselben praktisch zum Ziel geführt hat. Sie hat uns trotz allem einer Klärung des Weltbegriffes näher gebracht. Zwar haben wir positiv noch recht wenig über das Wesen der Welt erfahren, sondern nur über das Tier und sein Nichthaben von Welt, seine Benommenheit. Mithin kennen wir lediglich die negative Seite der Sache. Und doch müssen wir bedenken, daß wir die positive Seite selbst sind, selbst im Haben von Welt existieren. Durch jene, scheinbar rein negative Charakteristik der Welt in der Erörterung des Nichthabens von

swět náleží. Naše teze „Živočich je chudý světem“ zůstává proto velmi vzdálená – či spíš vůbec není *základním* metafyzickým výrokem po bytnosti zvířete. Je z hlediska bytostního určení živočišnosti nanejvýš větou vedlejší a nadto ji lze odvodit jen tehdy, když budeme zvíře nahlížet ve srovnání s lidstvem. Jako tvrzení tohoto druhu může být pak sledováno až ke svým základům a dovést k bytnosti zvířete. Však to také byla její skutečná funkce při našich diskusích. Jestliže budou tyto úvahy neuchopitelné, musíme nakonec význam teze nejenže značně snížit, či dokonce na ni rezignovat zcela. To proto, že je zavádějící ohledně samotné bytnosti živočišnosti, tj. probouzí bludné mínění, že bytí zvířetem je v sobě a o sobě jakási deprivace a chudoba.

Proč jsme se však potom tak zeširoka zabývali touto tezí? Stačí přece, že její obsahové projednávání nás prakticky dovedlo už k cíli.

Navzdory všemu nás přivedla blíže k objasnění pojmu svět. Je sice pravda, že pozitivního jsme toho o bytnosti světa nezakusili příliš, jen o živočichovi a jeho nevlastnění světa, o jeho uchvácenosti. Poznali jsme tím negativní stránku věci. A přesto musíme vzít na vědomí, že sami se nacházíme na pozitivní straně, protože my existujeme v modu vlastnění světa. Skrže onu zdánlivě čistě negativní charakteristiku světa se nám podařilo při zkoumání nevlastnění světa u zvířete se nám neustále dařilo povznášet vlastní bytnost

Welt beim Tier ist daher ständig das Eigenwesen unserer selbst schon zur Abhebung gelangt, wenngleich nicht in ausdrücklicher **395** Interpretation. Wir selbst standen dabei – ob wir wollten oder nicht – mit im Blick, und das nicht in einer beliebigen und zufälligen Selbstbeobachtung oder in der Form einer überlieferten Definition des Menschen, sondern wir hatten bei all den Erörterungen, die sich von außen gesehen in Spezialfragen verloren, die ständige Möglichkeit, uns des Daseins in uns zu erinnern, wie es in einer Grundstimmung ans Licht gehoben wurde.

naši – i když ne explicitě libovolné a náhodné sebezpozorování, ani o tradiční definici člověka. Při všech těch zkoumáních, které se při pohledu zvnějšku ztrácely ve speciálních otázkách, jsme měli možnost se upamatovat na pobyt v nás, tak jak byl v základním naladění vytažen na světlo.